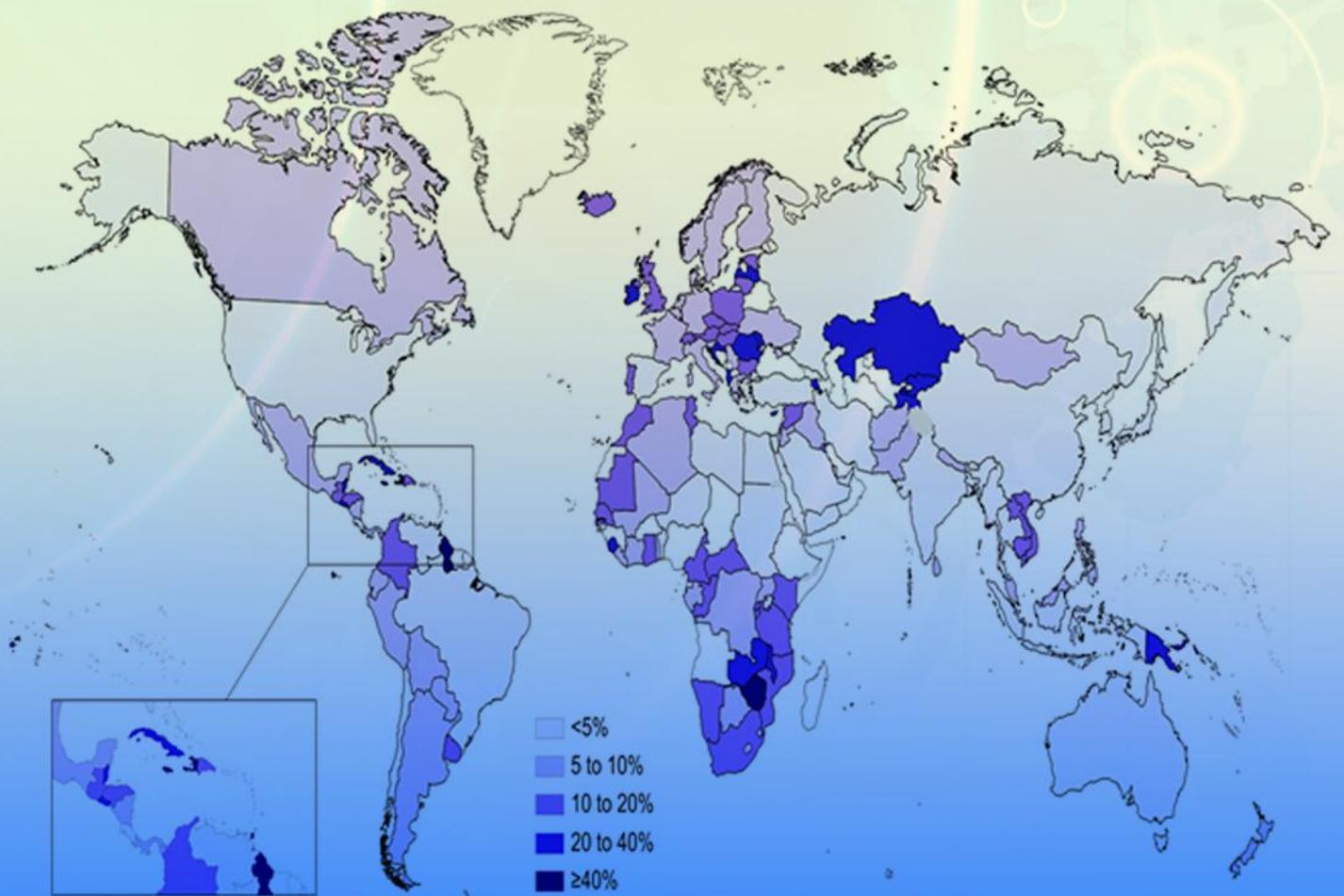

بررسی تطبیقی وضعیت کشور در مهاجرت و جابجایی بین المللی افراد تحصیل کرده

پروژه شبکه مطالعات فناوری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**بررسی تطبیقی وضعیت کشور در مهاجرت و
جابجایی بین‌المللی افراد تحصیل کرده**

پژوهشکده مطالعات فناوری

زمستان ۹۵

پژوهشکده مطالعات فناوری

عنوان سند: بررسی تطبیقی وضعیت کشور در مهاجرت و جابجایی بین‌المللی افراد تحصیل کرده

تهیه و تدوین: پژوهشکده مطالعات فناوری

تعداد صفحات: ۱۰۹

تاریخ: زمستان ۱۳۹۵

کلیه حقوق مادی و معنوی این سند متعلق به پژوهشکده مطالعات فناوری می‌باشد. هرگونه تکثیر و نشر تمام یا بخشی از این سند منوط به اجازه کتبی از پژوهشکده مطالعات فناوری است.

فهرست

خلاصه مدیریتی.....	۵
فصل اول: چارچوب تدوین گزارش (معرفی واژگان کلیدی و منابع اطلاعاتی).....	۳۴
مقدمه	۳۵
معرفی منابع اطلاعاتی مورد استفاده در گزارش.....	۳۷
معرفی واژگان کلیدی در تحلیل حوزه مهاجرت و جابجایی بین‌المللی علمی.....	۳۹
فصل دوم: مطالعه تطبیقی وضعیت ایران و کشورهای منتخب در گزارش‌ها و پایگاه‌های داده	
بین‌المللی مرتبط با مهاجرت و جابجایی نخبگان.....	۴۱
گزارش وضعیت جابجایی دانشجویان بین‌المللی بر اساس داده‌های مؤسسه آمار یونسکو	۴۳
وضعیت مهاجرت بین‌المللی بر اساس داده‌های آژانس اطلاعات مرکزی آمریکا و گزارش سازمان ملل.....	۵۳
وضعیت و روند مهاجرت در دنیا بر اساس داده‌های یونیسف	۶۴
گزارش جهانی جامعه مهاجر سازمان همکاری اقتصادی و توسعه.....	۶۸
گزارش سالانه وزارت امنیت داخلی آمریکا در مورد آمار مهاجران بین‌المللی به این کشور.....	۸۸
جغرافیای دانشجویان خارجی در آمریکا.....	۱۰۱

خلاصہ مدیریتی

خلاصه‌ی مدیریتی

سرمایه‌های انسانی جوان و تحصیل کرده، بدون شک یکی از اصلی‌ترین دارایی‌های کشور محسوب شده و توسعه این دارایی‌ها و بکارگیری بهینه آن در توسعه کشور در سیاست‌های کلی کشور (بند‌های ۲-۷، ۴-۶ و ۳-۶ سیاست‌های کلی علم و فناوری ابلاغی مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۳) و همچنین نقشه جامع علمی کشور مورد تأکید قرار گرفته است. بعضاً در محافل رسانه‌ای تحلیل‌هایی در خصوص شرایط بحرانی کشور در حوزه‌هایی مانند مهاجرت نخبگان، فرار مغزها، کاهش ضریب هوشی و نظایر آن ارائه می‌شود که موجب شکل‌گیری مباحثی جدی و چالش برانگیز در محافل سیاستی و تخصصی شده است. این در حالی است که بسیاری از تحلیل‌های ارائه شده در رسانه‌ها، مستند به آمار به‌روز و معتبر نبوده و یا مبتنی بر برداشت‌های شخصی و تجربیات محدود افراد است که ممکن است تطابق کافی با واقعیات نداشته و یا از دقت کافی برخوردار نباشد. از سویی دیگر روند مهاجرت و جابجایی بین‌المللی اتباع تحصیل کرده و به بیان عمومی‌تر، جامعه نخبگانی از مسائلی است که در اکثر کشورها به‌صورت مستمر مورد رصد آماری قرار گرفته و گزارش‌های رسمی و معتبر داخلی و خارجی در مورد آن منتشر می‌گردد و مبنای تصمیم‌سازی قرار می‌گیرد. بر این اساس با توجه به اهمیت موضوع نخبگان در سیاست‌های نظام، ضرورت توجه دقیق‌تر، علمی‌تر و همچنین پایش و رصد مستمر تحولات در این حوزه به شدت احساس می‌شود. نقش و تأثیر مهاجرت بر انتقال دانش، فرهنگ و در نهایت توسعه اقتصادی اثبات شده است. آمارهای بین‌المللی نشان می‌دهد، مهاجرت پدیده‌ای جهانی و در حال رشد است. از سال ۲۰۱۳ نرخ مهاجرت انسان‌ها در زمین از نرخ افزایش جمعیت انسان‌ها پیشی گرفته است. بر اساس آمار سازمان ملل، جمعیت مهاجران در سال ۲۰۱۵ بالغ بر ۲۴۴ میلیون نفر معادل ۳,۳ درصد از کل جمعیت ساکنان کره زمین است. از این‌رو کشورهای مهاجرپذیر و مهاجرفرست سعی می‌کنند با توجه به اقتضات خود سیاست‌های مناسب در زمینه بهره‌برداری از مهاجرت برای دستیابی به اهداف توسعه را طراحی کنند. در این زمینه کشورهای مهاجرپذیر دو سیاست اصلی جذب مهاجران متخصص و با مهارت بالا و نیز ادغام جمعیت مهاجر در جامعه میزبان را طراحی و پیاده‌سازی می‌کنند. از سوی دیگر کشورهای مهاجر فرست نیز دو سیاست اصلی حفظ استعداد‌های برتر و نخبگان خود و یا جلوگیری از فرار مغزها و نیز بهره‌برداری از نخبگان غیرمقیم و یا چرخش مغزها را در دستور کار خود قرار داده‌اند. نیاز به یادآوری نیست که اطلاعات قابل اتکاء و به‌روز در زمینه مهاجران و مهاجرت ضرورتی

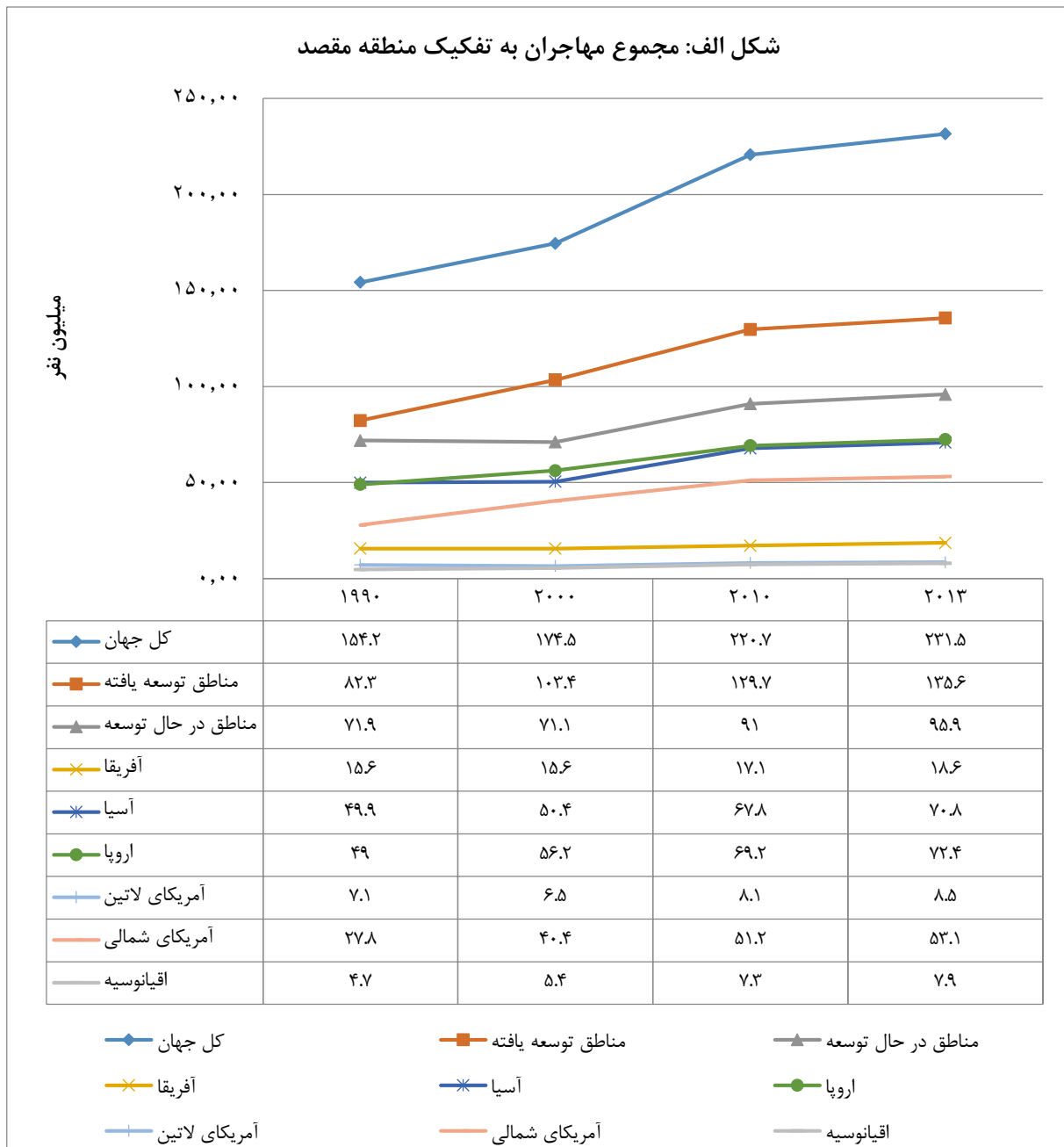
اجتناب‌ناپذیر برای سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد، اطلاع‌رسانی به افکار عمومی و شفاف‌سازی در مواجهه با تصورات غلط است. در این گزارش با توجه به نبود آمار دقیق و رسمی داخلی تلاش شده با استناد به اطلاعات و آمارهای معتبر بین‌المللی و پایگاه‌های داده در دسترس از نهادهایی مانند سازمان ملل متحد، یونسکو، بانک جهانی، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه و همچنین منابع اطلاعاتی برخی کشورهای اصلی مهاجرپذیر مانند آمریکا، تصویر روشنی از وضعیت مهاجرت و جابجایی دانشجویان ارائه شود. لیست منابع اطلاعاتی فوق و تعریف واژگان کلیدی آن‌ها در فصل اول گزارش آمده است. نکته کلیدی برای مطالعه این گزارش توجه به بخش تعاریف واژگان است که در ایجاد درک مشترک از داده‌های آماری اهمیت دارد. در ادامه تلاش شده نکات کلیدی گزارش در قالب خلاصه‌ای مدیریتی ارائه گردد. توصیف مبسوط هر یک از مراجع مورد استفاده در این خلاصه، در گزارش به تفصیل مورد بحث قرار گرفته است.

سوالات کلیدی که در این گزارش به آنها پرداخته شده است عبارتند از:

۱. روند کلی مهاجرت نیروی انسانی در سطح بین‌المللی چیست و وضعیت ایران در مقایسه با سایر کشورها چگونه است؟
۲. روند کلی مهاجرت افراد تحصیل کرده در سطح بین‌المللی چیست و از چه الگویی تبعیت می‌کند؟
۳. روند مهاجرت افراد تحصیل کرده در ایران چیست و ایران نسبت به روند حاکم بر جهان و به ویژه کشورهایی که تشابهاتی با ویژگی‌های ایران داشته باشند، در چه جایگاهی قرار دارد؟
۴. آیا طی سال‌های اخیر تغییرات ویژه‌ای در روند مهاجرت ایرانیان مشاهده می‌شود؟
۵. با توجه به الگوهای حاکم جابجایی افراد تحصیل کرده در سطح بین‌المللی و جایگاه ایران چه ملاحظات سیاستی باید مدنظر قرار گیرد؟

۱. روند کلی مهاجرت در سطح بین‌المللی و وضعیت ایران در مقایسه با سایر کشورها

داده‌ها و روندهای کلان مهاجرت در سطح دنیا، حاکی از افزایش دو برابری مجموع مهاجران از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰ است. در سال ۲۰۱۳، جمعاً ۲۳۱٫۵ میلیون نفر خارج از وطن خود زندگی کرده‌اند. این روند در شکل «الف» بر اساس سنوات مختلف قابل مشاهده است.

همانطور که از شکل الف برمی آید، حتی بحران اقتصادی سال ۲۰۰۸ هم مانع افزایش مستمر مهاجران در سطح جهان نشد. مهم‌ترین روندهای جهانی مهاجرت عبارتند از:

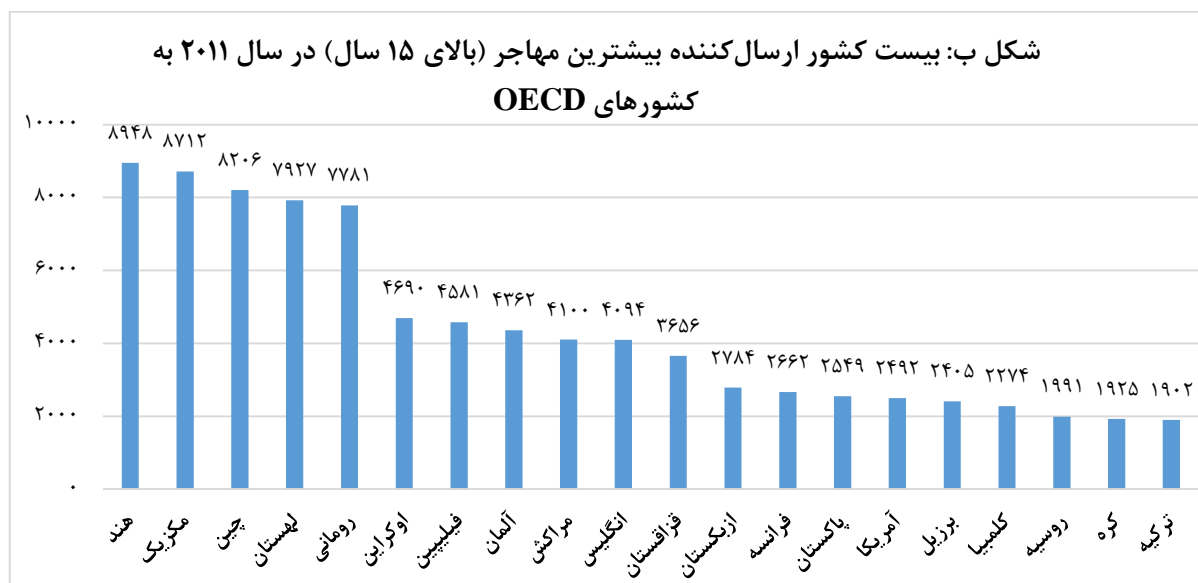
- افزایش کل مهاجران جهانی به ۲۳۲ میلیون نفر در سال ۲۰۱۳. از سال ۱۹۹۰ مهاجران به کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه به ترتیب ۵۳ و ۲۴ میلیون نفر افزایش یافته است.
- حدود نیمی از مهاجرت کل دنیا به ده کشور صورت می‌گیرد. در سال ۲۰۱۳ و به صورت تجمعی، آمریکا (۱۱ میلیون نفر)، آلمان (۹.۸ میلیون نفر)، عربستان سعودی (۹.۱ میلیون نفر)، امارات و انگلیس (هر کدام ۷.۸ میلیون نفر)، فرانسه (۷.۵ میلیون نفر)، کانادا (۷.۳ میلیون نفر) و استرالیا و اسپانیا (۱۱ میلیون نفر) رتبه‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند.
- پناهندگان بخش کوچکی از کل مهاجران و فقط ۱۵.۷ میلیون نفر در سال ۲۰۱۳ هستند.

در حالی که در سال ۲۰۱۳ جمعیت جهان نسبت به سال ۲۰۰۰ حدود ۳۲.۷ درصد رشد داشته، نرخ رشد جمعیت مهاجر جهان ۳۲ درصد بوده است. این امر نشان‌دهنده میل بالای بشر به مهاجرت (با اهداف مختلفی همچون یافتن زندگی بهتر، ادامه تحصیل، کسب موقعیت‌های شغلی و ...) است.

از طرفی کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^۱ (OECD) به عنوان مهم‌ترین کشورهای توسعه‌یافته در جهان، تا کنون میزبان بیش از ۹۰ درصد مهاجران متخصص و تحصیل‌کرده دنیا بوده‌اند. این کشورها اصلی‌ترین مقصد مهاجرت ایرانیان را نیز تشکیل داده‌اند. براساس این گزارش، ایران جزء ۲۰ کشور مبدأ اول مهاجران جدید به کشورهای OECD در سال ۲۰۱۱ نمی‌باشد (شکل «ب»).

۱. استرالیا، بلژیک، کانادا، شیلی، دانمارک، جمهوری چک، استونی، فنلاند، فرانسه، آلمان، یونان، مجارستان، ایسلند، ایرلند، رژیم اشغالگر قدس، ایتالیا، ژاپن، کره جنوبی، لتونی، لوکزامبورگ، مکزیک، هلند، نیوزیلند، نروژ، لهستان، پرتغال، جمهوری اسلواکی، اسلوانی، اسپانیا، سوئد، سوئیس، ترکیه، انگلیس، آمریکا (جمعاً ۳۵ کشور)

۲. Organization for Economic Cooperation and Development

منبع: OECD (۲۰۱۵), *Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas* ۲۰۱۵, OECD Publishing, Paris.

DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264239845-en>

مقیاس ۱۰۰۰ نفر

ایران جزء کشورهای اصلی مهاجر فرست دنیا محسوب نمی‌شود. ایران در گزارش سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (۲۰۱۵) جزء ۲۰ کشور اول و در گزارش بانک جهانی (۲۰۱۶) جزء ۳۰ کشور اول ارسال‌کننده مهاجر قرار ندارد.

نرخ مهاجرت ایران به کل جمعیت به صورت تجمعی ۱,۵ درصد تا سال ۲۰۱۳ بوده است که از میانگین جهانی ۳,۲ درصدی و اکثر کشورهای با وضعیت توسعه مشابه پایین‌تر است.

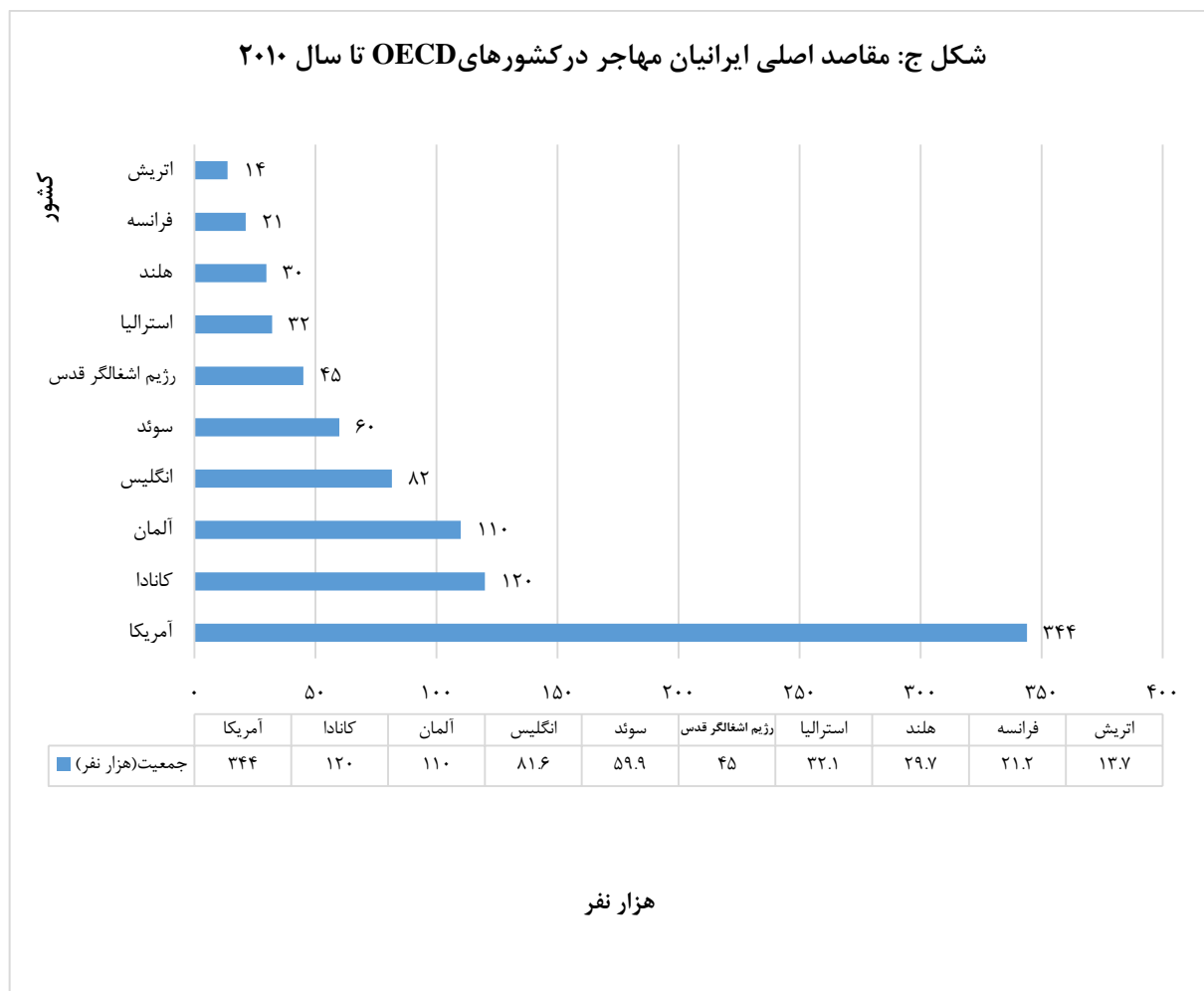
در گزارش مهاجرت و وجوه ارسالی ۲۰۱۶ بانک جهانی^۱، از حیث خروجی تجمعی مهاجر تا این سال، ایران با ۱,۶ میلیون نفر بین ۳۰ کشوری که بالاترین جمعیت خروجی مهاجر را داشته حضور ندارد (World Bank, ۲۰۱۶). بر اساس آخرین گزارش OECD در مورد افراد ترک وطن کرده، مجموعاً ۸۴۵ هزار نفر ایرانی مهاجر در کشورهای OECD وجود دارد که معادل ۱,۵ درصد از جمعیت کشور است که کمتر از نصف میانگین جهانی ۳,۲ درصدی و کمتر از یک سوم میانگین ۵ درصدی در کشورهای اروپایی است^۲. مهم‌ترین کشورهای میزبان

۱. World Bank (۲۰۱۶). *Migration and Remittances Factbook* (3rd edition), advance edition.

<http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/4549025-1450455807487/Factbookpart1.pdf>

۲. World Migration in Figures A joint contribution by UN-DESA and the OECD to the United Nations High-Level Dialogue on Migration and Development, ۳-۴ October ۲۰۱۳.

ایرانیان مهاجر در کشورهای OECD در شکل «ج» قابل مشاهده است.

منبع: OECD (۲۰۱۵), *Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas* ۲۰۱۵, OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264239845-en>

در آخرین رده‌بندی وبگاه سازمان اطلاعات ایالات متحده^۱ در کتاب آمار جهان در رابطه با میزان نرخ خالص مهاجرت در سال ۲۰۱۶، ایران^۲ با نرخ «۰/۱ -» در میان ۲۲۲ کشور جهان در میانه جدول و رده ۱۰۷ ام قرار دارد (جدول «الف»). در این سال، کشور قطر، جزایر ویرجین بریتانیا و لوگزامبورگ به ترتیب با نرخ +۱۸.۲۰، +۱۶.۹۰ و +۱۶.۳۰ در رده اول تا سوم این رده‌بندی و کشورهای میکرونزی، ساموآ و تونگا به ترتیب با نرخ -۲۰.۹۰، -۲۰.۶۰ و -۱۷.۸۰ در رده‌های آخر این رده‌بندی قرار گرفتند.

۱. CIA World Factbook

۲. نرخ خالص مهاجرت ایران به ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت در فاصله سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۶

جدول الف: نرخ خالص مهاجرت در ایران و تعدادی کشور منتخب (منبع: ۲۰۱۶، CIA World Factbook)

رتبه در جهان	کشور
۱۰۷	ایران
۱۰۹	برزیل
۵۲	روسیه
۸۴	هند
۱۲۵	چین
۱۴۰	آفریقای جنوبی
۱۲۱	مالزی
۳۸	کره جنوبی
۱۴۶	ترکیه
۱۲۷	مصر
۱۳۰	عربستان

* باید توجه داشت که هرچه رتبه کشور بهتر باشد به این معنی است که شاخص نرخ خالص مهاجرت بیشتر بوده است و نرخ ورودی مهاجر بیشتر از نرخ خروجی بوده است و شمار کسانی که به آن محدوده یا کشور وارد شده‌اند بیشتر از کسانی است که آن کشور را ترک کرده‌اند.

ایران از نظر شاخص خالص مهاجرت، در میانه کشورهای جهان (رتبه ۱۰۷ از ۲۲۲) و متعادل (نزدیک به صفر) است. به این معنا که جمعیت ایران از محل مهاجرت (اعم از ورودی و خروجی) دستخوش تغییر خاصی نمی‌شود و ۱۰۶ کشور با رتبه بالاتر از ایران از محل مهاجرت دچار افزایش جمعیت می‌شوند.

کشورهای توسعه یافته (آمریکا، آلمان، کانادا و ...)، مقاصد اصلی مهاجران بین‌المللی محسوب می‌شوند. این روند برای ایران هم کاملاً مشابه است.

در خصوص مهاجران ایرانی به کشورهای OECD، می‌توان گفت بیش از ۶۰ درصد به کشورهای انگلیسی‌زبان آمریکا، کانادا، انگلیس و استرالیا مهاجرت کرده‌اند که بیشترین سهم آن با ۳۵ درصد در کشور آمریکا زندگی می‌کنند. بر اساس گزارش بین‌المللی مهاجرت سازمان ملل (۲۰۱۵) تا سال ۲۰۱۳ در مجموع اکثریت مهاجران ایرانی به کشورهای آمریکا، آلمان، کانادا، انگلیس و سوئد عزیمت کرده‌اند (جدول «ب»).

جدول ب: پنج کشور اصلی میزبان مهاجران ایرانی

(منبع: United Nations (۲۰۱۵). International Migration Report ۲۰۱۵, New York.)

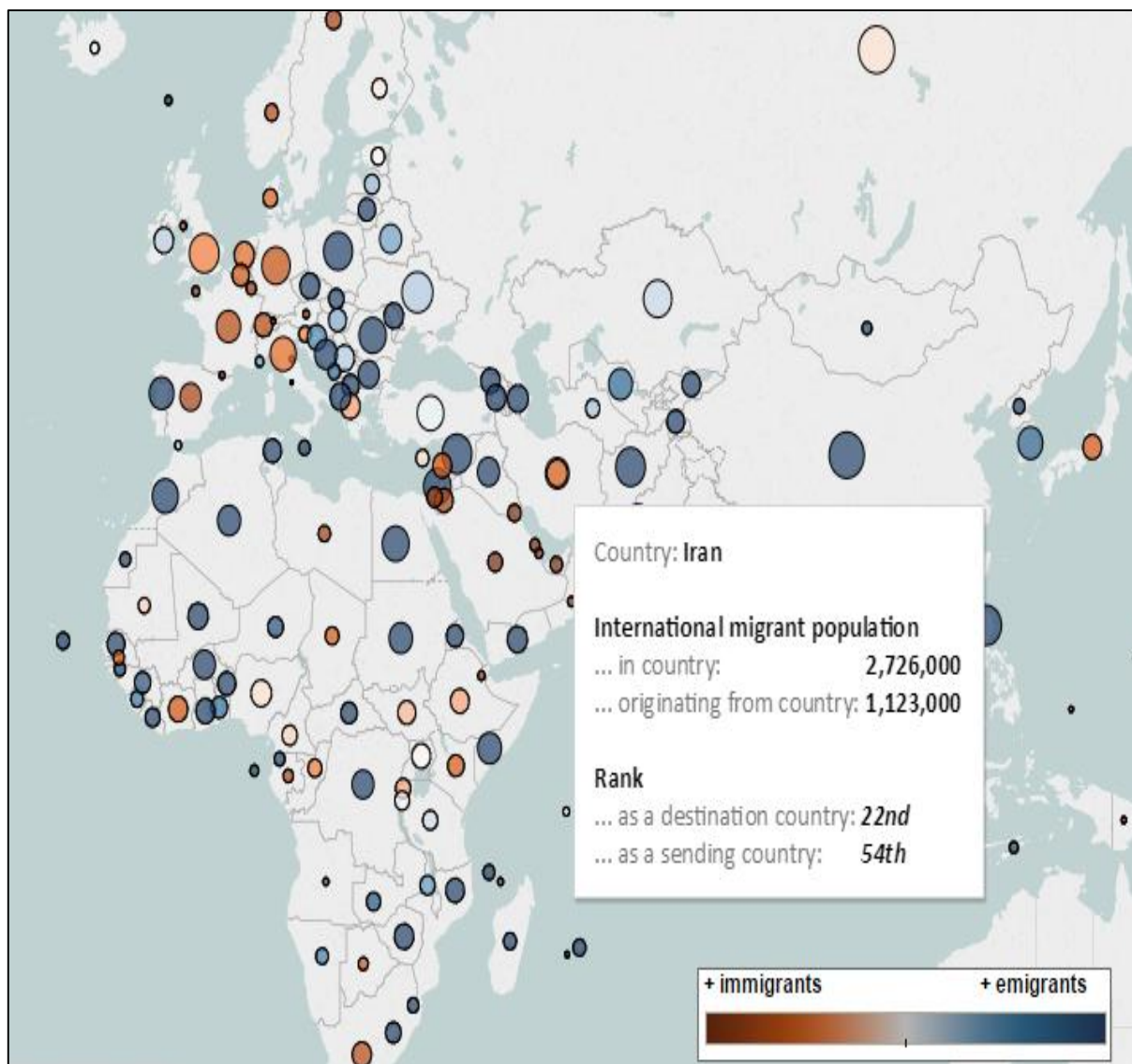
تعداد	پنج کشور اول میزبان بیشترین مهاجر ایرانی تا سال ۲۰۱۳
۳۹۳,۴۱۴	ایالات متحده آمریکا
۱۲۰,۶۵۷	آلمان
۱۰۸,۶۳۲	کانادا
۷۵,۷۳۳	انگلیس
۶۶,۹۷۸	سوئد
۷۶۵,۴۵۴	جمع کل

بر اساس داده‌های سازمان ملل^۱، تا نیمه سال ۲۰۱۵ جمعاً ۲۴۴ میلیون نفر مهاجر در سطح جهانی وجود داشته که ۱,۱۲۳,۰۰۰ آن‌ها ایرانیان مهاجر هستند (معادل ۱,۴ درصد جمعیت کشور). ایران ۵۴ امین کشور دنیا از نظر تعداد مهاجران محسوب می‌شود (شکل «ج»).

در نهایت از منظر نرخ و میزان کلی مهاجرت، ایران بر طبق هیچ گزارش معتبر بین‌المللی جزء کشورهای با نرخ بالای ارسال مهاجر محسوب نمی‌شود و نرخ مهاجرت کشور در مقایسه با میانگین ۳,۲ درصدی جهانی پایین‌تر و کمتر از نصف آن است. در سال ۲۰۱۵، رتبه کشور از نظر تعداد مهاجر ارسالی، ۵۴ ام دنیا می‌باشد که رتبه پایینی است. در مقابل از نظر مهاجرپذیری، کشور همواره جزء کشورهای با رتبه بالا بوده و در سال ۲۰۱۵ جزء ۲۵ کشور اصلی پذیرنده مهاجر محسوب می‌شود.

۱. <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml>

شکل ج: وضعیت ایران از منظر ورود و خروج مهاجر در نیمه سال ۲۰۱۵

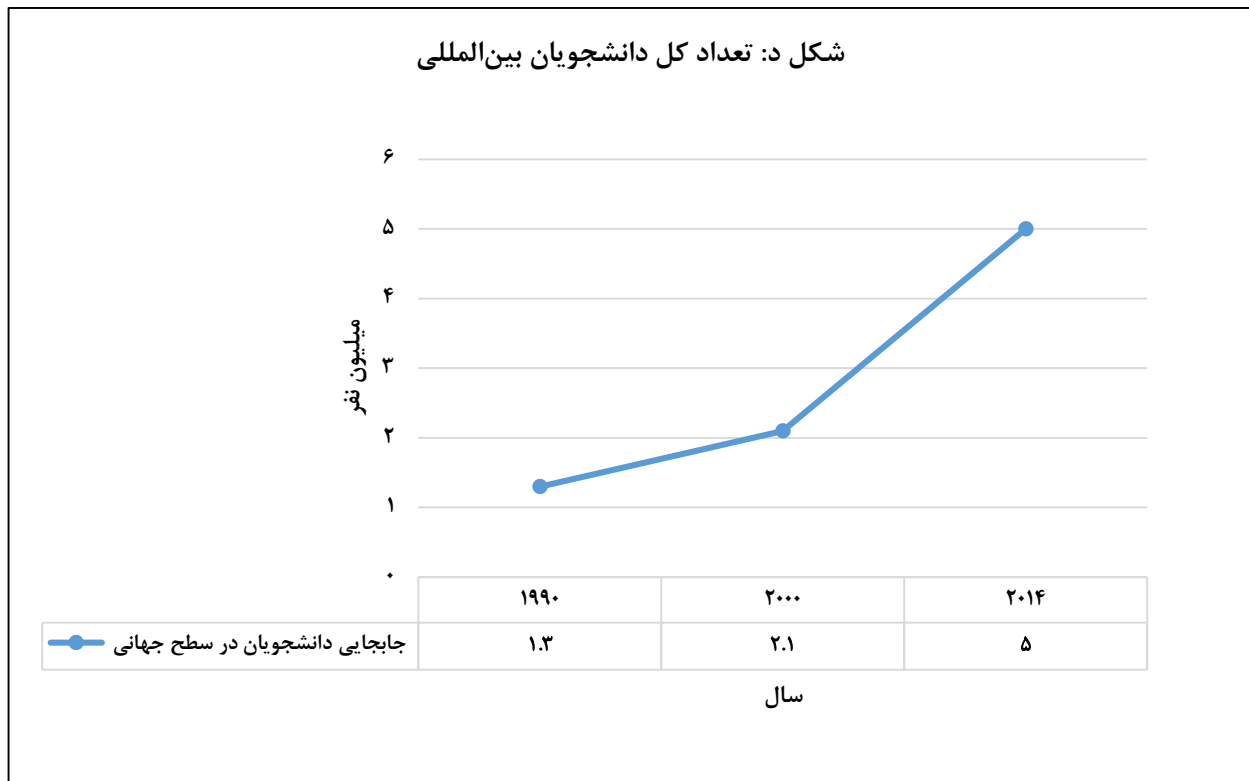
منبع:

Migration Policy Institute (MPI) tabulation of data from the United Nations, Department of Economic and Social Affairs, "Trends in International Migrant Stock: Migrants by Destination and Origin," United Nations database, POP/DB/MIG/Stock/Rev.۲۰۱۵. Available at:

www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates/estimates15.shtml.

۲. روند مهاجرت افراد تحصیل کرده و جابجایی دانشجویان در سطح بین‌المللی

نگاهی به آمار جهانی دانشجویان بین‌المللی و جابجایی^۱ آن‌ها در دو دهه گذشته، نشان از رشد حدود چهار برابری است. طبق آمار و اطلاعات مؤسسه مشاوره بین‌المللی آموزش و قوانین^۲، تعداد دانشجویان بین‌المللی از ۱,۳ میلیون در سال ۱۹۹۰ به ۵ میلیون دانشجو در سال ۲۰۱۴ رسیده است (طبق شکل «د»).

منبع: مؤسسه مشاوره بین‌المللی آموزش و قوانین^۳

مهم‌ترین مقاصد دانشجویان بین‌المللی در قرن ۲۰، کشورهای انگلیسی زبان (آمریکا، انگلیس، کانادا، استرالیا و ...) محسوب می‌شدند. اما در حال حاضر دیگر کشورها به خصوص کشورهای آسیایی در زمینه جذب دانشجویان تلاش‌هایی صورت داده‌اند و رقابت در جذب دانشجویان در حال افزایش است (ICEF, ۲۰۱۵).

بر اساس آمار سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، ایران جزء کشورهای با تعداد بالای ارسال‌کننده دانشجو به کشورهای پیشرفته محسوب نمی‌شود. چین، روسیه، کره جنوبی و هند چهار کشور اول ارسال‌کننده دانشجو به

۱. Mobility

۲. International Consultants for Education and Fairs (ICEF)

۳. <http://monitor.icef.com/۲۰۱۵/۱۱/the-state-of-international-student-mobility-in-۲۰۱۵/>

کشورهای توسعه‌یافته هستند (OECD, ۲۱۰۵). تعداد کل مهاجران با تحصیلات بالای دنیا که در سال ۲۰۱۱ میلادی در کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه زندگی می‌کردند، ۳۱ میلیون نفر بوده که نسبت به سال ۲۰۰۱، ۱۳ میلیون رشد داشته است. رشد مهاجران تحصیل کرده آسیایی به کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، طی ده سال گذشته دو برابر شده و به ۸,۳ میلیون نفر رسیده است (OECD, ۲۱۰۵). کشورهای اصلی مقصد و مبدأ دانشجویان در سال ۲۰۱۲ و نرخ تغییرات آن نسبت به سال ۲۰۰۸ بر اساس داده‌های OECD نشان می‌دهد که ایران در جمع کشورهای پذیرنده دانشجوی بین‌المللی قرار ندارد و همچنین جزو ۱۰ کشور برتر صادرکننده دانشجو به دانشگاه‌های بین‌المللی نیز نیست (جدول «ج»). نکته قابل توجه حضور عربستان سعودی بین کشورهای فرستنده دانشجو به کشورهای OECD است. رشد ۲۱۸ درصدی دانشجویان این کشور نسبت به سال ۲۰۱۲ می‌تواند نشان‌دهنده سیاست این کشور برای اعزام دانشجو به خارج از کشور باشد. ایران با داشتن ۳۲,۷۵۸ دانشجو در OECD در میان ده کشور برتر فرستنده دانشجو قرار ندارد.

جدول ج: کشورهای با بیشترین جذب و ارسال دانشجوی بین‌المللی

(منبع: OECD Publishing, Paris, ۲۰۱۵, *Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas*, P.۳۱)

کشورهای برتر در جذب دانشجویان				کشورهای مبدأ			
نام کشور	تعداد دانشجویان بین‌المللی در سال ۲۰۱۲	درصد از کل دانشجویان بین‌المللی	درصد تغییرات بین ۲۰۰۸ و ۲۰۱۲	نام کشور	تعداد دانشجویان بین‌المللی در سال ۲۰۱۲	درصد از کل دانشجویان بین‌المللی	درصد تغییرات بین ۲۰۰۸ و ۲۰۱۲
چین	۶۲۵۱۰۰	۲۴٪	۵۳٪	آمریکا	۷۳۹۸۲۰	۲۷٪	۱۹٪
هند	۱۶۸۴۱۰	۶٪	۳٪	انگلیس	۴۱۹۸۲۰	۱۵٪	۲۶٪
آلمان	۱۲۰۲۲۰	۵٪	۴۹٪	فرانسه	۲۵۳۸۷۰	۹٪	۱۳٪
کره	۱۱۹۹۳۰	۵٪	۹٪	استرالیا	۲۳۵۸۶۰	۹٪	۱۲٪
فرانسه	۵۹۵۵۰	۲٪	۲۸٪	آلمان	۱۵۴۴۶۰	۶٪	-۵٪
عربستان	۵۴۷۰۰	۲٪	۲۱۸٪	ژاپن	۱۵۰۵۸۰	۵٪	۱۹٪
ویتنام	۴۸۲۴۰	۲٪	۶۱٪	کانادا	۹۸۶۴۰	۴٪	۲۴٪
آمریکا	۴۶۲۶۰	۲٪	۵٪	ایتالیا	۷۶۸۷۰	۳٪	۳۸٪
مالزی	۴۵۳۶۰	۲٪	۵٪	اتریش	۷۶۴۸۰	۳٪	۴۳٪
ایتالیا	۴۴۸۸۰	۲٪	۵۲٪	کره	۵۸۶۱۰	۲٪	۴۹٪

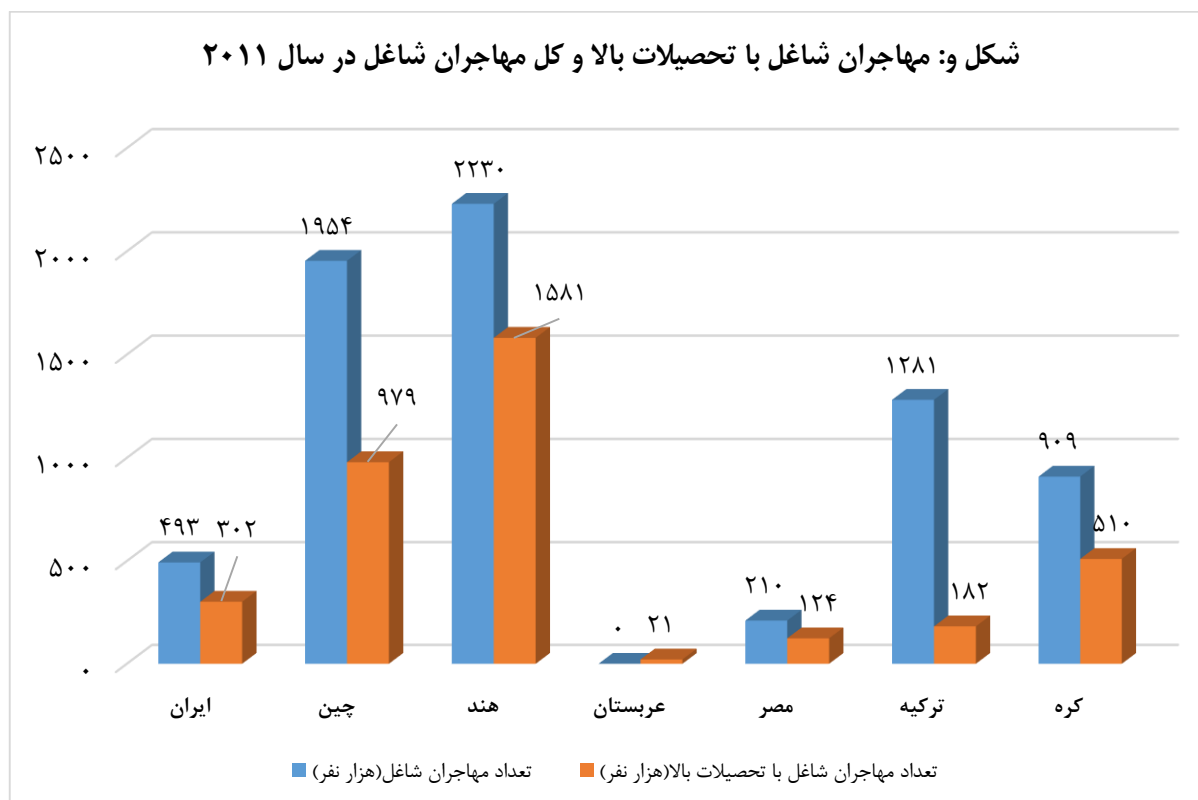

جدول «ج» نشان از اهمیت جذب و ارسال دانشجویان بین‌المللی جهت تبادل دانش و فناوری مدرن دارد و جمهوری اسلامی ایران نیز باید با اتخاذ سیاست‌های مناسب این امر را با جدیت دنبال نماید.

تعداد دانشجویان بین‌المللی و مهاجران تحصیل کرده به سرعت در سطح جهان و کشورهای نوظهور در حال افزایش است که نشان از اهمیت برنامه‌های رسمی توسعه و گسترش ارسال دانشجویان به کشورهای دیگر و جذب دانشجویان برتر بین‌المللی در سطح کشورها دارد. ایران جزء ۱۰ کشور با بیشترین تعداد ارسال دانشجو و یا جذب دانشجوی بین‌المللی محسوب نمی‌شود (طبق جدول «ج»).

۳. روند مهاجرت و جابجایی ایرانیان تحصیل کرده و جابجایی دانشجویان ایرانی و مقایسه با کشورهای منتخب

در سال ۲۰۱۱، حدود ۴۹۴ هزار ایرانی در کشورهای OECD مشغول به کار بوده‌اند که از این تعداد ۳۰۲,۳ هزار نفر تحصیلات سطح بالا (دارای مدرک آموزش عالی) داشته‌اند. بر اساس آمارهای رسمی ۵۱,۶ درصد ایرانیان مهاجر به کشورهای OECD در مشاغل با مهارت‌های بالا به اشتغال می‌پردازند و ۴۴ درصد در مشاغل با نیاز به مهارت متوسط به فعالیت می‌پردازند. کشورهای آسیایی هند، فیلیپین و چین اصلی‌ترین کشورهای فرستنده مهاجران با تحصیلات بالا به کشورهای OECD می‌باشند (OECD, ۲۱۰۵). مقایسه وضعیت ایران با تعدادی کشور منتخب در این زمینه در شکل‌های «و» و «ز» نمایش داده شده است.

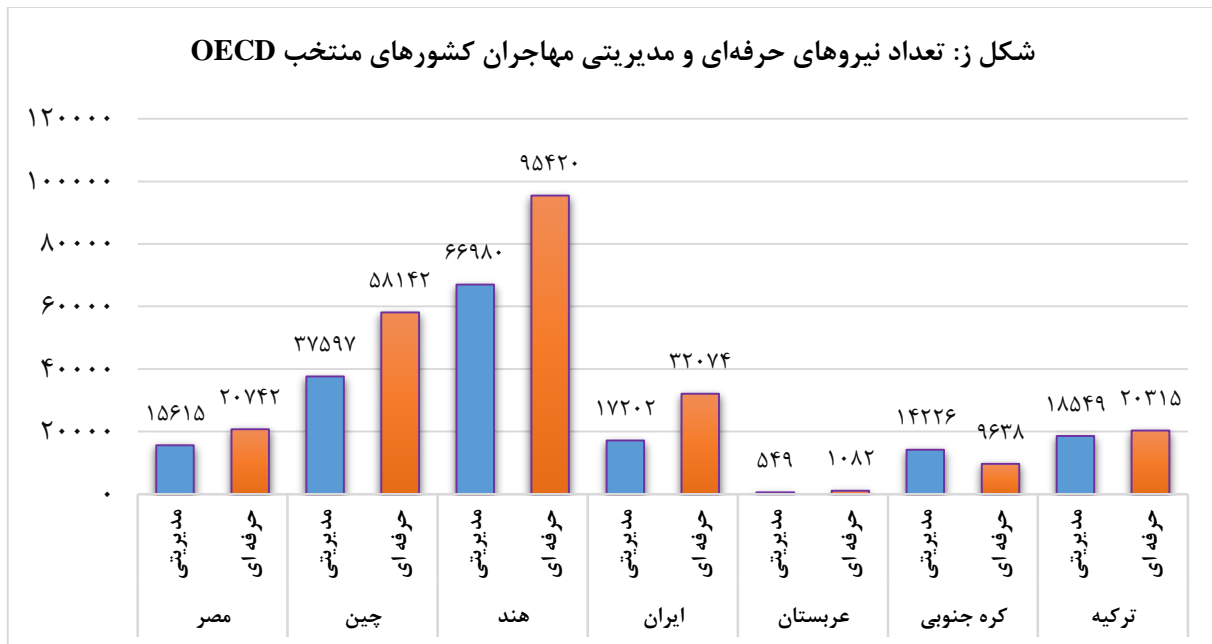

منبع:

Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas ۲۰۱۵, OECD Publishing, Paris.

از نظر تعداد کل مهاجران، ایران در بین ۲۰ کشور با بیشترین تعداد مهاجر در کشورهای پیشرفته قرار ندارد و در مقایسه با سایر کشورها، تعداد کل مهاجران ایرانی قابل ملاحظه نمی‌باشد. گرچه بیش از نیمی از مهاجران ایرانی به کشورهای OECD دارای تحصیلات دانشگاهی می‌باشند، ولی بر اساس آمار، ایران از نظر تعداد مهاجران با مدرک دانشگاهی نسبت به کل افراد با تحصیلات دانشگاهی کشور در مقایسه با سایر کشورها دارای نسبتی بسیار پایین بوده و در گروه کشورهای با میانگین پایین در دسته‌بندی OECD قرار می‌گیرد (به شکل "ط" رجوع شود). این امر می‌تواند ناشی از نفوذ و گسترش بالای تحصیلات دانشگاهی و آموزش عالی در ایران در سال‌های اخیر نیز باشد.

مهم‌ترین مشاغل نیازمند مهارت بالا، نیروهای حرفه‌ای و مدیران^۱ هستند. همانطور که در شکل «ز» دیده می‌شود حدود ۵۰ هزار نفر از مهاجران ایرانی در پست‌های مدیریتی و حرفه‌ای شاغل هستند. جایگاه ایران در مقایسه با کشورهای هدف در نمودار بر اساس اطلاعات DIOC^۲ در سال ۲۰۰۵ در شکل «ز» قابل مشاهده است.

۱. **نیروهای حرفه‌ای:** بر طبق طبقه‌بندی ۸۸-ISCO سازمان بین‌المللی کار، نیروهای حرفه‌ای دارای بالاترین سطح مهارت - سطح چهارم- هستند. گروه‌های اصلی نیروهای حرفه‌ای شامل موارد زیر است:

- متخصصین علوم و مهندسی
- متخصصین سلامت
- متخصصین آموزش
- متخصصین کسب‌وکار و مدیریت
- متخصصین اطلاعات و فن‌آوری ارتباطات
- متخصصین حقوقی، فرهنگی، اجتماعی

مدیران: گروه مدیران شامل گروه‌های قانون‌گذاران، مقامات ارشد و مدیران کسب‌وکار می‌باشد. بر طبق دسته‌بندی سازمان بین‌المللی کار (ILO)، این گروه عموماً به سطح سوم و چهارم مهارت‌ها نیاز دارند. زیرگروه‌های اصلی این طبقه‌بندی شامل موارد زیر است:

- قانون‌گذاران، مقامات ارشد دولتی و مدیران ارشد
- مدیران اداری و تجاری
- مدیران تولید و خدمات تخصصی
- مدیران صنعت گردشگری، خرده‌فروشی و سایر خدمات

Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas ۲۰۱۵, OECD Publishing, Paris.

منبع:

در سال ۲۰۱۱، در فهرست کشورهای با بیشترین مهاجران تحصیل کرده در کشورهای OECD، ایران در رتبه ۱۶ام قرار دارد (رتبه ایران در سال ۲۰۰۰، ۱۵ام دنیا بوده است). اگرچه ایران در میان کشورهای اصلی مهاجرفرست قرار ندارد اما در میان کشورهای مبدأ مهاجران با تحصیلات بالا، طبق جدول «د» ایران در جایگاه ۱۶ قرار دارد (OECD, ۲۰۱۵).

جدول د: کشورهای با بیشترین مهاجر تحصیل کرده در کشورهای OECD

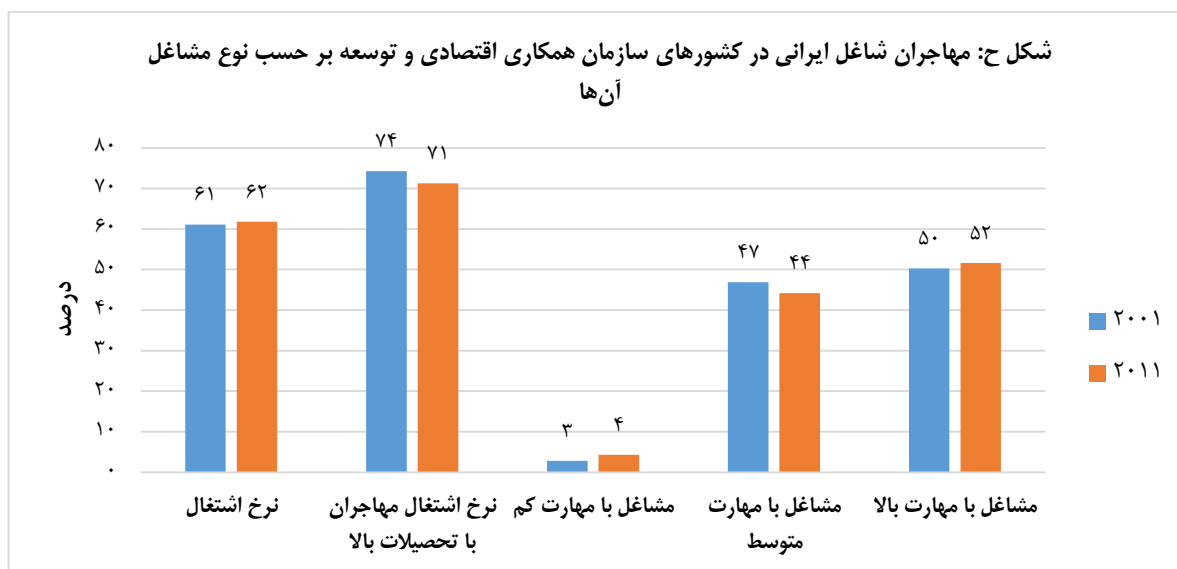
(منبع: Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas ۲۰۱۵, OECD Publishing, Paris. P.۲۷)

نرخ مهاجرت افراد تحصیل کرده		تعداد مهاجران افراد تحصیل کرده				نام کشورها	رتبه
۲۰۰۰-۰۱	۲۰۱۰-۱۱	درصد تغییرات بین سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۰۰	رتبه در سال ۲۰۰۰	۲۰۰۰-۰۱	۲۰۱۰-۱۱		
۳٪	۳٪	۱۲۳٪	۲	۱۰۰۲۳۰۰	۲۲۳۸۱۰۰	هند	۱
۷٪	۸٪	۷۴٪	۳	۸۸۹۱۰۰	۱۵۴۵۲۰۰	فیلیپین	۲
۲٪	۲٪	۸۶٪	۵	۸۲۲۸۰۰	۱۵۳۰۶۰۰	چین	۳
۱۲٪	۱۱٪	۳۶٪	۱	۱۰۸۲۳۰۰	۱۴۷۰۶۰۰	انگلستان	۴
۷٪	۹٪	۴۱٪	۴	۸۶۵۴۰۰	۱۲۱۹۵۰۰	آلمان	۵
۱۲٪	۱۷٪	۱۱۴٪	۹	۴۶۷۲۰۰	۹۹۹۹۰۰	لهستان	۶
۱٪	۱٪	۴۳٪	۶	۶۲۴۸۰۰	۸۹۰۸۰۰	روسیه	۷
۶٪	۶٪	۸۶٪	۸	۴۷۵۰۰۰	۸۸۵۵۰۰	مکزیک	۸
۴٪	۴٪	۵۷٪	۷	۵۱۷۱۰۰	۸۰۹۴۰۰	کره جنوبی	۹
۳٪	۴٪	۷۷٪	۱۳	۳۷۲۷۰۰	۶۵۷۹۰۰	اوکراین	۱۰
۴٪	۶٪	۵۸٪	۱۲	۳۷۷۴۰۰	۵۹۶۶۰۰	فرانسه	۱۱
۰٪	۰٪	۴۳٪	۱۱	۴۱۸۲۰۰	۵۹۶۰۰۰	آمریکا	۱۲
۶٪	۵٪	۳۳٪	۱۰	۴۲۳۰۰۰	۵۶۰۷۰۰	کانادا	۱۳
۱۶٪	۲۱٪	۱۰۸٪	۱۸	۲۶۸۲۰۰	۵۵۷۱۰۰	رومانی	۱۴
۱۸٪	۱۱٪	۵۵٪	۱۴	۳۴۸۱۰۰	۵۳۹۱۰۰	ویتنام	۱۵
۷٪	۴٪	۶۳٪	۱۵	۲۸۹۷۰۰	۴۷۱۲۰۰	ایران	۱۶
۳٪	۶٪	۱۲۳٪	۲۳	۲۰۲۷۰۰	۴۵۱۶۰۰	پاکستان	۱۷
۶٪	۸٪	۵۷٪	۱۷	۲۷۳۵۰۰	۴۲۹۲۰۰	ایتالیا	۱۸
۱۴٪	۱۶٪	۸۲٪	۲۰	۲۳۳۷۰۰	۴۲۴۹۰۰	مراکش	۱۹
۶٪	۱۱٪	۱۱۶٪	۲۷	۱۷۳۷۰۰	۳۷۵۲۰۰	کلمبیا	۲۰

بر اساس آمار، رشد تعداد مهاجران تحصیل کرده در هند و پاکستان در بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰ با نرخ ۱۲۳ درصد بسیار چشمگیر بوده است و این نرخ رشد برای ایران در این بازه زمانی حدود ۶۳ درصد بوده است. باید عنوان کرد که ایالات متحده، انگلستان و کانادا سه مقصد اصلی برای مهاجران دارای تحصیلات بالا می‌باشند. این سه کشور در مجموع ۶۲ درصد از کل مهاجران با تحصیلات بالای کشورهای OECD را میزبانی می‌کنند. یک تفاوت بزرگ بین ایالات متحده که میزبان ۴۰ درصد از مهاجران است با انگلستان و کانادا، با ۱۱ درصد مهاجران وجود دارد. مهاجران با تحصیلات بالا در ایالات متحده فقط ۳۰ درصد از کل مهاجران این کشور را شامل می‌شوند، در حالی که رقم مشابه برای کانادا و انگلستان ۵۲ درصد و ۴۶ درصد است.

در خصوص مهاجران جدید بالای ۱۵ سال به کشورهای OECD، ایران در جایگاه نهم آسیا با میزان ۱۱۷ هزار نفر قرار دارد. بررسی این آمار به صورت تجمعی نشان می‌دهد که بر اساس سهم مهاجران تحصیل کرده و ماهر از تعداد کل مهاجران، ایران جایگاه چهارم را با سهم ۵۰ درصد مهاجران متخصص در میان همه کشورها داراست. درصد اشتغال مهاجران با تحصیلات بالا برای ایران ۷۱ درصد است که ۵۱٫۶ درصد از این افراد در مشاغل با مهارت بالا مشغول به فعالیت هستند که این عدد برای مهاجران کشور ترکیه به عنوان مثال ۱۹ درصد می‌باشد (OECD, ۲۱۰۵).

شکل «ح» به طور مقایسه‌ای مهاجران شاغل ایرانی را بر حسب نوع مشاغل و درصد آن از کل مهاجران ایرانی به کشورهای OECD در سال ۲۰۰۰ و ۲۰۱۱ را نشان می‌دهد.

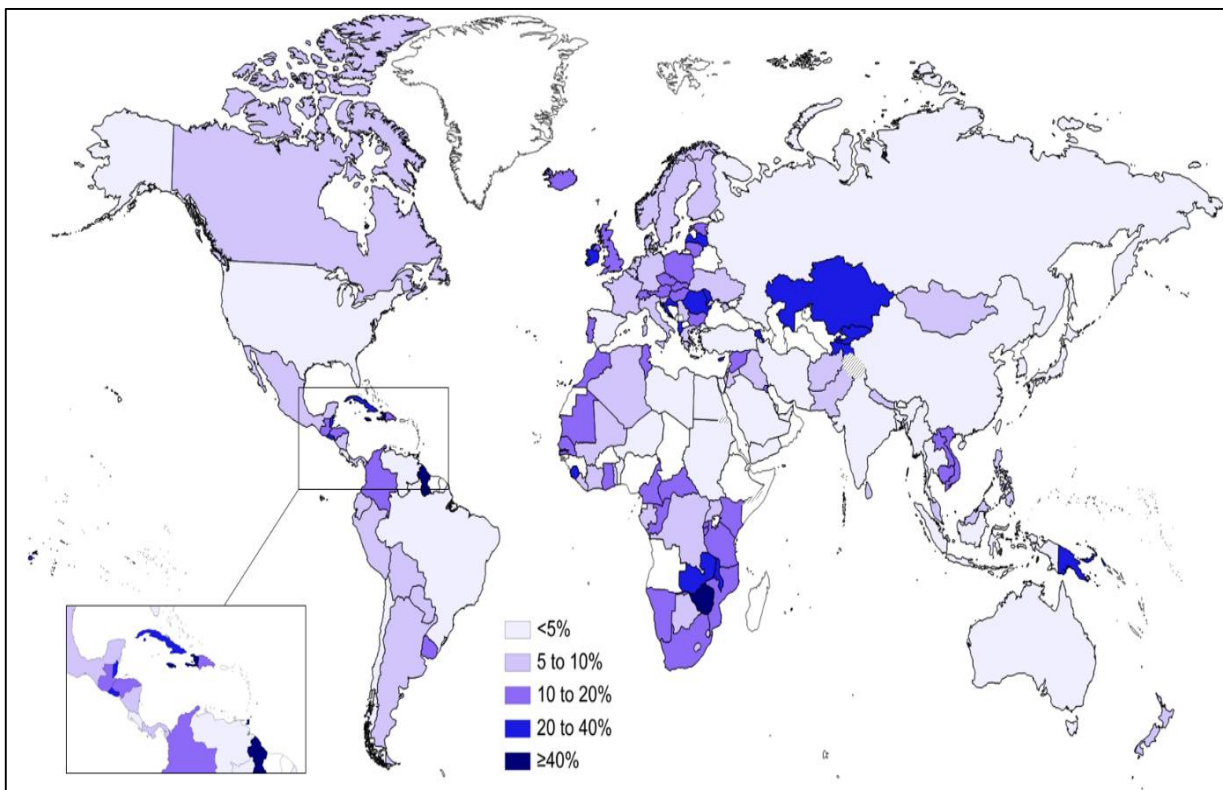

منبع:

Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas ۲۰۱۵, OECD Publishing, Paris. P.۳۳۱

در خصوص مهاجرت نیروهای با تحصیلات بالا، بعضی از کشورهای دنیا به خصوص کشورهای واقع در آمریکای مرکزی و حوزه دریای کارائیب، با بالاترین نرخ مهاجرت نیروی تحصیل‌کرده مواجه‌اند. در شکل «ط» نقشه جهان بر اساس نرخ خروج مهاجران با تحصیلات بالا به کل مهاجران دیده می‌شود. در این تقسیم‌بندی کشورها بر اساس شدت رنگ با مشکل مهاجرت نیروهای تحصیل‌کرده (به اصطلاح فرار مغزها) مواجه‌اند. شکل ط: شدت مهاجرت افراد با تحصیلات بالا^۱ (دارای مدرک آموزش عالی)

۱. World Migration in Figures A joint contribution by UN-DESA and the OECD to the United Nations High-Level Dialogue on Migration and Development, ۳-۴ October ۲۰۱۳

بررسی آمارها نشان می‌دهد که تعداد مهاجران تحصیل کرده (افراد دارای مدرک دانشگاهی) و نسبت آن‌ها از کل تحصیل کردگان داخل کشور، در مقایسه با سایر کشورها بسیار پایین می‌باشد. طبق گزارش مشترک سازمان ملل و OECD ایران با حضور در پایین‌ترین سطح طبقه‌بندی جهانی، از نظر این شاخص، در زمره کشورهای است که نرخ مهاجرت افراد تحصیل کرده به کل جمعیت تحصیل کرده در آن، در طبقه کمتر از ۵ درصد قرار دارد. بنابراین با استناد آمار نهادهای معتبر بین‌المللی می‌توان اینگونه گفت که پدیده فرار مغزها در ایران، فاقد هرگونه سندیت می‌باشد.

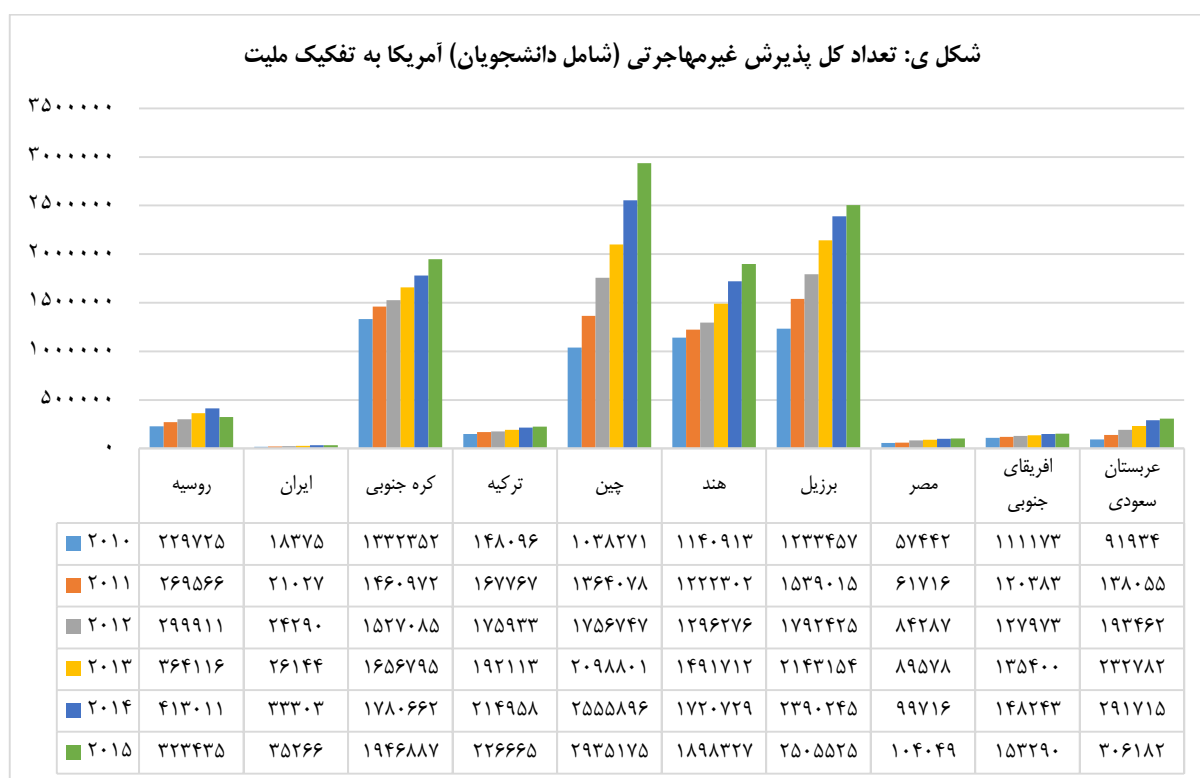
همانطور که در شکل «ط» مشاهده می‌شود ایران در زمره کشورهای است که کمتر از ۵ درصد مهاجر تحصیل کرده به کل جمعیت تحصیل کرده را دارد. عموماً کشورهای کوچک و جزایر واقع در اقیانوس با مشکل فرار مغزها بیشتر درگیر هستند. ایران جزء کشورهای با پایین‌ترین سطح مهاجرت افراد با تحصیلات بالا نسبت به کل تحصیل کردگان در مبدأ (وطن) قرار دارد. در واقع نرخ درصد مهاجرت افراد تحصیل کرده به کل تحصیل کردگان موجود برای ایران (حدود ۴ درصد)، از بسیاری از کشورهای با وضعیت توسعه مشابه و نیز کشورهای پیشرفته کمتر است.

با توجه به سهم بسیار بالای آمریکا در جذب مهاجران و بالاترین سهم جذب مهاجران ایرانی، در ادامه به

وضعیت مهاجران تحصیل کرده ایرانی به آمریکا می‌پردازیم. بر اساس اطلاعات ارائه شده در گزارش سالانه وزارت امنیت داخلی^۱ آمریکا در رابطه با آمار مهاجرت^۲، تعداد کل مهاجرانی که در سال ۲۰۱۵ وارد آمریکا شده‌اند ۱,۰۵۱,۰۳۱ نفر بوده است.

در دسته پذیرش غیرمهاجرتی به آمریکا، که مربوط به متقاضیان اخذ اقامت در مدت محدود و معین می‌باشد (دانشجویان نیز در این دسته قرار می‌گیرند)، تعداد کل مهاجران به آمریکا از این نوع در سال ۲۰۱۵ برابر با ۱۸۱,۳۰۰,۰۰۰ نفر بوده که از این میان، مهاجران ایرانی با تعداد ۳۵,۲۶۶ نفر در سال ۲۰۱۵، در مقایسه با کشوری مانند کره جنوبی با ۱,۹۴۶,۸۸۷ نفر و عربستان سعودی با ۳۰۶,۱۸۲ نفر بسیار پایین و به هیچ وجه قابل مقایسه نمی‌باشد^۳.

تعداد افرادی که از ایران و همچنین کشورهای منتخب مورد بررسی در این مطالعه به تفکیک کشور محل تولد^۴ و به عنوان مهاجر دارای اقامت دائم و قانونی وارد آمریکا شده‌اند، در شکل «ی» ارائه شده است.

<https://www.dhs.gov/immigration-statistics/yearbook>

منبع:

۱. Department of Homeland Security

۲. DHS (۲۰۱۵). Yearbook of Immigration Statistics

۳. این ارقام به صورت تجمیعی و تا سال ۲۰۱۵ محاسبه شده است.

۴. LAST RESIDENCE

در گزارشی^۱ از موسسه معتبر بروکینز، دانشجویان خارجی که هر سال وارد ایالات متحده می‌شوند و پراکندگی جغرافیایی آن‌ها در این کشور، حوزه‌های اصلی تحصیلی و همچنین دانشگاه‌هایی که دانشجویان خارجی برای تحصیل انتخاب می‌کنند، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. بر اساس این گزارش، در دهه گذشته بیشترین تعداد دانشجویان خارجی ورودی به کشور آمریکا، از کشورهایی بوده که رشد سریع اقتصادی را تجربه کرده‌اند و برنامه‌های بورس تحصیلی خارج از کشور را در دستور کار خود داشتند. کشورهایی که در بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲ بیشترین تعداد دانشجویان را به ایالات متحده فرستادند، شامل چین (۲۵ درصد از کل)، هند (۱۵ درصد)، کره جنوبی (۱۰ درصد) و عربستان سعودی (۵ درصد) می‌باشد (جدول «و»). نسبت کل دانشجویانی که از تهران به آمریکا در این بازه زمانی مهاجرت کرده‌اند (بر اساس ویزای دانشجویی یا F۱) برابر با ۶،۱۵۴ نفر بوده که ۰،۵ درصد آمار کل دانشجویان ورودی به آمریکا در این بازه را شامل می‌شود. کل دانشجویان ایرانی مشغول به تحصیل در آمریکا ۹،۶۱۱ نفر است (تنها ۰،۸۳ درصد از تعداد کل دانشجویان بین‌المللی که در این بازه وارد آمریکا شده‌اند) که رتبه ۱۹ از بین ۷۴ کشور بررسی شده را به خود اختصاص داده است (یعنی ۱۸ کشور تعداد دانشجویان بیشتری در مقایسه با ایران در آمریکا دارند). از نظر تعداد کل دانشجویان (بر اساس ویزای F۱)، در صدر بیست شهر برتر، شهر سئول با ۵۶،۵۰۳ نفر در این بازه زمانی در صدر همه شهرهای دنیا قرار دارد و شهرهایی مانند پکن با ۴۹،۹۴۶ نفر و شانگهای با ۲۹،۱۴۵ نفر در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند و تهران بر همین اساس جزء بیست شهر قرار ندارد. در فهرست ده شهر برتر دنیا از نظر تعداد دانشجویان فعال در حوزه‌های STEM به کل تعداد دانشجویانی که از یک شهر خارجی و در بازه زمانی سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۱ به ایالات متحده مهاجرت کرده‌اند، ۶ شهر اول این فهرست از کشور هندوستان بوده و شهر تهران در رتبه هفتم از این نظر قرار دارد (باید توجه داشت که این شاخص نسبت دانشجویان STEM به کل دانشجویان را می‌سنجد و دلیلی بر تعداد بالا نیست). در کل در این فهرست، هشت شهر از هندوستان، تهران و داکا از بنگلادش به عنوان ده شهر برتر ارائه شده‌است. تعداد کل دانشجویان ایرانی دارای ویزای تحصیلی (F۱) در این بازه زمانی برابر با ۶۱۵۴ نفر بوده که ۴۶۶۸ نفر در حوزه‌های STEM به تحصیل می‌پردازند. در فهرست ده شهر برتر از نظر تعداد کل دانشجویان دارای F۱ و فعال در STEM، حیدرآباد هند با ۲۶،۲۲۰ دانشجو به عنوان اولین شهر و شهر تایپه نیز با ۱۵،۹۸۵ نفر در رتبه دهم این فهرست قرار دارد که در مقایسه با تعداد دانشجویان ایرانی فعال در این حوزه که برابر با ۴۶۶۸ نفر می‌باشد، فاصله قابل توجهی وجود دارد. همچنین در فهرست ده شهر

۱. The Geography of Foreign Students in U.S. Higher Education: Origins and Destinations

برتر دنیا از نظر تعداد دانشجویان فعال در حوزه کسب و کار، مدیریت و بازاریابی به کل تعداد دانشجویانی که از یک شهر خارجی و در بازه زمانی سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲ به ایالات متحده مهاجرت کرده‌اند، اولانباتور مغولستان با ۶۵,۲ درصد در صدر و مسکو روسیه با ۳۹,۲ درصد در رتبه دهم قرار دارد. از نظر تعداد کل دانشجویان در این حوزه نیز پکن با ۱۸,۳۸۲ نفر و سئول با ۱۲,۵۰۹ نفر در جایگاه‌های اول و دوم قرار دارند.

جدول و: شهرهای ارسال کننده بالاترین تعداد دانشجو به آمریکا

ردیف	نام شهر	تعداد دارندگان ویزای F1	نسبت از کل (%)
۱	سئول - کره جنوبی	۵۶۵۰۳	۴,۹
۲	پکن - چین	۴۹۹۴۶	۴,۳
۳	شانگهای - چین	۲۹۱۴۵	۲,۵
۴	حیدرآباد - هند	۲۶۲۲۰	۲,۳
۵	ریاض - عربستان	۱۷۳۶۱	۱,۵
۶	بمبئی - هند	۱۷۲۹۴	۱,۵
۷	تایپه - تایوان	۱۵۹۸۵	۱,۴
۸	هنگ کنگ - هنگ کنگ	۱۲۴۰۶	۱,۱
۹	کاتماندو - نپال	۱۰۷۲۱	۰,۹
۱۰	جده - عربستان	۱۰۴۶۸	۰,۹
۱۱	نانجینگ - چین	۹۳۱۶	۰,۸
۱۲	چنای - هند	۹۱۴۱	۰,۸
۱۳	سنگاپور - سنگاپور	۸۹۸۹	۰,۸
۱۴	بنگلور - هند	۸۸۳۵	۰,۸
۱۵	دهلی - هند	۸۷۲۸	۰,۸
۱۶	گوانگژو - چین	۸۱۶۷	۰,۷
۱۷	چنگدو چین	۸۱۲۴	۰,۷
۱۸	وآن - چین	۸۰۰۱	۰,۷
۱۹	هوشی مین - ویتنام	۷۹۵۵	۰,۷
۲۰	شنزن - چین	۷۷۹۲	۰,۷
	کلیه کشورهای جهان	۱۱۵۳۴۵۹	۱۰۰

منبع:

<https://www.brookings.edu/interactives/the-geography-of-foreign-students-in-u-s-higher-education-origins-and-destinations>

اقتصادهای نوظهور و کشورهای توسعه یافته، دارای بیشترین سهم دانشجویان خارجی در امریکا می‌باشند؛ در مقایسه با کشورهای با سطح توسعه مشابه، ایران تعداد کمی دانشجوی مهاجر به امریکا دارد.

تهران و ایران با ارسال به ترتیب ۶۵۰۰ و ۹۶۰۰ دانشجو به کشور آمریکا، رتبه ۲۸ (از ۹۱ شهر عمده) و ۱۹ (از ۷۴ کشور مورد بررسی) ارسال دانشجو به آمریکا را به خود اختصاص داده‌اند که از نظر تعداد کل، دانشجویان ایرانی تقریباً ۰,۸۳ درصد از تعداد کل دانشجویان بین‌المللی وارد شده به امریکا در بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲ را تشکیل می‌دهند.

در بین گزارش‌های ارائه شده، داده‌های مؤسسه آمار یونسکو^۱ که به جابجایی بین‌المللی علمی^۲ می‌پردازد از اصلی‌ترین منابع داده و اطلاعات بین‌المللی در حوزه آموزش عالی است. در این گزارش آمار و داده‌های مربوط به تعداد دانشجویان هر کشور که خارج از آن کشور به تحصیل (و نه اقامت دائم) اشتغال دارند مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد.

در این گزارش، جریان خالص جابجایی دانشجویان بین‌المللی^۳ (تعداد دانشجویان بین‌المللی ورودی کشور منهای تعداد دانشجویان بین‌المللی آن کشور در دیگر کشورها) و سهم دانشجویان بین‌المللی ورودی به هر کشور و خروجی از آن پرداخته می‌شود. علیرغم این که تعداد کل دانشجویان خروجی در مقایسه با سایر کشورها رتبه بالایی ندارد اما بر اساس داده‌های این مؤسسه، در تراز خالص جابجایی دانشجویان بین‌المللی، تراز ایران از تمام کشورهای منتخب مورد مقایسه (برزیل، مصر، ترکیه، مالزی و عربستان سعودی) منفی‌تر است (۳۴,۳۰۰- در سال ۲۰۱۵) که نشان از عدم تلاش کافی و فراهم آوردن زیرساخت‌های مورد نیاز برای جذب دانشجویان بین‌المللی در کشور است. در زمینه جذب دانشجوی خارجی و نسبت آن به کل دانشجویان کشور، ایران در سال ۲۰۱۵، ۰,۲۸۷ درصد و پایین‌تر از تمامی کشورهای مورد مقایسه به جز هند، چین و برزیل می‌باشد.

وضعیت کشور در تراز خالص جابجایی دانشجویان بین‌المللی^۴، زمانی که به‌عنوان درصدی از کل دانشجویان

http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?DataSetCode=EDULIT_DS

۱. قابل دسترس در:

۲. International academic mobility

۳. Net flow of internationally mobile students

۴. Net flow ratio of internationally mobile students (inbound - outbound)

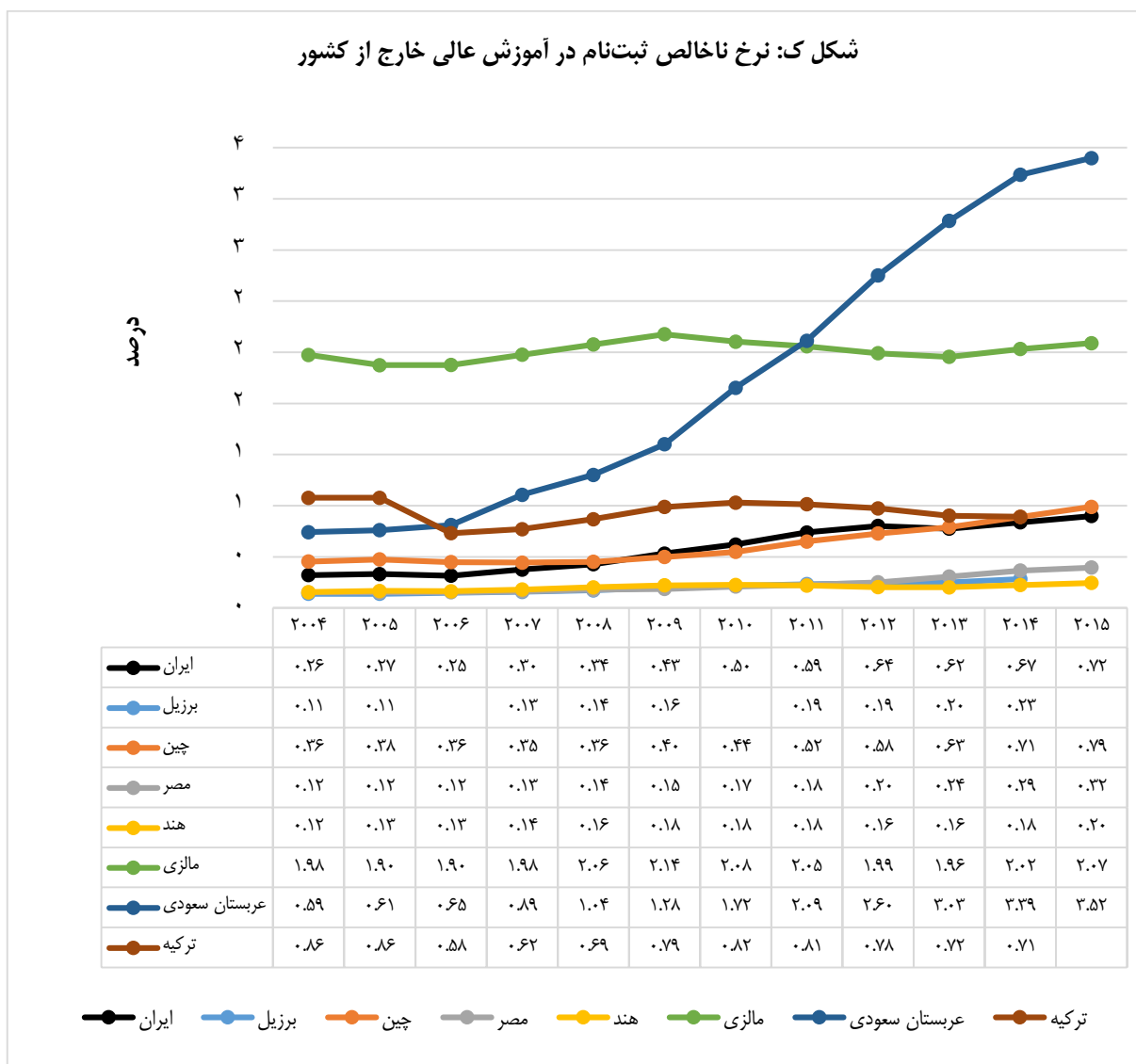
مشغول به تحصیل در کشور محاسبه و با کشورهای منتخب مقایسه می‌شود، نشان از وضعیت کاملاً عادی کشور (۰,۷۱- درصد در سال ۲۰۱۵) و بالاتر از کشورهایی مانند مالزی، عربستان سعودی و چین است. البته عملکرد خوب ترکیه، برزیل و مصر در درصد دانشجویان خارجی به کل دانشجویان این کشورها می‌تواند دست‌مایه برنامه‌ریزی‌های آتی کشور در این زمینه قرار گیرد.

شاخص جابجایی بین‌المللی آموزش عالی^۱ یک درصدی ایران، در مقایسه با کشورهای مشابه به صورت معناداری پایین‌تر است.
در برخی کشورهای مشابه، سهم قابل توجهی از دانشجویان آموزش عالی (مانند مالزی و عربستان) به منظور تسهیل فرایند انتقال دانش و فناوری در خارج از کشور به تحصیل می‌پردازند که در ایران این نرخ از عمده کشورهای مشابه پایین‌تر است.

در شاخص نرخ خالص ثبت نام بین‌المللی دانشجویان و درصد آن از کل دانشجویان شاغل به تحصیل در کشور^۲، ایران با ۰,۷۲ درصد در سال ۲۰۱۵، در وضعیتی کاملاً مشابه با ترکیه و چین و بالاتر از مصر و برزیل قرار دارد. عربستان سعودی در سال‌های اخیر رشد بسیار زیادی را در این شاخص تجربه نموده (۳,۵ درصد در سال ۲۰۱۵) که نشان از سیاست‌های هدف‌دار این کشور در توسعه دانشجویان بین‌المللی این کشور است (شکل «ک»).

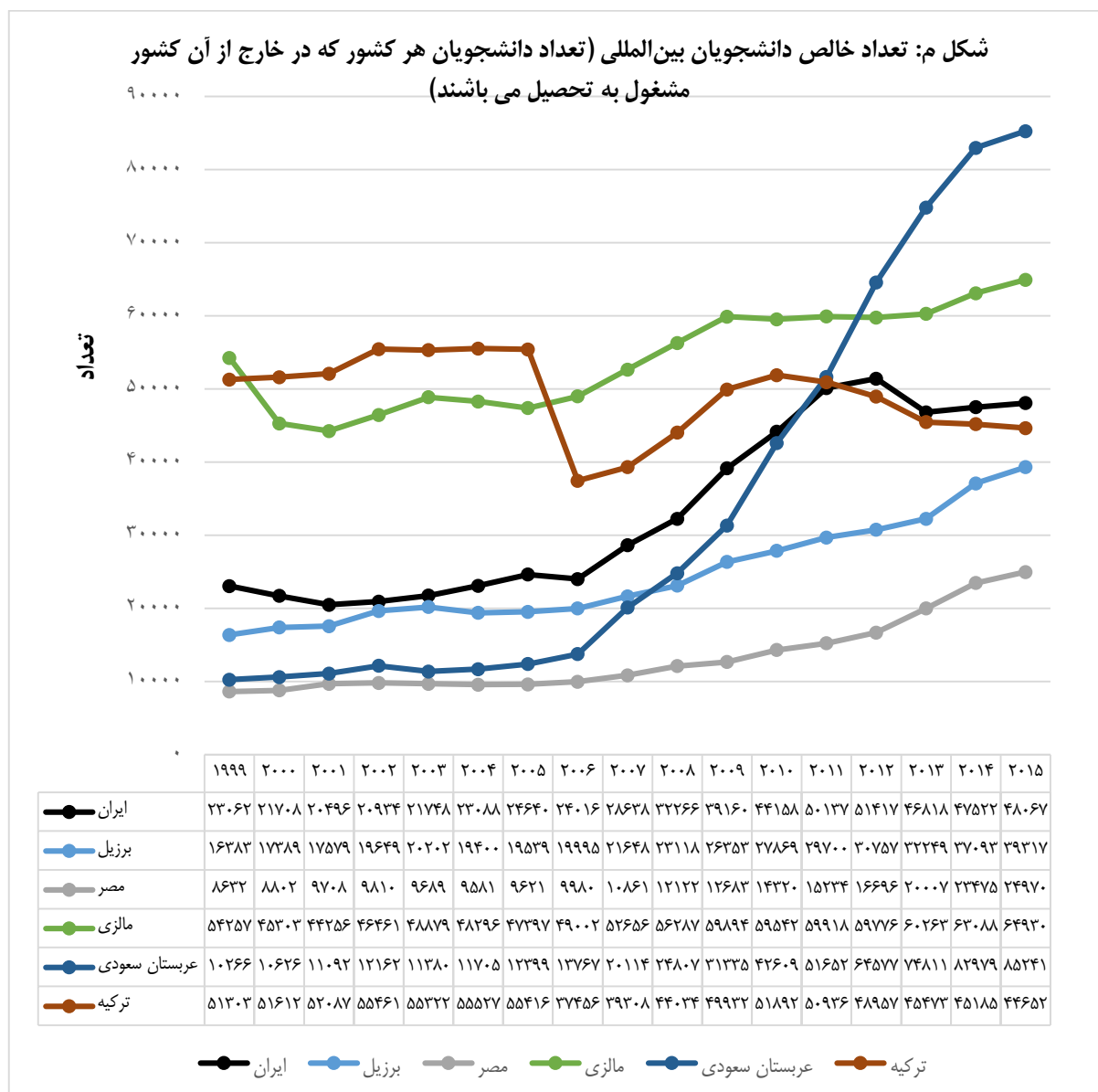
۱. نسبت دانشجویان آموزش عالی هر کشور که در خارج از کشور به تحصیل می‌پردازند، به کل دانشجویان آموزش عالی آن کشور

۲. Gross outbound enrolment ratio by host region

همچنین در شاخص تعداد خالص دانشجویان بین‌المللی هر کشور^۱، وضعیت ایران (۴۸ هزار نفر در سال ۲۰۱۵) در مجموع قابل قبول و هم‌تراز با برزیل و ترکیه قرار دارد. تعداد دانشجویان بین‌المللی در مالزی و عربستان با اختلاف، از ایران بالاتر است. تعداد دانشجویان خارجی عربستان هم با شیب زیادی از تقریباً ۱۰ هزار دانشجوی خارجی در سال ۲۰۰۰ به بیش از ۸۵ هزار دانشجوی خارجی در سال ۲۰۱۵ رسیده است (شکل «م»).

۱. International (or internationally mobile) students

نرخ ناخالص ثبت‌نام در آموزش عالی خارج از کشور^۱ به نسبت دانشجویان هر کشور که خارج از آن کشور به تحصیل مشغول هستند به جمعیت در سن تحصیلات دانشگاهی در آن کشور اطلاق می‌شود. با مقایسه وضعیت ایران با کشورهای هدف^۲ می‌توان دریافت که سهم دانشجویان ایرانی در مقایسه با تعدادی کشور منتخب قابل قبول، اما با شیب کمی در حال رشد است.

۱. Gross outbound enrolment ratio by host region

۲. <http://data.uis.unesco.org/>

بررسی‌های گزارش‌های بین‌المللی نشان از تعداد پایین دانشجویان ایرانی در دیگر کشورهاست. سرانه دانشجویان ایرانی در خارج به دانشجویان داخلی ناچیز و نشان از عدم اهتمام کافی کشور به توسعه تبادلات علمی از طریق دانشجویان است. به علاوه، اگر چه سهم مهاجران تحصیل کرده ایرانی به کل مهاجران کشور به کشورهای OECD نسبتاً بالا است (حدود ۵۰ درصد)، اما نسبت آن‌ها به تحصیل‌کردگان داخلی (۴ درصد در سال ۲۰۱۱ در مقایسه با ۷ درصد در سال ۲۰۰۰)، در مقایسه با کشورهای مشابه و پیشرفته پایین محسوب می‌شود.

تعداد کل دانشجویان خارجی ایرانی در سال ۲۰۱۵، ۴۸ هزار نفر بوده که ضمن پایین بودن نسبی در مقایسه با اقتصادهای نوظهور، نشان از جابجایی کمتر از ۱۰ هزار دانشجوی ایرانی جدید در هر سال است.

در مجموع دانشجویان ایرانی تمرکز بسیار بالایی در رشته‌های فنی و مهندسی، علوم پایه و ریاضیات دارند و طبق آمار موجود، بیش از ۷۵ درصد دانشجویان ایرانی مشغول به تحصیل در آمریکا، در این رشته‌ها به تحصیل می‌پردازند که نیازمند اعمال سیاست‌هایی برای افزایش توازن دانشجویان رشته‌های یاد شده با علوم انسانی و اجتماعی است.

۴. ملاحظات سیاستی در باب جابجایی دانشجویان و مهاجرت تحصیل‌کردگان

باید پذیرفت که جابجایی نیروهای کار متخصص و تحصیل‌کرده و نیز دانشجویان، زمینه تبادل دانش و فناوری را در سطح بین‌المللی فراهم می‌آورد. آمار ارائه شده توسط مراجع بین‌المللی مانند سازمان ملل، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه یا آمارهای ارائه شده در بانک‌های اطلاعاتی اداره مهاجرت آمریکا، بیانگر نرخ پایین مهاجرت دانشجویان ایرانی نسبت به سایر کشورهای با سطح توسعه مشابه ایران است. با توجه به اینکه ایران در زمره کشورهایی است که نرخ افراد تحصیل‌کرده نسبت به کل جمعیت در آن بالاست و در حال حاضر هم بالغ بر ۵ میلیون دانشجو در کشور مشغول به تحصیل هستند؛ خروج سالانه کمتر از ۱۰ هزار دانشجو برای ادامه تحصیل، در مقایسه با کشورهای مشابه میزان کمتری داشته و نشان از عدم وجود برنامه مناسب برای بهره‌گیری از منافع حاصل از تبادل دانش و فناوری از طریق دانشجویان بین‌المللی است.

در شاخص نرخ دانشجویان مهاجر (خروجی از کشور) به کل دانشجویان، در مقایسه با کشورهایی مانند

عربستان، کره جنوبی و بسیاری از کشورهای در حال توسعه، ایران عملکرد ضعیف‌تری دارد. از آن‌جا که در فضای مدرن آموزش و تعالی، جابه‌جایی دانشجویان و افراد متخصص، پژوهشگر و تحصیل کرده، موجب تبادل دانش در سطح بین‌المللی شده، این امر برای کشورهای مبدأ از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بر اساس ملاحظات یاد شده، سه گزاره سیاستی عمده مطرح می‌شود که می‌بایست توسط سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کشور مورد توجه قرار گرفته و جهت‌گیری آتی کشور حول آن‌ها به دقت تدوین و پیاده‌سازی گردد.

۱) تصمیم‌گیری در مورد تمایل یا عدم تمایل کشور به حضور فعال و هدفمند دانشجویان ایرانی در سطح بین‌المللی

در حال حاضر در محافل رسانه‌ای، عموماً افزایش حضور دانشجویان ایرانی در سطح بین‌المللی به عنوان یک تهدید تلقی می‌شود و با در نظر گرفتن حضور نسبتاً کم‌رنگ دانشجویان ایرانی خارج از کشور (به گواه آمار سازمان‌های بین‌المللی)، لازم است تصمیم‌گیری لازم در خصوص حمایت و یا عدم حمایت از ارسال دانشجویان به خارج از کشور در اسرع وقت اتخاذ شود.

روند و سیاست‌های بسیاری از کشورهای مشابه و دارای انگیزه توسعه و هم‌پایی (کچ‌آپ) فناورانه^۱ (مانند چین، هند، عربستان سعودی، مالزی و ...)، نشان از تمایل آن‌ها به افزایش هدفمند دانشجویان خود در سطح بین‌المللی است که می‌تواند در صورت برنامه‌ریزی مناسب به کانالی مؤثر در انتقال و تبادل دانش و فناوری تبدیل شود.

۲) تصمیم در مورد شبکه‌سازی، جذب و بهره‌برداری از ایرانی‌های تحصیل کرده و دانشجویان ایرانی غیرمقیم در کشور

بسیاری از کشورها با طراحی و پیاده‌سازی برنامه‌های هوشمندانه شبکه‌سازی و تشویق به بازگشت دانشجویان و تحصیل‌کردگان خود در دیگر کشورها، از ظرفیت آنان در توسعه علمی و فناورانه بهره‌فراوانی برده‌اند (نمونه بارز آن در حال حاضر چین و هند می‌باشند). اما در ایران در این راستا، تلاش‌های کافی صورت نگرفته و عزم سطوح سیاسی و حاکمیتی در این باره روشن نیست و گواه آن، عدم وجود همکاری‌های نظام‌مند بین ایرانیان

۱. Technological Catch-up

تحصیل کرده خارج از کشور با دانشگاه‌ها، بنگاه‌ها و سازمان‌های دولتی ایرانی است. این در حالی است که بارها علاقه‌مندی هموطنان غیرمقیم به همکاری با کشور اعلام شده است.

۳) تصمیم در مورد بین‌المللی نمودن دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی داخلی از نظر جذب دانشجوی، محقق و استاد خارجی

یکی از شاخص‌های متداول رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی، میزان درگیر شدن آن‌ها در جذب دانشجویان و اساتید خارجی است که می‌تواند در زمینه تبادل دانش و فناوری و نیز تأثیرگذاری در راستای منافع علمی و فناورانه کشور بسیار مثمر ثمر باشد. اما با شرایط فعلی و نیز محدودیت‌های اخذ روادید و فعالیت قشر تحصیل کرده و دانشجویان خارجی، بروز منافع یاد شده عملاً فراهم نمی‌باشد. این امر لزوم تصمیم‌گیری و توجه سطوح سیاسی و حاکمیتی نظام به این مقوله را گوشزد می‌نماید.

فصل اول:

چارچوب تدوین گزارش

(معرفی و اثرگذاران کلیدی و منابع اطلاعاتی)

مقدمه

سرمایه انسانی و نیروهای تحصیل کرده یکی از اصلی‌ترین مزیت‌های جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌آید و توسعه این سرمایه و بکارگیری بهینه آن در توسعه کشور در سیاست‌های کلی کشور (بندهای ۲-۷، ۴-۶ و ۶-۶-۳ سیاست‌های کلی علم و فناوری ابلاغی مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۳) و همچنین نقشه جامع علمی مورد تأکید قرار گرفته است. بر این اساس در سطوح مختلف مدیریتی کشور و همچنین مجامع علمی تخصصی و همچنین رسانه‌های مختلف، موضوعات مرتبط با این حوزه همواره مورد توجه بوده و دغدغه‌هایی نیز در مورد آن مطرح می‌گردد. در برخی موارد به ویژه در محافل رسانه‌ای، تحلیل‌هایی در خصوص شرایط بحرانی کشور در حوزه‌هایی مانند مهاجرت نخبگان، فرار مغزها، کاهش ضریب هوشی و نظایر آن ارائه می‌شود که باعث شکل‌گیری مباحث جدی و چالش برانگیز در محافل سیاستی و تخصصی شده است. این در حالی است که بسیاری از تحلیل‌های ارائه شده به ویژه در محافل رسانه‌ای، مستند به آمار به‌روز و معتبر نبوده یا مبتنی بر برداشت‌های شخصی و تجربیات محدود افراد می‌باشد که ممکن است تطابق کافی با واقعیات نداشته و یا از دقت کافی برخوردار نباشد. این در حالی است که روند مهاجرت و جابجایی بین‌المللی اتباع تحصیل کرده و به بیان عمومی‌تر، جامعه نخبگانی از مسائلی است که در اکثر کشورها به‌صورت مستمر مورد رصد آماری قرار گرفته و گزارش‌های رسمی و معتبر داخلی و خارجی در مورد آن منتشر می‌گردد و مبنای تصمیم‌سازی قرار می‌گیرد. بنابراین با توجه به اهمیت موضع نخبگان در سیاست‌های نظام، ضرورت توجه دقیق‌تر علمی و همچنین پایش و رصد مستمر تحولات در این حوزه به شدت احساس می‌شود. در شرایط فعلی چند عارضه مهم باعث شده است که امکان تحلیل واقعی از شرایط کشور فراهم نبوده و فضایی پر از ابهام اطلاعاتی، عدم دقت در تعاریف مفاهیم و واژه‌ها و استفاده نادقیق از آن‌ها و همچنین استفاده غیرتخصصی از مراجع رسمی بین‌المللی شکل گیرد. بر این اساس ارائه مستمر گزارش‌های معتبر آماری مبتنی بر مراجع رسمی داخلی و بین‌المللی به عنوان مبنای سیاست‌گذاری ضروری به نظر می‌رسد.

در این راستا یکی از الزامات بررسی دقیق‌تر و مطالعه آمار مربوط به مهاجرت، درک درست از تعریف کلیدواژه‌های مطرح در این حوزه است. به عبارت دیگر با توجه به تعداد زیاد مفاهیم مشابه و بعضاً کاملاً مشابه، امکان تفسیر دقیق آن‌ها بدون اطلاع از تعریف دقیق این مفاهیم امکان‌پذیر نخواهد بود و همین مسئله موجب شده در مطبوعات، رسانه‌ها و حتی توسط برخی مسئولان کشور تحلیل‌های دقیقی در رابطه با مقوله مهاجرت و

جابجایی تحصیل‌کردگان کشور صورت نگیرد. مهم‌ترین دلیل وقوع چنین تحلیل‌هایی را می‌توان عدم تعریف دقیق مفاهیم و معانی مرتبط با این حوزه توسط مرجعی مورد وثوق، عدم وجود مرجع یا نهادی مستقل برای استخراج و ارائه داده‌های ملی و بین‌المللی به‌روز به تصمیم‌گیران و مردم و همچنین عدم استفاده دقیق از معانی مرتبط با هر موقعیت و کاربرد برشمرد.

لذا گزارش حاضر در راستای فراهم‌آوردن داده‌های دقیق به همان ترتیبی که در گزارش‌ها و پایگاه‌های داده بین‌المللی آمده است، برای تحلیل‌گران، محققان و رسانه‌های علاقه‌مند به این موضوع و با استخراج داده‌های مربوط به کشور در گزارش‌ها و پایگاه‌های داده بین‌المللی، تهیه شده است. این گزارش صرفاً به استخراج و توصیف داده‌ها می‌پردازد و از آن جایی که تحلیل‌ها و برداشت‌های مخاطبان مختلف از این داده‌ها می‌تواند یکسان نباشد، در این گزارش فقط به ارائه داده‌ها و مقایسه وضعیت کشور با چند کشور منتخب پرداخته‌ایم و تحلیل‌های بیشتر به مخاطبان و خوانندگان گزارش واگذار می‌شود.

سؤالات کلیدی که در این گزارش به آنها پرداخته شده است عبارتند از:

۶. روند کلی مهاجرت نیروی انسانی در سطح بین‌المللی چیست و وضعیت ایران در مقایسه با سایر کشورها چگونه است؟
۷. روند کلی مهاجرت افراد تحصیل‌کرده در سطح بین‌المللی چیست و از چه الگویی تبعیت می‌کند؟
۸. روند مهاجرت افراد تحصیل‌کرده در ایران چیست و ایران نسبت به روند حاکم بر جهان و به ویژه کشورهایی که تشابهاتی با ویژگی‌های ایران داشته باشند، در چه جایگاهی قرار دارد؟
۹. آیا طی سال‌های اخیر تغییرات ویژه‌ای در روند مهاجرت ایرانیان مشاهده می‌شود؟
۱۰. با توجه به الگوهای حاکم جابجایی افراد تحصیل‌کرده در سطح بین‌المللی و جایگاه ایران چه ملاحظات سیاستی باید مدنظر قرار گیرد؟

نکته کلیدی برای مطالعه این گزارش توجه به بخش تعاریف واژگان است که در ایجاد درک مشترک از

داده‌های آماری اهمیت دارد. در ادامه تلاش شده است تا نکات کلیدی گزارش در قالب خلاصه مدیریتی ارائه شده و توصیف مبسوط هر یک از مراجع مورد استفاده در فصل‌های گزارش مطرح گردد.

کشورهای مورد مقایسه در گزارش نیز بر اساس اسناد بالادستی و کشورهای در حال ظهور و با رشد بالا انتخاب شده‌اند که با توجه به هر گزارش و در اختیار بودن داده‌های دیگر کشورها کمی متفاوت خواهد بود. این کشورها عبارتند از: برزیل، ترکیه، روسیه، آفریقای جنوبی، مصر، هند، چین، مالزی، کره جنوبی، ترکیه و عربستان سعودی.

معرفی منابع اطلاعاتی مورد استفاده در گزارش

در این گزارش با توجه به نبود آمار دقیق و رسمی داخلی، تلاش شده است با استناد به اطلاعات و آمارهای بین‌المللی و پایگاه‌های داده معتبر در دسترس از سازمان ملل متحد، مؤسسه آمار یونسکو، بانک جهانی، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه و همچنین منابع اطلاعاتی برخی کشورهای اصلی مهاجرپذیر مانند آمریکا، تصویر نسبتاً روشنی از وضعیت مهاجرت ارائه شود. لیست منابع اطلاعاتی فوق و تعریف واژگان کلیدی آن‌ها در ادامه آمده است.

جدول ۱: لیست گزارش‌های بین‌المللی و منابع داده‌ای بررسی شده در این گزارش

ردیف	عنوان	گزارش	پایگاه داده
۱	گزارش وضعیت جابجایی دانشجویان بین‌المللی بر اساس داده‌های مؤسسه آمار یونسکو		*
	شامل داده‌های دانشجویان بین‌المللی ورودی و خروجی به هر کشور		
۲	وضعیت مهاجرت بین‌المللی بر اساس داده‌های آژانس اطلاعات مرکزی آمریکا	*	*
	شامل داده‌های عمومی جمعیت و مهاجرت جهان و کشورهای مختلف		

ردیف	عنوان	گزارش	پایگاه داده
۳	وضعیت مهاجرت بین‌المللی بر اساس داده‌های سازمان ملل شامل داده‌های عمومی جمعیت و مهاجرت جهان و کشورهای مختلف	*	*
۴	وضعیت و روند مهاجرت در دنیا بر اساس داده‌های یونیسف شامل داده‌های عمومی جمعیت و مهاجرت جهان و کشورهای مختلف	*	*
۵	گزارش جهانی جامعه مهاجر سازمان همکاری اقتصادی و توسعه شامل داده‌های عمومی مهاجران ورودی و خروجی کشورهای مختلف و نیز به تفکیک سطح تحصیلات و مهارت	*	*
۶	گزارش سالانه وزارت امنیت داخلی آمریکا در مورد آمار مهاجران بین‌المللی به این کشور شامل داده‌های مهاجرت به آمریکا و روند آن (اعم از مهاجران تحصیل کرده، عادی و دانشجوی)	*	*
۷	جغرافیای دانشجویان خارجی در آمریکا توسط مؤسسه بروکینگز شامل داده‌های دانشجویان خارجی ورودی به آمریکا و روند آن	*	*

لازم به یادآوری است که دلیل توجه ویژه به آمار مهاجرت به آمریکا در درجه اول جذابیت بالای این کشور به عنوان مقصد مهاجرت و ادامه تحصیل برای مردم جهان و البته ایرانیان بوده است. دلیل این توجه در درجه دوم در دسترس نبودن پایگاه‌های داده و گزارش‌های حاوی جزئیات مهاجران به دیگر کشورهای جذاب برای مهاجرت ایرانیان (اعم از کانادا، استرالیا، سوئد و ...) است.

معرفی واژگان کلیدی در تحلیل حوزه مهاجرت^۱ و جابجایی بین‌المللی علمی^۲

همانگونه که بیان شد، به منظور تحلیل صحیح، دقیق و قابل استناد آمار وضعیت جابجایی و مهاجرت نخبگان، تعریف صحیح واژگان کلیدی این حوزه در ادبیات بین‌المللی و همچنین درک مشترک از آن‌ها، به عنوان یک پیش‌نیاز اساسی ضرورت دارد. توجه به این واژگان و تعاریف آن‌ها می‌تواند به عنوان مبنایی مشترک برای درک مشترک از مفاهیم این حوزه و جلوگیری از تفسیر احتمالی اشتباه برخی مفاهیم به جای یکدیگر، مورد استفاده قرار گیرد.

در جدول زیر مهم‌ترین واژه‌ها و مفاهیمی که در حوزه مهاجرت و جابجایی بین‌المللی نیروی انسانی به کار می‌روند، به همراه گزارش‌های محوری توصیف‌کننده وضعیت کشورها در آن مفهوم، ارائه شده است.

جدول ۲: تعاریف عملیاتی واژه‌های تخصصی به کار رفته در گزارش

واژه / مفهوم	تعریف عملیاتی	گزارش مرجع ^۳
ترک وطن کرده‌گان ^۴	افرادی هستند که از کشور وطن خود خارج شده‌اند. ترک وطن کرده واژه‌ای عمومی است و می‌تواند به افراد تحصیل کرده، ماهر و حتی بی‌سواد اطلاق شود.	گزارش و پایگاه داده OECD
اقامت دائم و قانونی ^۵	مقیمان دائم و قانونی (LPRs)، افرادی هستند که اقامت دائم قانونی ایالات متحده را دارا می‌باشند و به آن‌ها، افراد دارای مجوز اقامت قانونی (Green card) نیز اطلاق می‌گردد.	گزارش و پایگاه داده وزارت امنیت داخلی آمریکا
قبول تابعیت ^۶	این دسته به افرادی با سن ۱۸ سال و بیشتر مربوط می‌شود که شهروند ایالات متحده شده‌اند. اغلب ساکنان دارای اقامت قانونی دائم، ۵ سال پس از اخذ LPR واجد شرایط برای قبول تابعیت می‌باشند.	گزارش و پایگاه داده وزارت امنیت داخلی آمریکا
پذیرش غیرمهاجرتی ^۷	پذیرش غیرمهاجرتی مربوط به افرادی می‌شود که در یک بازه زمانی محدود و مشخص به آن‌ها اجازه اقامت در کشوری داده شده است. اغلب این افراد با	تمام گزارش‌های مرتبط با مهاجرت

۱. Immigration

۲. International scientific mobility

۳. منظور از گزارش مرجع، گزارشی است که واژه، عبارت و مفهوم مورد اشاره در آنها توصیف شده است.

۴. Diaspora

۵. Lawful Permanent Residents (LPR)

۶. Naturalizations

۷. Nonimmigrant Admissions

واژه/ مفهوم	تعریف عملیاتی	گزارش مرجع ^۳
	اهداف توریستی یا تجارتي، کار، تحصیل، یا شرکت در برنامه‌های علمی، فرهنگی و ... وارد ایالات متحده می‌شوند.	
پناهندگان و پناهجویان ^۱	شامل افرادی می‌شود که به منظور جلوگیری از آسیب‌ها (Persecution) در کشور یا منطقه خود، در پی اقامت در کشوری خارج از وطن خود می‌باشند.	تمام گزارش‌های مرتبط با مهاجرت
جابجایی دانشگاهی ^۲	جابجایی علمی به بازه زمانی تحصیل و تدریس در کشوری غیر از محل سکونت (کشور وطن) یک دانشجو، محقق و یا عضو هیأت علمی اطلاق می‌شود. این بازه زمانی محدود است و فرض بر این است که دانشجو، محقق و یا عضو هیأت علمی، در پایان این دوره زمانی به وطن خود باز می‌گردد. واژه "جابجایی علمی" مهاجرت از کشوری به کشور دیگر را پوشش نمی‌دهد.	پایگاه داده مؤسسه آمار یونسکو
جریان خالص دانشجویان بین‌المللی ^۳	به جریان دانشجویان خارجی در هر کشور اطلاق می‌شود و از تفاضل ورود دانشجویان خارجی در هر کشور از تعداد دانشجویان مشغول به تحصیل آن کشور در دیگر کشورها حاصل می‌شود.	پایگاه داده مؤسسه آمار یونسکو
تعداد کل دانشجویان هر کشور در خارج ^۴	تعداد دانشجویانی که برای ادامه تحصیل و یا فرصت‌های مطالعاتی از کشور وطن خود خارج شده‌اند.	پایگاه داده مؤسسه آمار یونسکو
جابجایی دانشجویان آموزش عالی خروجی از/ ورودی به کشور ^۵	درصد دانشجویان خروجی از/ ورودی به هر کشور از کل دانشجویان آن کشور	پایگاه داده مؤسسه آمار یونسکو
نرخ خالص مهاجرت ^۶	تفاوت میان تعداد افرادی که به یک محدوده یا کشور وارد می‌شوند و تعداد افرادی که از آن محدوده یا کشور خارج می‌شوند در یک دوره زمانی مشخص.	تمام گزارش‌های مرتبط با مهاجرت
مهاجران (افراد ترک وطن کرده) نسل دوم ^۷	مهاجران نسل دوم به دو دسته افراد اشاره دارد. دسته اول افرادی هستند که در کشوری متولد شده ولی یکی از والدین آنها بومی کشور مذکور و دیگری مهاجر باشد. دسته دوم افرادی هستند که در کشوری متولد شده‌اند ولی پدر و مادر آنها هر دو مهاجر بوده باشند.	تمام گزارش‌های مرتبط با مهاجرت (به صورت خاص گزارش‌های اتحادیه اروپا و وجوه ارسالی بانک جهانی)
فرار مغزها ^۸	گزارش مشخصی که صرفاً به این مفهوم بپردازد یا آن را دقیقاً تعریف کند به صورت مستمر منتشر نمی‌شود. به صورت عمومی این مفهوم، بر مهاجرت افراد ماهر، تحصیل کرده و آموزش دیده یک کشور دلالت دارد. مهاجرت افراد ماهر و تحصیل کرده را در گزارش‌ها و داده‌های بین‌المللی - فارغ از نحوه نام‌گذاری آن‌ها- را می‌توان فرار مغزها نامید. در اغلب تحلیل‌ها مهاجرت افراد با تحصیلات دانشگاهی را معادل فرار مغزها می‌دانند.	به صورت مشخص گزارش‌های موردی مرتبط با مهاجرت که فرار مغزها را نیز پوشش می‌دهد.

۱. Refugees and Asylees

۲. Academic Mobility

۳. Net flow of internationally mobile students

۴. International (or internationally mobile) students

۵. Outbound/ Inbound mobility ratio

۶. Net Migration Rate

۷. Second generation Diaspora

۸. Brain Drain: International Migration, Remittances, and the Brain Drain

فصل دوم:

مطالعه تطبیقی وضعیت ایران و کشورهای منتخب

در گزارش ها و پایگاه های داده بین المللی

مرتبط با مهاجرت و جابجایی نخبگان

در این فصل از گزارش به بررسی تحولات جهان در گزارش‌های معتبر بین‌المللی در زمینه مهاجرت و جابجایی نخبگان (افراد تحصیل کرده) پرداخته می‌شود. در این راستا، وضعیت ایران و تعدادی از کشورهای منتخب در هر گزارش و یا پایگاه داده معتبر بین‌المللی مورد بررسی، توصیف شده و مهم‌ترین دلالت‌های قابل استخراج از آن‌ها ارائه شده است. گزارش‌ها و پایگاه‌های داده بررسی شده در این فصل عبارتند از:

- ❖ گزارش وضعیت جابجایی دانشجویان بین‌المللی بر اساس داده‌های مؤسسه آمار یونسکو؛
- ❖ وضعیت مهاجرت بین‌المللی بر اساس داده‌های آژانس اطلاعات مرکزی آمریکا؛
- ❖ وضعیت مهاجرت بین‌المللی بر اساس داده‌های سازمان ملل؛
- ❖ گزارش جهانی جامعه مهاجر سازمان همکاری اقتصادی و توسعه؛
- ❖ وضعیت و روند مهاجرت در دنیا بر اساس داده‌های یونیسف؛
- ❖ گزارش سالانه وزارت امنیت داخلی آمریکا در مورد آمار مهاجران بین‌المللی به این کشور؛
- ❖ گزارش جغرافیای دانشجویان خارجی در آمریکا.

در بررسی این گزارش‌ها و مطالعه وضعیت کشور و مقایسه آن با کشورهای منتخب، ابتدا خلاصه‌ای مدیریتی از هر گزارش و مهم‌ترین موارد مطرح شده در آن ارائه می‌شود. سپس با پرداختن به محتوای گزارش، مهم‌ترین دسته‌بندی‌های موجود از مهاجران و داده‌های مربوط به مهاجران ایران و سایر کشورهای منتخب مورد بررسی قرار گرفته و تا جایی که اطلاعات مربوط به این کشورها موجود باشد، مورد مقایسه و تحلیل قرار می‌گیرد. همانگونه که در فصل قبل نیز بیان شد، با توجه به اینکه یکی از مقاصد اصلی مهاجران ایرانی، کشور آمریکا می‌باشد و با توجه به در دسترس بودن اطلاعات مربوط به این کشور، دو گزارش آخر مربوط به این کشور می‌باشند.

گزارش وضعیت جابجایی دانشجویان بین‌المللی بر اساس داده‌های مؤسسه آمار یونسکو

۱,۱,۱ یافته‌های کلیدی پایگاه داده مؤسسه آمار یونسکو

یافته ۱. شاخص جابجایی بین‌المللی دانشجویان ایران در مقایسه با کشورهای مشابه، به صورت معناداری پایین‌تر است؛ در شاخص جابجایی بین‌المللی دانشجویان (نسبت تعداد دانشجویان مشغول به تحصیل در خارج از کشور به کل دانشجویان آموزش عالی آن کشور)، نرخ جابجایی دانشجویان ایرانی یک درصد می‌باشد که در مقایسه با کشورهای منتخب مورد مقایسه، پایین‌تر است و کشورهایی مانند مالزی (۷,۹۴۲ درصد)، عربستان (۵,۵۷۹ درصد) و چین (۱,۸۲۴ درصد) با اختلافی قابل توجه بالاتر از ایران قرار دارند و روند مربوط به این شاخص از سال ۲۰۱۱ برای ایران نزولی بوده و در بین کشورهای منتخب مورد مقایسه، تنها بالاتر از مصر (۰,۸۷ درصد) می‌باشد. براساس شواهد موجود، این روند در کشورهای فوق مبتنی بر سیاست‌گذاری فعال برای جذب و یادگیری علم و فناوری (اعزام هدفمند به خارج و تلاش برای جذب مجدد) می‌باشد. در خصوص کشور ایران سؤال جدی این است که آیا کشور نیاز به برخورد فعال‌تر در چرخش علمی در سطح بین‌المللی ندارد؟

یافته ۲. تلاش هدفمند کشورهای مورد مقایسه برای بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها و جذب دانشجویان و اساتید خارجی

(جابجایی علمی به درون کشور)، رفتاری مشهود می‌باشد؛

با بررسی شاخص تعداد دانشجویان خارجی فعال در یک کشور مشاهده می‌شود که کشورهایمانند عربستان سعودی و مالزی در این شاخص روند روبه‌رشد و فزاینده‌ای را تجربه کرده‌اند که بی‌شک با در نظر داشتن رویکردی مشخص و پیگیری مداوم آن، دستیابی به این جابجایی بین‌المللی حاصل نمی‌شود. در زمینه جذب دانشجوی خارجی و نسبت آن به کل دانشجویان کشور، میزان شاخص جابجایی دانشجویان آموزش عالی از دیگر کشورها (سهم دانشجویان خارجی در هر کشور به کل دانشجویان آموزش عالی آن) برای ایران در سال ۲۰۱۵، برابر با ۰٫۲۸۷ درصد بوده که این میزان نیز نشان‌دهنده تنها وضعیت بهتر نسبت به کشور چین (۰٫۲۸۴ درصد) می‌باشد. مقایسه با مالزی و عربستان سعودی که به ترتیب این نسبت برای آن‌ها برابر با ۷٫۳۶۹ درصد و ۴٫۷۸۳ درصد می‌باشد، نشان می‌دهد توجه به جذب دانشجویان خارجی و بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها، رفتاری مشهود در برخی از کشورهای مورد بررسی و به‌ویژه مالزی و عربستان سعودی می‌باشد.

یافته ۳. در برخی کشورهای مشابه، سهم قابل توجهی از دانشجویان آموزش عالی به منظور تسهیل فرایند انتقال

دانش و فناوری در خارج از کشور به تحصیل می‌پردازند؛

بررسی نرخ ناخالص ثبت‌نام در آموزش عالی خارج از کشور، یکی از شاخص‌هایی است که بررسی آن نشان‌دهنده رفتار معنادار کشورهایمانند عربستان و مالزی در جابجایی نیروهای تحصیل کرده است. داده‌های سال ۲۰۱۵ این شاخص که نسبت دانشجویان مشغول به تحصیل در خارج هر کشور به جمعیت در سن تحصیلات دانشگاهی آن کشور می‌باشد، نشان می‌دهد که کشورهایمانند عربستان و مالزی تلاشی هدفمند و با برنامه را برای این امر در نظر گرفته‌اند چرا که این نسبت برای عربستان برابر با ۳٫۵۲ درصد و برای مالزی نیز برابر با ۲٫۰۷ درصد می‌باشد که در مقایسه با وضعیت ایران با ۰٫۷۲ درصد، نشان از اهمیت تلاش برای جذب دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه‌های کشور دارد.

یافته ۴. اغلب کشورهای مشابه در تلاش برای ایجاد توازن نسبی میان دانشجویان ورودی و خروجی هستند؛

در تراز خالص جابجایی دانشجویان بین‌المللی (تعداد دانشجویان بین‌المللی ورودی منهای تعداد دانشجویان بین‌المللی یک کشور در دیگر کشورها)، بررسی داده‌های کشورهای دیگر نشان می‌دهد که میان تعداد دانشجویان ورودی به کشور و دانشجویان خروجی از آن، ارتباط معناداری وجود دارد.

داده‌های مربوط به عربستان و مالزی (به ترتیب با ۱۲٫۱۶۴- و ۴۶۸۶-) در این شاخص نشان می‌دهد علی‌رغم تعداد بالای دانشجویان خارجی مشغول به تحصیل در این کشورها، تعداد بالایی دانشجویان از این کشورها به کشورهای دیگر مهاجرت می‌کنند و این ارقام، پویایی جابجایی بین‌المللی دانشجویان در این کشورها را نشان می‌دهند.

با توجه به وابسته بودن این شاخص به دو عامل تعداد دانشجویان خارجی فعال به تحصیل در کشور و تعداد دانشجویان آن کشور که در سایر کشورها مشغول به تحصیل می‌باشند و با بررسی سایر شاخص‌های ارائه شده در این گزارش، عدد منفی مربوط به ایران (۳۴۰۳۰۰-) بیشتر از اینکه به تعداد دانشجویان ایرانی مشغول به تحصیل در سایر کشورها مربوط باشد، به تعداد کم دانشجویان خارجی در داخل ایران برمی‌گردد.

بد نیست در اینجا به تعداد دانشجویان خارجی حاضر در عربستان و مالزی اشاره شود که به ترتیب برابر با ۷۳۰۰۷۷ نفر و ۶۰۰۲۴۴ نفر می‌باشد و این تعداد برای کشور ایران در سال ۲۰۱۵ تنها برابر با ۱۳۰۷۶۷ نفر می‌باشد.

۱,۱,۲ مقدمه

جابجایی علمی به بازه زمانی تحصیل و تدریس در کشوری غیر از محل سکونت (کشور وطن) یک دانشجوی، محقق و یا عضو هیأت علمی اطلاق می‌شود. این بازه زمانی محدود است و فرض بر این است که دانشجوی، محقق یا عضو هیأت علمی، در پایان این دوره زمانی به وطن خود باز می‌گردد. واژه "جابجایی علمی" مهاجرت از کشوری به کشور دیگر را پوشش نمی‌دهد. جابجایی علمی از طریق برنامه‌های تبادل^۱ خاص این هدف یا به صورت فردی ("جابه‌جا شوندگان آزاد"^۲) صورت می‌گیرد. به جابجایی علمی، جابجایی مجازی نیز اطلاق می‌شود.

مؤسسه آمار یونسکو که یکی از مهم‌ترین مراجع آماری در حوزه‌های الف) ارتباطات و اطلاعات، ب) آموزش، ج) فرهنگ و د) علم، فناوری و نوآوری در دنیا است، در پایگاه داده خود در بخش آموزش، بخشی جداگانه را به جابجایی بین‌المللی دانشجویان آموزش عالی^۳ اختصاص داده است که ذیل آن سه دسته شاخص دانشجویان ورودی^۴، دانشجویان خروجی^۵ و شاخص‌های جابجایی^۶ قرار می‌گیرد.

۱,۱,۳ شاخص‌های جابجایی

ذیل این دسته، روندهای کلان جهان در جابجایی علمی در سنوات اخیر قابل مشاهده است. اولین و مهم‌ترین شاخص در این دسته نرخ خالص جابجایی بین‌المللی دانشجویان است.

• شاخص‌های جابجایی

- جابجایی؛
- نرخ خالص جابجایی بین‌المللی دانشجویان؛
- نرخ جابجایی به سمت داخل؛
- نرخ جابجایی به بیرون به تفکیک مقصد؛
- نرخ ثبت نام خالص دانشجویان خروجی به تفکیک مقصد.

۱. Exchange programmes

۲. Free movers

۳. International student mobility in tertiary education

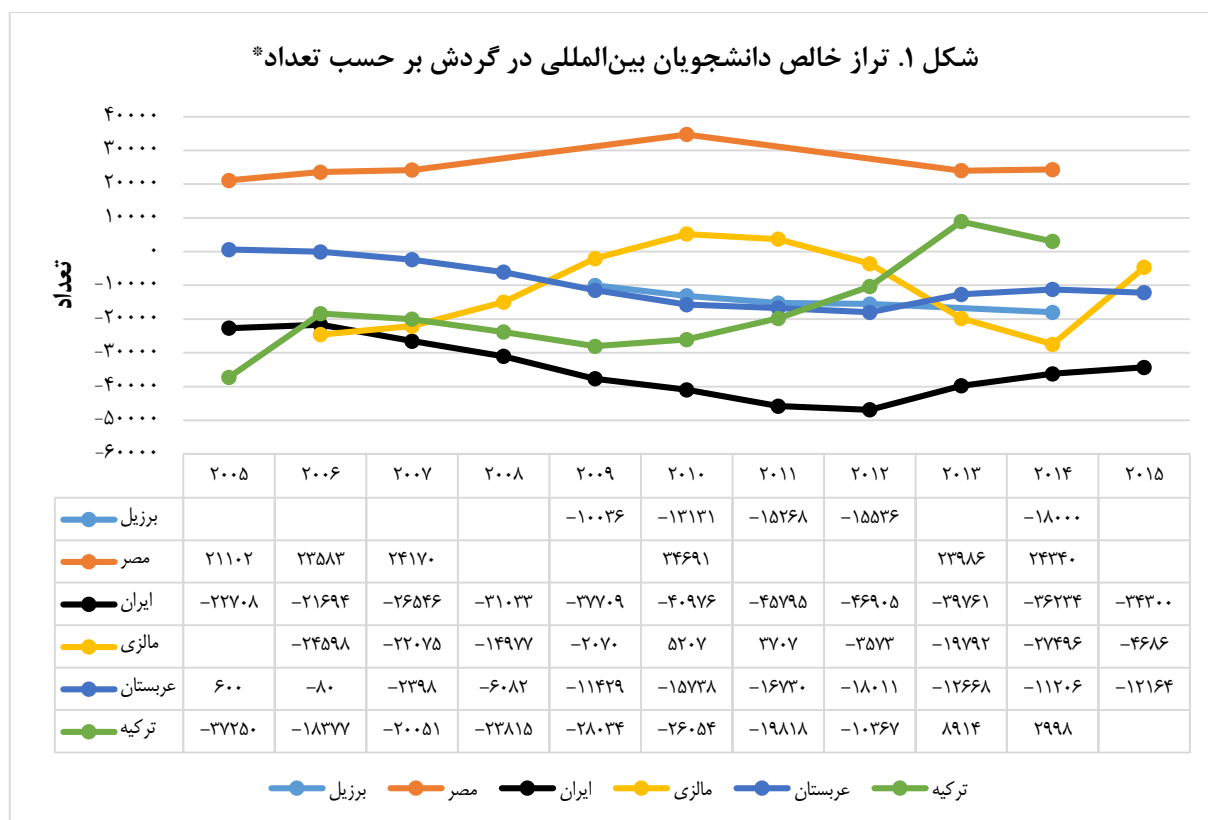
۴. Inbound students

۵. Outbound students

۶. Mobility indicators

۱,۱,۳,۱ جریان خالص دانشجویان بین‌المللی^۱

این شاخص به جریان دانشجویان خارجی در هر کشور اطلاق می‌شود و از تفریق دانشجویان خارجی در هر کشور از تعداد دانشجویان خارجی آن کشور در دیگر کشورها حاصل می‌گردد و هر چه مقدار مثبت آن بیشتر باشد، نشان از بسترهای آماده آن کشور در جذب دانشجو و خروجی‌های کمتر دانشجویان آن کشور برای ادامه تحصیلات (در مقایسه با تعداد دانشجوی خارجی ورودی) می‌باشد.

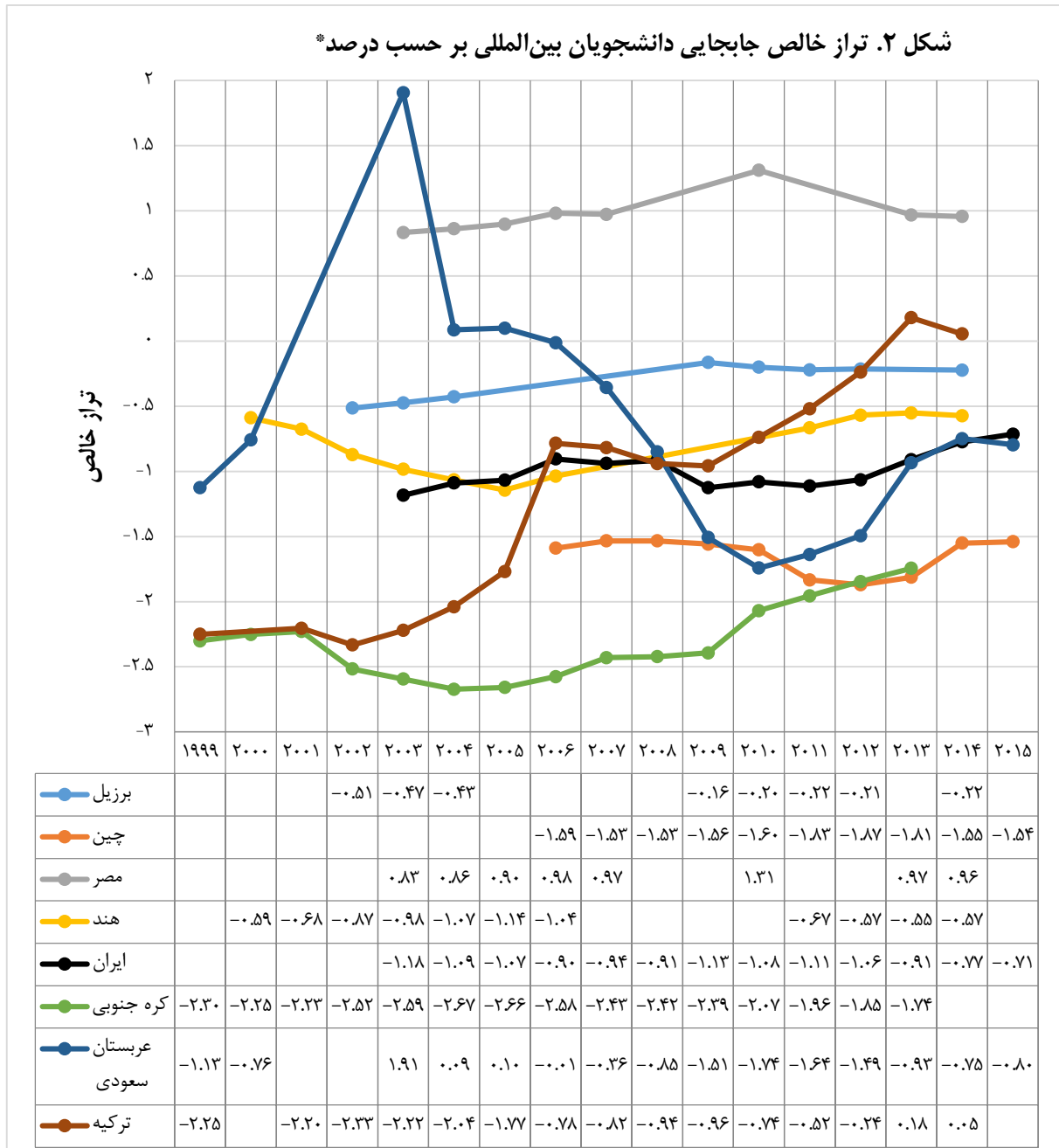
* تعداد دانشجویان خارجی در هر کشور منهای تعداد دانشجوی آن کشور در سایر کشورها

طبق آمار این شاخص، پائین‌ترین تراز دانشجویان خارجی در سال ۲۰۱۵، متعلق به ایران است و پس از ایران، مالزی و برزیل دارای بالاترین تراز منفی هستند. این تعداد را می‌توان در قالب درصدی از کل تعداد دانشجویان شاغل به تحصیل در آموزش عالی هر کشور^۲ نیز محاسبه نمود که در شکل زیر قابل مشاهده است.

۱. **Net flow of internationally mobile students:** Number of tertiary students from abroad (inbound students) studying in a given country minus the number of students at the same level from a given country studying abroad (outbound students).

۲. **Net flow ratio of internationally mobile students (inbound - outbound), both sexes (%):** Total number of tertiary students from abroad (inbound students) studying in a given country minus the number of students at the

البته این دو شاخص به تنهایی نمی‌توانند نشان از تعداد بالای دانشجویان مهاجر ایرانی در سایر کشورها باشند، چرا که عامل مهم دیگر در محاسبه این شاخص، یعنی تعداد دانشجویان خارجی مشغول به تحصیل در کشور، عدد قابل توجهی در مقایسه با سایر کشورهای مورد بررسی نمی‌باشد و این موضوع خود موجب حاصل شدن میزانی منفی برای این شاخص است.

same level of education from that country studying abroad (outbound students), expressed as a percentage of total tertiary enrolment in that country.

* تعداد دانشجویان خارجی در هر کشور منهای تعداد دانشجویان آن کشور در سایر کشورها، تقسیم بر کل دانشجویان آموزش عالی آن کشور

۱,۱,۳,۲ نرخ ناخالص ثبت‌نام در آموزش عالی خارج از کشور^۱

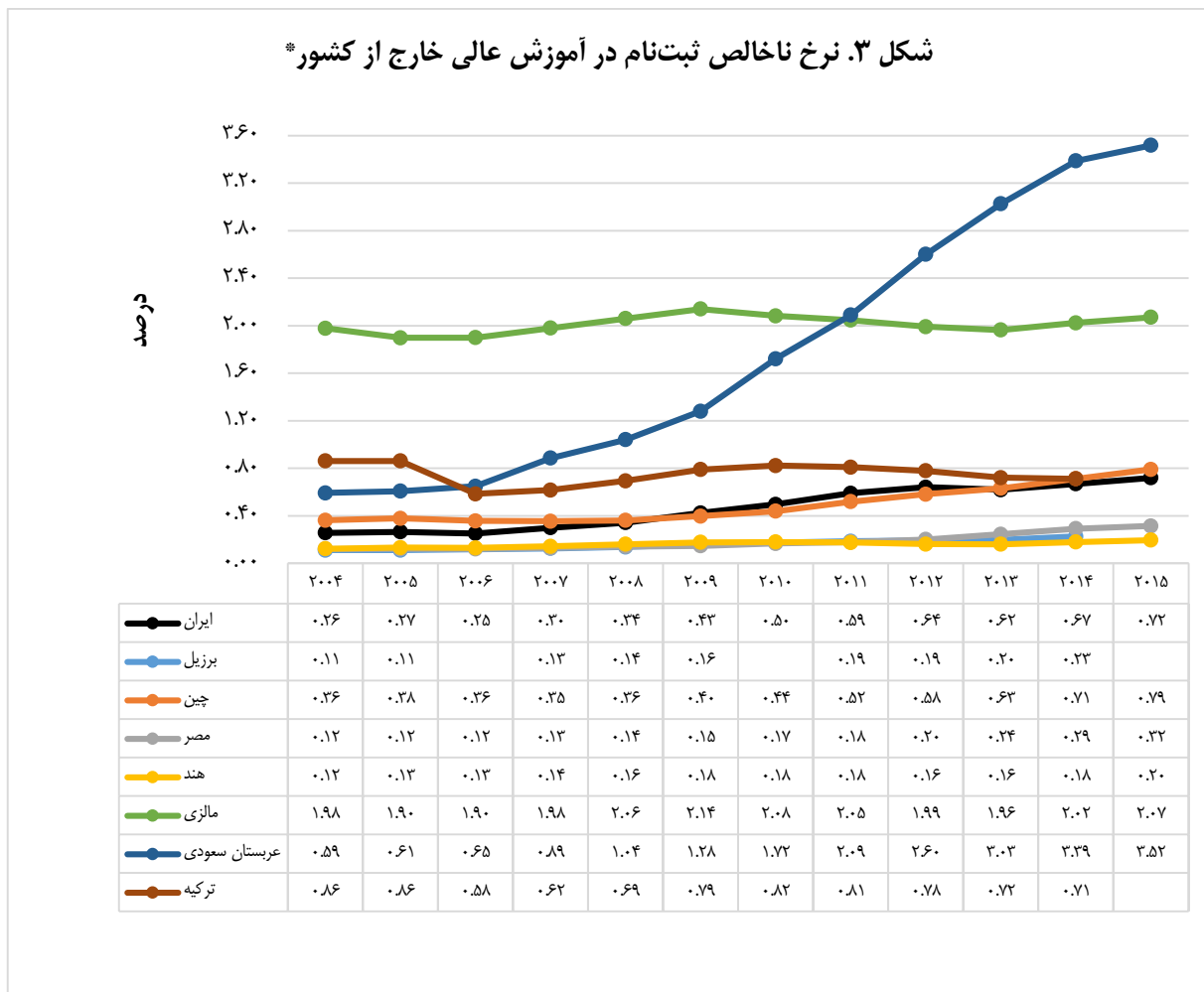
این شاخص به نسبت دانشجویان هر کشور که خارج از آن کشور به تحصیل مشغول هستند به جمعیت در سن تحصیلات دانشگاهی در آن کشور اطلاق می‌شود. در شکل زیر، وضعیت ایران به همراه تعدادی کشور منتخب نمایش داده شده است.^۲

همانگونه که در این شکل مشاهده می‌شود، بر اساس داده‌های سال ۲۰۱۵، ایران در مقایسه با سایر کشورهای مورد بررسی در این گزارش دارای نرخ خالص ثبت‌نام کمتری نسبت به چین، مالزی و عربستان سعودی بوده و البته این شاخص برای ایران از کشورهای هند و مصر نیز بیشتر می‌باشد.

۱. **Gross outbound enrolment ratio by host region:** Total number of students from a given country studying abroad, expressed as a percentage of the population of tertiary age in that country.

۲ <http://data.uis.unesco.org/>

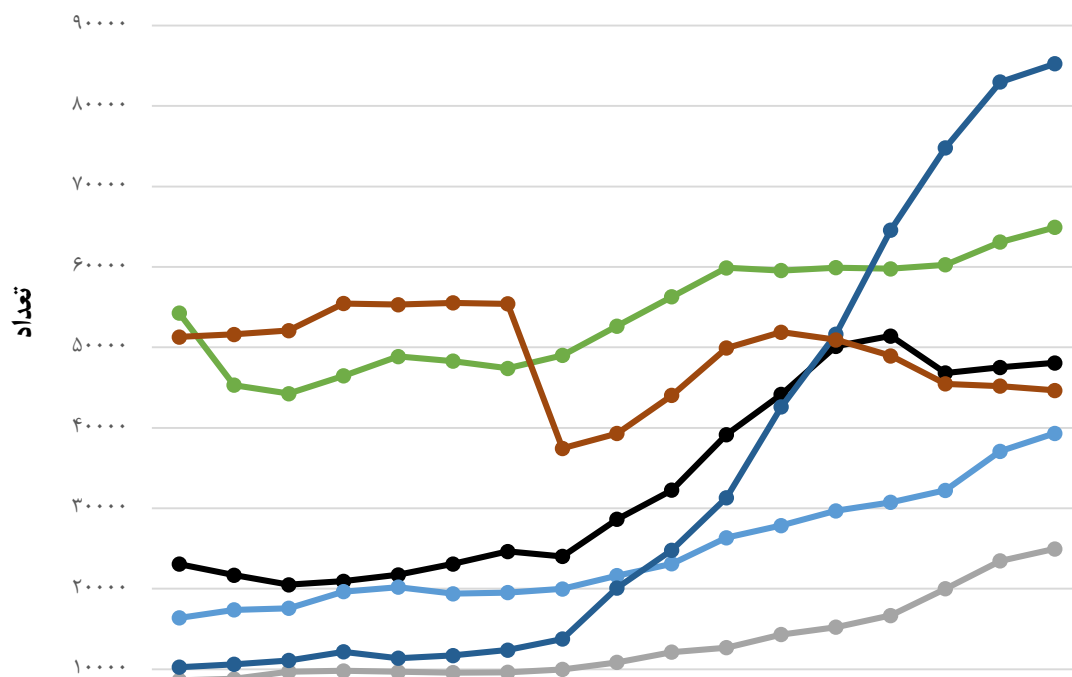
* نسبت دانشجویان هر کشور که خارج از آن کشور به تحصیل مشغول هستند به جمعیت در سن تحصیلات دانشگاهی در آن کشور

۱,۱,۳,۳ تعداد کل دانشجویان خارجی هر کشور^۱

طبق اطلاعات ثبت شده در پایگاه داده مؤسسه آمار یونسکو، تعداد کل دانشجویان خارجی ایران و کشورهای منتخب، در شکل زیر نمایش داده شده است.

۱. **International (or internationally mobile) students:** Students who have crossed a national or territorial border for the purpose of education and are now enrolled outside their country of origin.

شکل ۴. تعداد دانشجویان هر کشور که در خارج از آن کشور مشغول به تحصیل می‌باشند

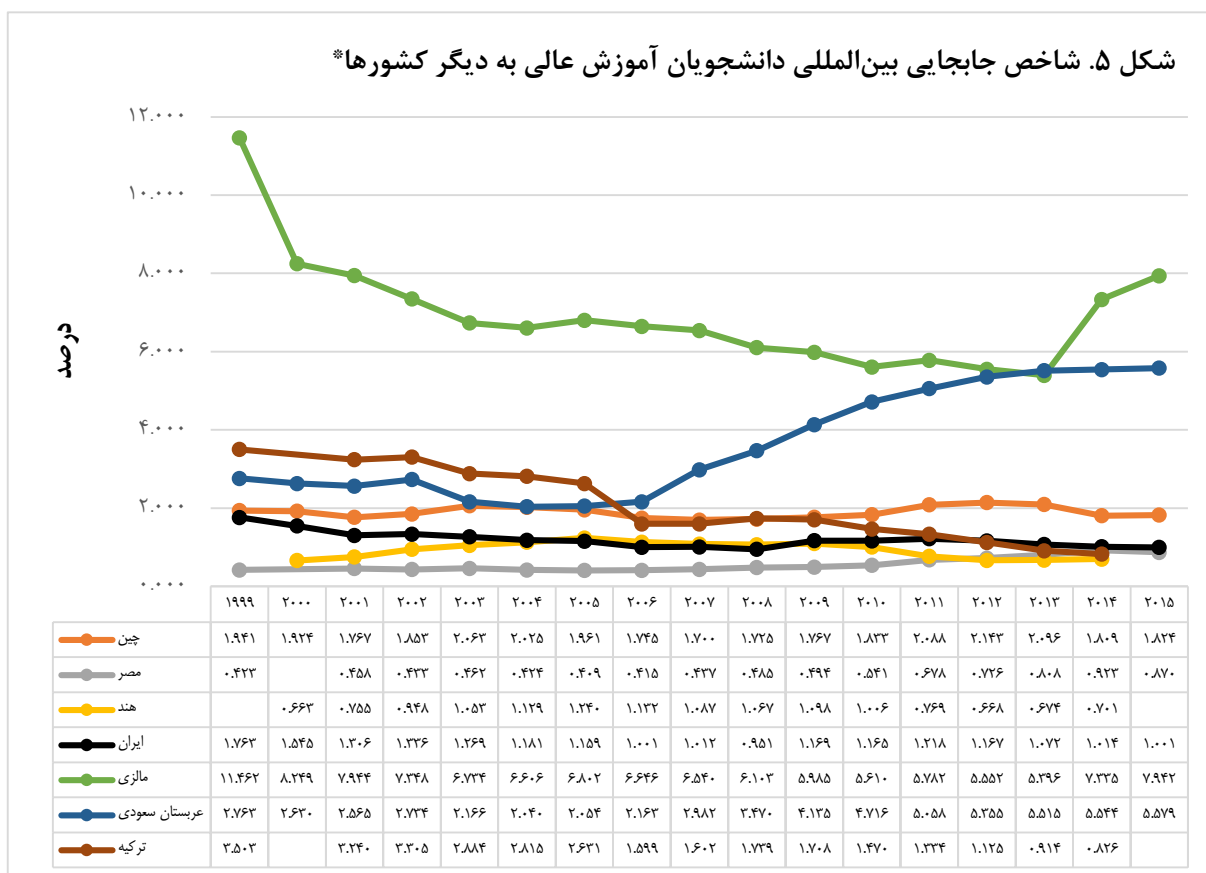

	۱۹۹۹	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵
ایران	۲۳۰۶۲	۲۱۷۰۸	۲۰۴۹۶	۲۰۹۳۴	۲۱۷۴۸	۲۳۰۸۸	۲۴۶۴۰	۲۴۰۱۶	۲۸۶۲۸	۳۲۲۶۶	۳۹۱۶۰	۴۴۱۵۸	۵۰۱۳۷	۵۱۴۱۷	۴۶۸۱۸	۴۷۵۲۲	۴۸۰۶۷
برزیل	۱۶۳۸۳	۱۷۳۸۹	۱۷۵۷۹	۱۹۶۴۹	۲۰۲۰۲	۱۹۴۰۰	۱۹۵۳۹	۱۹۹۹۵	۲۱۶۴۸	۲۳۱۱۸	۲۶۳۵۳	۲۷۸۶۹	۲۹۷۰۰	۳۰۷۵۷	۳۲۲۴۹	۳۷۰۹۳	۳۹۳۱۷
مصر	۸۶۳۲	۸۸۰۲	۹۷۰۸	۹۸۱۰	۹۶۸۹	۹۵۸۱	۹۶۲۱	۹۹۸۰	۱۰۸۶۱	۱۲۱۲۲	۱۲۶۸۳	۱۴۳۲۰	۱۵۲۳۴	۱۶۶۹۶	۲۰۰۰۷	۲۳۴۷۵	۲۴۹۷۰
مالزی	۵۴۲۵۷	۴۵۳۰۳	۴۴۲۵۶	۴۶۴۶۱	۴۸۱۷۹	۴۸۲۹۶	۴۷۳۹۷	۴۹۰۰۲	۵۲۶۵۶	۵۶۲۸۷	۵۹۸۹۴	۵۹۵۴۲	۵۹۹۱۸	۵۹۷۷۶	۶۰۲۶۳	۶۳۰۸۸	۶۴۹۳۰
عربستان سعودی	۱۰۲۶۶	۱۰۶۲۶	۱۱۰۹۲	۱۲۱۶۲	۱۱۳۸۰	۱۱۷۰۵	۱۲۳۹۹	۱۳۷۶۷	۲۰۱۱۴	۲۴۸۰۷	۳۱۳۳۵	۴۲۶۰۹	۵۱۶۵۲	۶۴۵۷۷	۷۴۸۱۱	۸۲۹۷۹	۸۵۲۴۱
ترکیه	۵۱۳۰۳	۵۱۶۱۲	۵۲۰۸۷	۵۵۴۶۱	۵۵۳۲۲	۵۵۵۲۷	۵۵۴۱۶	۳۷۴۵۶	۳۹۳۰۸	۴۴۰۳۴	۴۹۹۳۲	۵۱۸۹۲	۵۰۹۳۶	۴۸۹۵۷	۴۵۴۷۳	۴۵۱۸۵	۴۴۶۵۲

نکته جالب توجه در بررسی این کشورها، رشد بسیار سعودی و سریع تعداد دانشجویان خارجی عربستانی طی دهه گذشته است. همچنین کشورهایی مانند مالزی، برزیل و مصر دارای روندی پیوسته و روبه‌رشد در سال‌های اخیر بوده‌اند. در این شکل نیز به دلیل اختلاف بسیار زیاد تعداد دانشجویان چینی (۷۹۰ هزار دانشجو در سال ۲۰۱۵) و هندی (۲۳۳ هزار دانشجو در سال ۲۰۱۵) در خارج از این کشور، از ارائه آمار مربوط به آن‌ها در شکل زیر صرف نظر شده است.

۱,۱,۳,۴ شاخص جابجایی دانشجویان آموزش عالی به دیگر کشورها^۱

در شاخص جابجایی دانشجویان به دیگر کشورها، می‌توان به صورت درصدی، میزان دانشجویان هر کشور در دیگر کشورها را محاسبه نمود (شکل ۵). هر چه این شاخص بزرگ‌تر باشد، نشان‌دهنده نرخ جابجایی بالاتر هر کشور است که می‌تواند در صورت استفاده مناسب، ظرفیت قابل ملاحظه‌ای برای توسعه کشورها باشد.

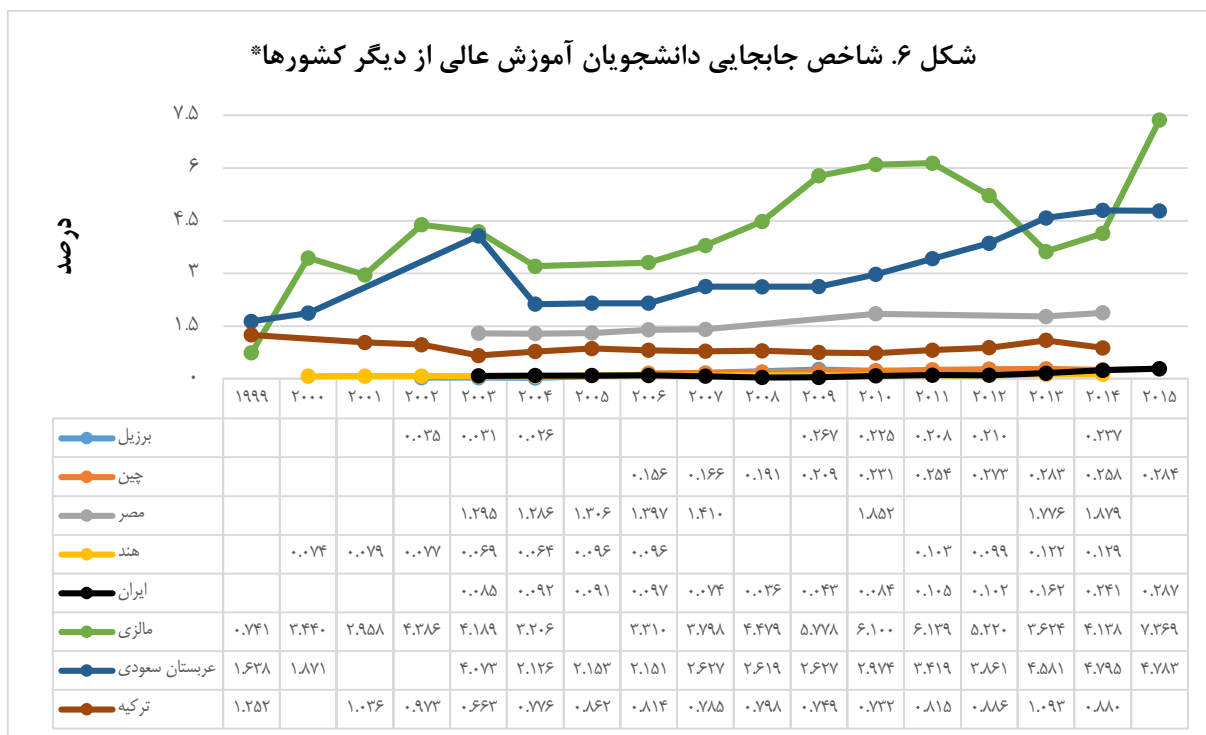
* حاصل تقسیم تعداد دانشجویان هر کشور که مشغول به تحصیل در خارج از کشور می‌باشند به کل دانشجویان آموزش عالی آن کشور

همان‌طور که در شکل بالا مشاهده می‌شود نرخ جابجایی دانشجویان ایرانی در مقایسه با کشورهای منتخب مورد مقایسه، چندان بالا نمی‌باشد و از نظر جابجایی بین‌المللی دانشجویان، ایران تنها بالاتر از هند، مصر و ترکیه قرار می‌گیرد و کشورهایی مانند مالزی، عربستان و چین با اختلافی قابل توجه بالاتر از ایران قرار دارند. همچنین روند مربوط به این شاخص در سال‌های اخیر، روندی نزولی بوده است.

۱. **Outbound mobility ratio, all regions, both sexes (%)**: Number of students from a given country studying abroad, expressed as a percentage of total tertiary enrolment in that country.

۱,۱,۳,۵ شاخص جابجایی دانشجویان آموزش عالی از دیگر کشورها^۱

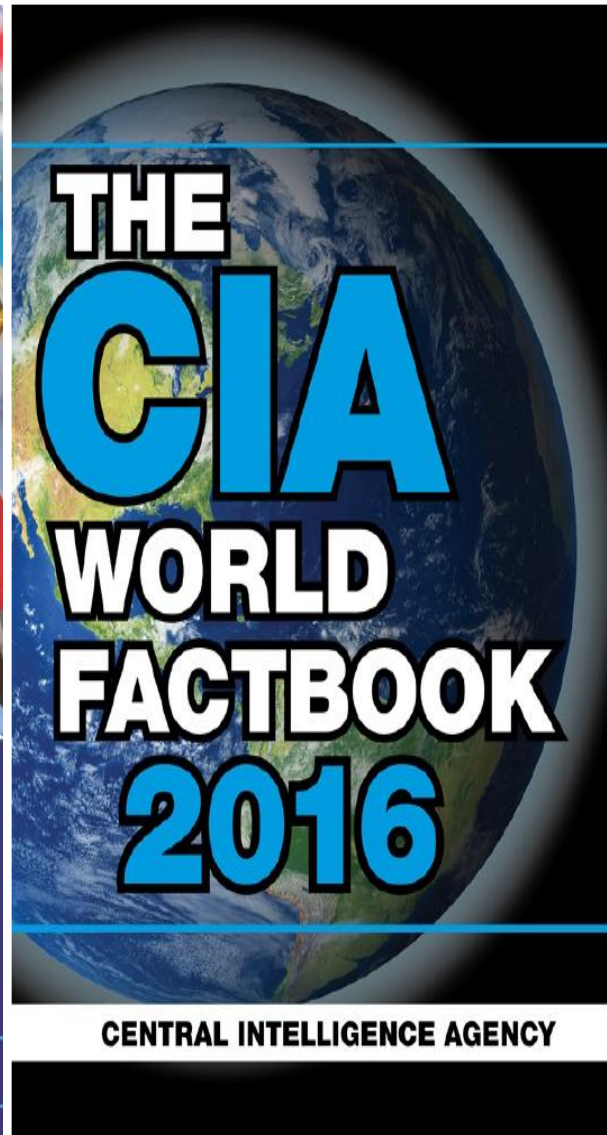
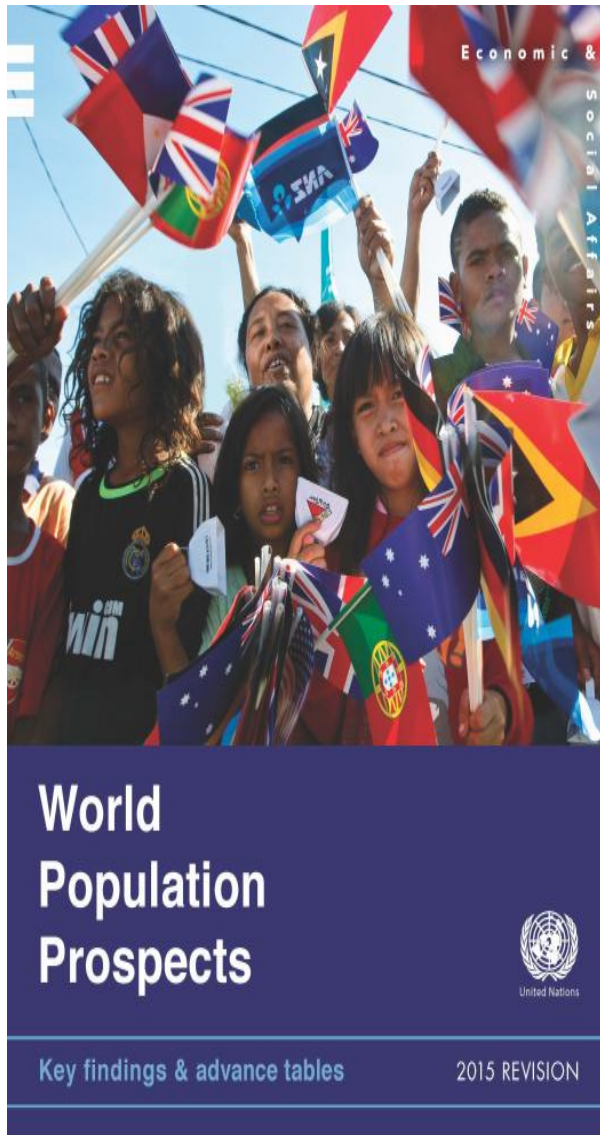
این شاخص که به سهم دانشجویان خارجی در هر کشور به کل دانشجویان آموزش عالی آن کشور می‌پردازد، نشان‌دهنده نرخ نسبتاً پایین سهم دانشجویان خارجی در کشور است (شکل ۶). در واقع این شاخص نشان می‌دهد که چه سهمی از دانشجویان مشغول به تحصیل در مقطع آموزش عالی در یک کشور را دانشجویان خارجی تشکیل می‌دهند؛ که با توجه به وضعیت ایران در این نمودار، عدد منفی ایران در تراز خالص جابجایی دانشجویان بین‌المللی که در ابتدای این بخش به آن پرداخته شد توجیه شده و می‌توان اینگونه بیان نمود که عدد منفی حاصل از تفاضل دانشجویان ورودی به کشور از دانشجویان مهاجر از کشور، بیشتر به دلیل تعداد کم دانشجویان ورودی به کشور می‌باشد.

* سهم دانشجویان خارجی در هر کشور به کل دانشجویان آموزش عالی آن

۱. **Inbound mobility rate, both sexes (%)**: Number of students from abroad studying in a given country, expressed as a percentage of total tertiary enrolment in that country.

وضعیت مهاجرت بین‌المللی بر اساس داده‌های آژانس اطلاعات مرکزی
آمریکا و گزارش سازمان ملل

۱,۱,۴ یافته‌های کلیدی داده‌های آژانس اطلاعات مرکزی آمریکا و گزارش سازمان ملل

یافته ۱. همانند مهاجران سایر کشورها، اصلی‌ترین مقصد مهاجران ایرانی نیز کشورهای توسعه‌یافته می‌باشند؛ بررسی آمار مربوط به مهاجرت در سطح جهان نشان می‌دهد که کشورهای توسعه‌یافته، بیشترین تعداد مهاجران را به خود جذب می‌کنند. این رفتار در میان کشورهای مورد بررسی نیز مشاهده شده است و از این نظر، داده‌های مربوط به ایران رفتار چندان متفاوتی را نسبت به سایر کشورهای مورد بررسی نشان نمی‌دهد. از نظر تعداد مهاجران به کشورهای توسعه‌یافته در میان کشورهای مورد بررسی، داده‌ها نشان می‌دهند که ۹۰ درصد از مهاجران ایرانی به کشورهای توسعه‌یافته مهاجرت کرده‌اند که از این ۹۰ درصد، مقصد ۴۵ درصد به آمریکای شمالی و ۴۰ درصد به اروپا بوده است. این رقم برای ترکیه برابر با ۹۵ درصد و برای کره جنوبی و آفریقای جنوبی به ترتیب برابر با ۸۶ و ۸۲ درصد می‌باشد.

یافته ۲. ایران در جمع بیست کشور برتر مهاجرفرست به آمریکا هم قرار ندارد.

بررسی آمارهای بین‌المللی نشان می‌دهد آمریکا مهم‌ترین مقصد مهاجران بین‌المللی در جهان می‌باشد. برای مهاجران ایرانی نیز داده‌ها نشان‌دهنده همین موضوع می‌باشند. آمارهای مهاجرت بین‌المللی نشان می‌دهند که در سال ۲۰۱۵، سه کشور بیشترین پذیرنده مهاجران ایرانی به ترتیب آمریکا، آلمان و کانادا بوده‌اند. در حال حاضر ایران با داشتن ۳۷۰ هزار مهاجر در آمریکا (افرادی که در آمریکا به دنیا نیامده‌اند) رتبه ۲۵ام از نظر تعداد مهاجران به آمریکا را دارد که در میان کشورهای مورد بررسی در این گزارش، بعد از چین، هند و کره جنوبی قرار می‌گیرد.

یافته ۳. از نظر خالص مهاجرت، شاخص ایران نزدیک به صفر می‌باشد؛

بر اساس داده‌های ارائه شده در گزارش سازمان ملل متحد، وضعیت ایران در نرخ خالص مهاجرت (تعداد افراد ورودی به یک کشور منهای تعداد افراد خروجی از آن بر مبنای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت)، در سال‌های گذشته رو به افزایش (مثبت شدن) بوده است. هر چه این شاخص منفی‌تر باشد، نشان‌دهنده تعداد بیشتر افراد مهاجر از آن کشور نسبت به تعداد ورودی‌ها به آن کشور از کشورهای دیگر می‌باشد. این شاخص برای ایران در سال ۲۰۰۰ حدود منفی ۴,۵ بوده است و در حال حاضر برابر منفی یک دهم (۰,۱-) است. ایران در این شاخص در سال ۲۰۱۶ دارای رتبه ۱۰۷ در میان کل کشورهای بررسی شده بوده است (رتبه پایین‌تر، نشان‌دهنده عدد منفی و تعداد بیشتر مهاجران خروجی نسبت به ورودی می‌باشد). به این معنا که جمعیت ایران از محل مهاجرت (اعم از ورودی و خروجی) دستخوش تغییر خاصی نمی‌شود و ۱۰۶ کشور با رتبه بالاتر از ایران از محل مهاجرت دچار افزایش جمعیت می‌شوند.

۱,۱,۵ نرخ خالص مهاجرت^۱

این شاخص، تفاوت میان تعداد افرادی که به یک محدوده یا کشور وارد می‌شوند و تعداد افرادی که از آن محدوده یا کشور خارج می‌شوند در یک دوره زمانی مشخص را محاسبه می‌کند که به آن «موازنه مهاجرتی^۲» نیز می‌گویند. شاخص مذکور معمولاً بر مبنای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت آن کشور (بر مبنای میانگین جمعیت آن کشور) محاسبه و گزارش می‌شود.

برای مثال، در اول فروردین ۱۳۹۰، کشور «الف»، ۱,۰۰۰,۰۰۰ نفر جمعیت دارد. از اول فروردین ۱۳۹۰ تا اول فروردین ۱۳۹۱، ۲۰۰,۰۰۰ نفر به این کشور مهاجرت کرده‌اند و در همین دوره زمانی، ۱۰۰,۰۰۰ نفر این کشور را ترک کرده‌اند. فرض می‌کنیم که در این دوره زمانی، ۱۰۰,۰۰۰ نوزاد به دنیا آمده‌اند و هیچ کسی هم فوت نکرده است. بنابراین، جمعیت کشور «الف» در اول فروردین ۱۳۹۱، ۱,۲۰۰,۰۰۰ نفر است. فرض می‌شود در اول مهر ۱۳۹۰ (نقطه وسط بازه زمانی مدنظر) جمعیت ۱,۱۰۰,۰۰۰ نفر بوده است و از آنجایی که ۱۰۰,۰۰۰ نفر کشور را ترک کرده و ۲۰۰,۰۰۰ نفر به کشور وارد شده‌اند، خالص تعداد مهاجران برابر با ۱۰۰,۰۰۰+ می‌باشد. بنابراین، نسبت خالص مهاجرت برابر است با:

$$۱۰۰,۰۰۰ \div ۱,۱۰۰,۰۰۰ = ۰/۰۹۰۹۱$$

اما این نسبت به ازای هر نفر از جمعیت محاسبه شده است و ما این مقدار را به ازای هر ۱,۰۰۰ نفر می‌خواهیم. بنابراین:

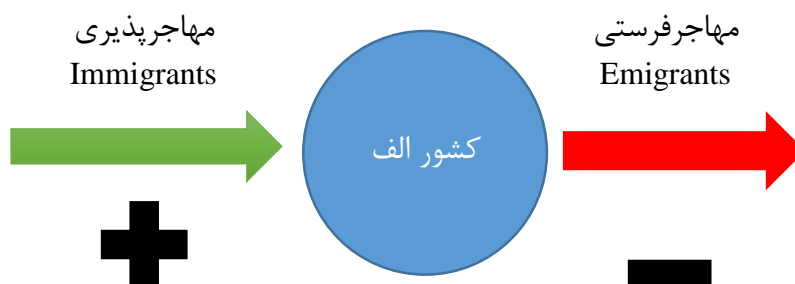
$$۰/۰۹۰۹۱ \times ۱,۰۰۰ = ۹۰/۹۱$$

این عدد، شاخص قابل مقایسه‌ای را در خصوص اثر مهاجرت بر روی جمعیت کشور به دست می‌دهد که معمولاً برای کشورهای مختلف محاسبه شده و با یکدیگر مقایسه می‌شود.

۱. Net Migration Rate

۲. Migratory Balance

شکل ۷: نرخ خالص مهاجرت با توجه به مهاجرپذیری و مهاجرفرستی

این موازنه با مقدار مثبت، زمانی است که نرخ ورودی بیشتر از نرخ خروجی بوده و شمار کسانی که به آن محدوده یا کشور وارد شده‌اند بیشتر از کسانی است که آن کشور را ترک کرده‌اند که این حالت را خالص مهاجرپذیری^۱ می‌نامند. مقدار منفی در این موازنه، زمانی است که نرخ خروجی بالغ بر نرخ ورودی است و بدان معناست که تعداد افرادی که آن محدوده یا کشور را ترک کرده‌اند بیش از کسانی است که به آن کشور مهاجرت کرده‌اند و به آن خالص مهاجرفرستی^۲ می‌گویند.

۱. کتاب آمار جهان سازمان اطلاعات ایالات متحده^۳: در این وبگاه، اطلاعات و شاخص‌های متنوعی از تمامی کشورهای جهان گردآوری شده است که یکی از این شاخص‌ها، نرخ خالص مهاجرت کشورهای جهان می‌باشد. بر این اساس، کشورهای جهان بر اساس نرخ خالص مهاجرت خود در سال‌های مختلف رده‌بندی می‌شوند. در آخرین رده‌بندی این وبگاه و بر اساس برآوردها از میزان نرخ خالص مهاجرت در سال ۲۰۱۶، ایران با نرخ « ۰/۱ - » در میان ۲۲۲ کشور جهان در میانه جدول و رده ۱۰۷ ام قرار گرفت. در این سال، کشور قطر، جزایر ویرجین بریتانیا و لوگزامبورگ به ترتیب با نرخ ۱۸,۲۰+، ۱۶,۹۰+ و ۱۶,۳۰+ در رده اول تا سوم این رده‌بندی و کشورهای میکرونزی، ساموآ و تونگا به ترتیب با نرخ ۲۰,۹۰-، ۲۰,۶۰- و ۱۷,۸۰- در رده‌های آخر این رده‌بندی قرار گرفتند.

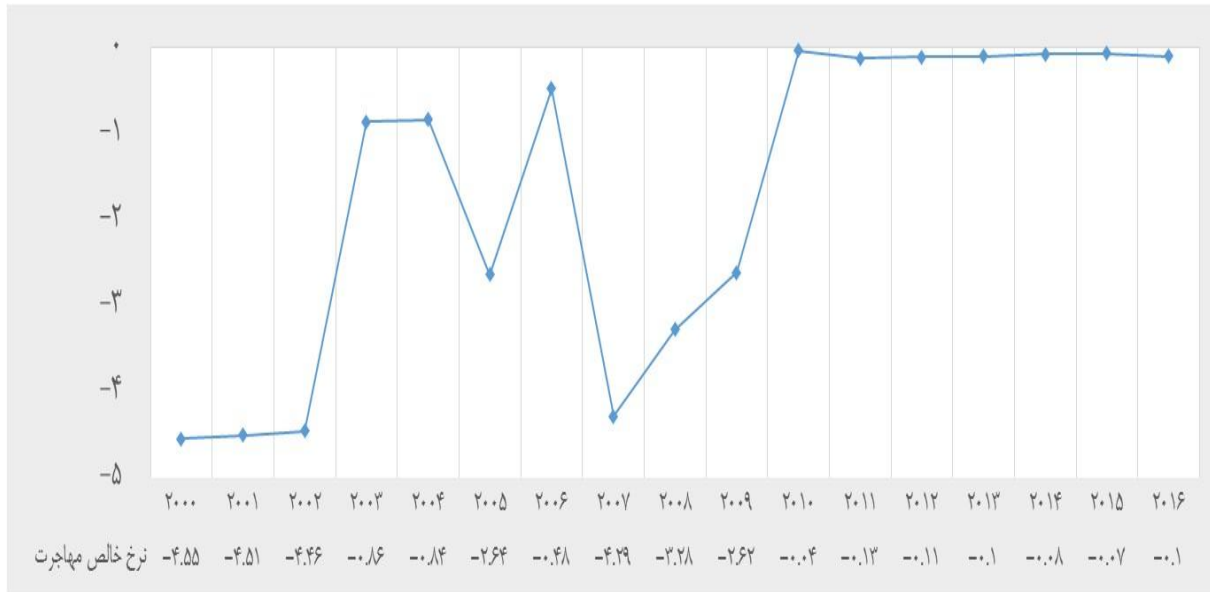
۱. Net Immigration

۲. Net Emigration

۳. CIA World Factbook

شکل ۸: نرخ خالص مهاجرت ایران در بازه زمانی ۲۰۱۰-۲۰۱۶

* نرخ خالص مهاجرت ایران (تفاوت میان تعداد افرادی که به یک محدوده یا کشور وارد می‌شوند و تعداد افرادی که از آن محدوده یا کشور خارج می‌شوند در یک دوره زمانی مشخص، معمولاً بر مبنای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت آن کشور (بر مبنای میانگین جمعیت آن کشور محاسبه و گزارش می‌شود)) به ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت در فاصله سال‌های ۲۰۰۰ الی ۲۰۱۶

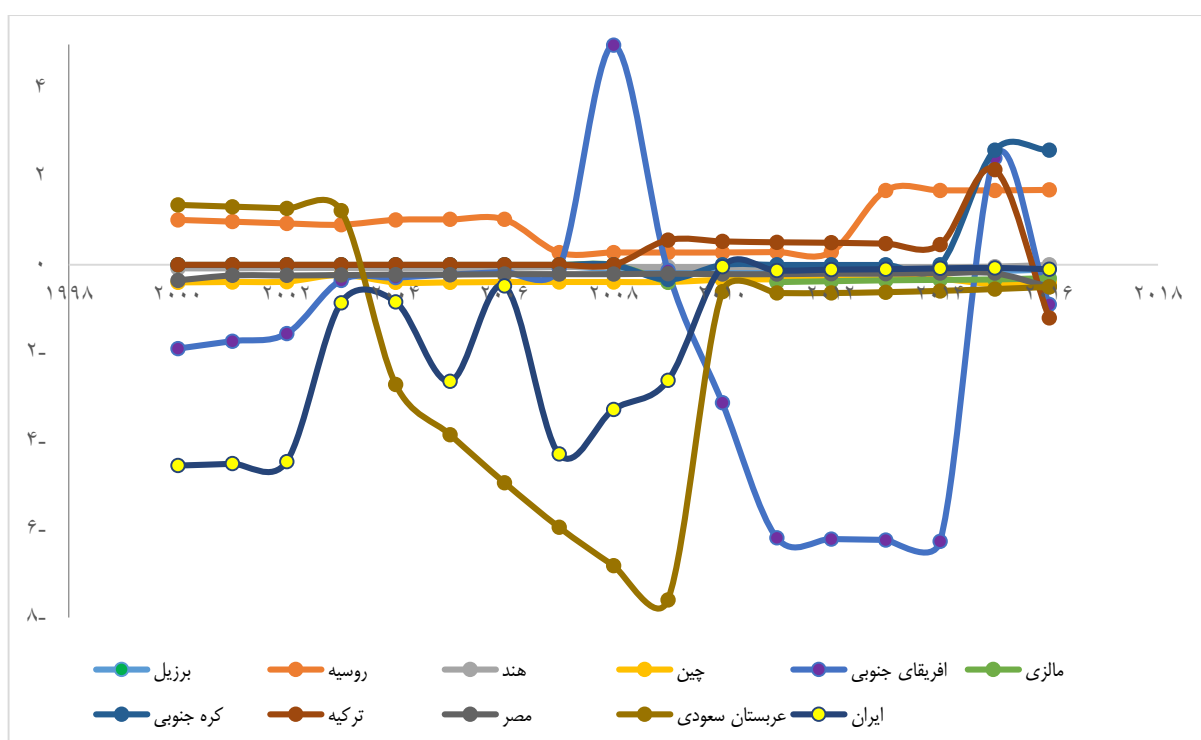
(منبع: *CIA World Factbook*)

جدول ۳: رتبه ایران و کشورهای منتخب در شاخص نرخ خالص مهاجرت (کشورهای با رتبه بالاتر، مهاجرپذیرتر و کشورهای در رتبه پایین‌تر، مهاجرفرست‌تر هستند)

رتبه در جهان	کشور
۳۸	کره جنوبی
۵۲	روسیه
۸۴	هند
۱۰۷	ایران
۱۰۹	برزیل
۱۲۱	مالزی
۱۲۵	چین
۱۲۷	مصر
۱۳۰	عربستان
۱۴۰	آفریقای جنوبی
۱۴۶	ترکیه

۱,۱,۵,۱ روند شاخص نرخ خالص مهاجرت در ایران و مقایسه آن با کشورهای منتخب در این شاخص، هر چه رتبه کشور پایین‌تر باشد، به این معنی است که شاخص نرخ خالص مهاجرت بیشتر بوده است، یعنی نرخ ورودی بیشتر از نرخ خروجی بوده و شمار کسانی که به آن محدوده یا کشور وارد شده‌اند بیشتر از کسانی است که آن کشور را ترک کرده‌اند. همانگونه که در شکل ۹ مشاهده می‌شود، از سال ۲۰۱۰ تا سال ۲۰۱۶، ایران، مالزی، چین و عربستان سعودی تقریباً روندی مشابه به هم را تجربه کرده‌اند.

شکل ۹. نرخ خالص مهاجرت* در ایران و مقایسه آن با کشورهای منتخب

* هر چه این نرخ پایین‌تر باشد، شاخص نرخ خالص مهاجرت بیش‌تر است. به عبارت دیگر، نرخ ورودی بیش‌تر از نرخ خروجی بوده و شمار کسانی که به آن محدوده یا کشور وارد شده‌اند بیش‌تر از کسانی است که آن کشور را ترک کرده‌اند.

۱,۱,۶ مجموع مهاجران^۱

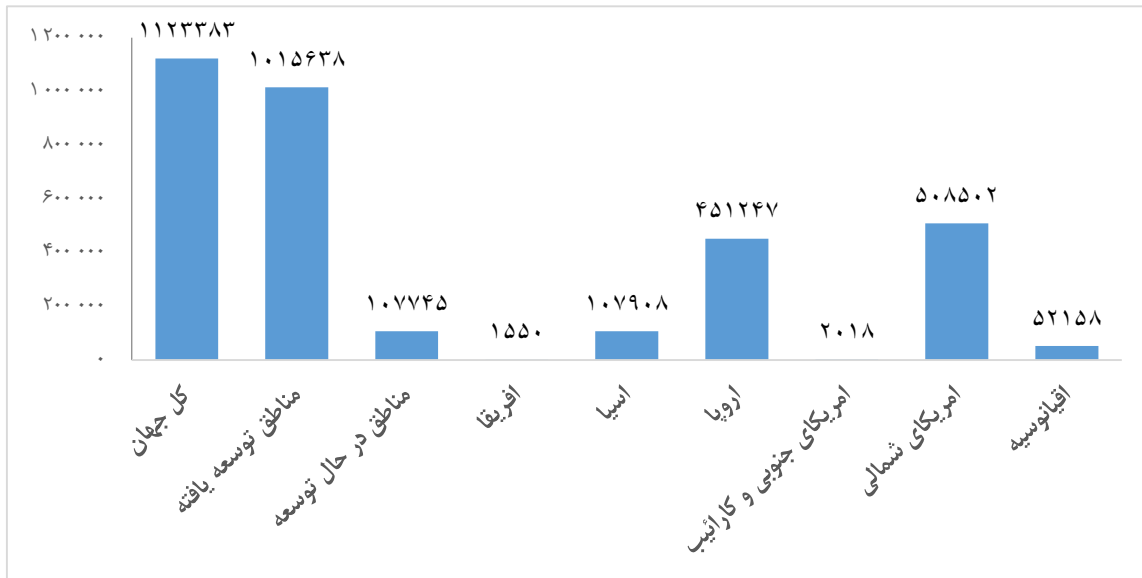
شاخص مجموع مهاجران یک کشور در طول سال‌ها عبارت است از مجموع افرادی که در آن کشور به دنیا نیامده‌اند اما در آن زندگی می‌کنند. به این شاخص «جمعیت در خارج به دنیا آمده^۲» هم گفته می‌شود. این شاخص بیش‌تر بر مبنای کشور مقصد اندازه‌گیری می‌شود (کشور مهاجرپذیر). البته اندازه‌گیری‌های این شاخص

۱. Migration stock

۲. Foreign-born population

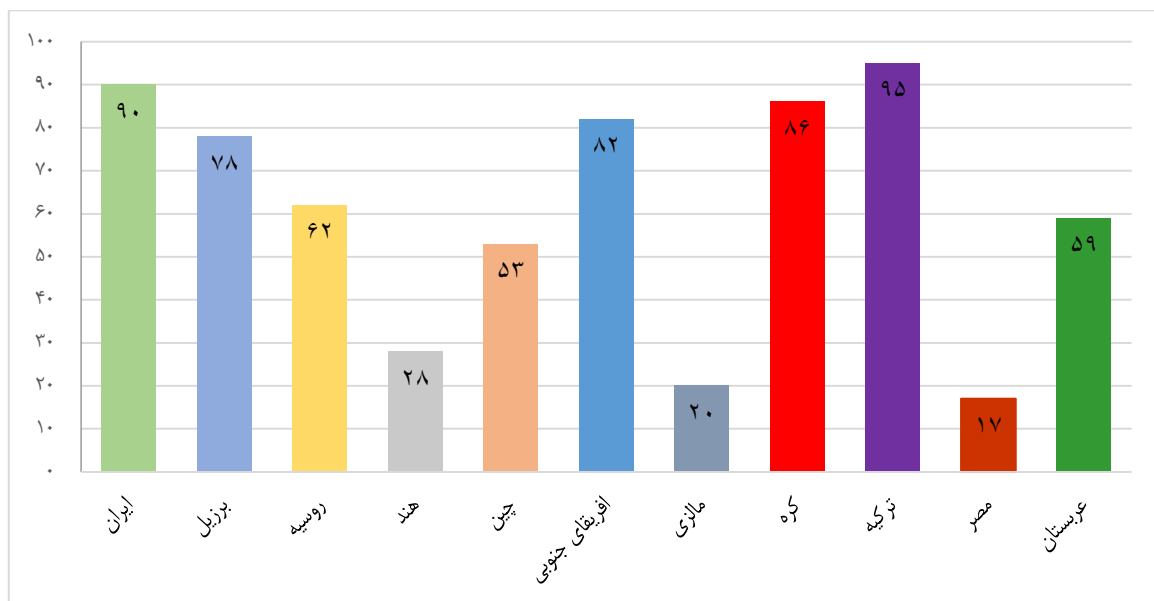
برای کشور مبدأ (مهاجر فرست) هم تا حدی انجام شده است. در ادامه اطلاعات موجود در این خصوص تشریح می‌شود. شکل ۱۰ مقاصد مهاجران ایرانی در سال ۲۰۱۵ را نشان می‌دهد.

شکل ۱۰: مقاصد اصلی که مهاجران ایرانی تا سال ۲۰۱۵ به آنجا مهاجرت کرده‌اند

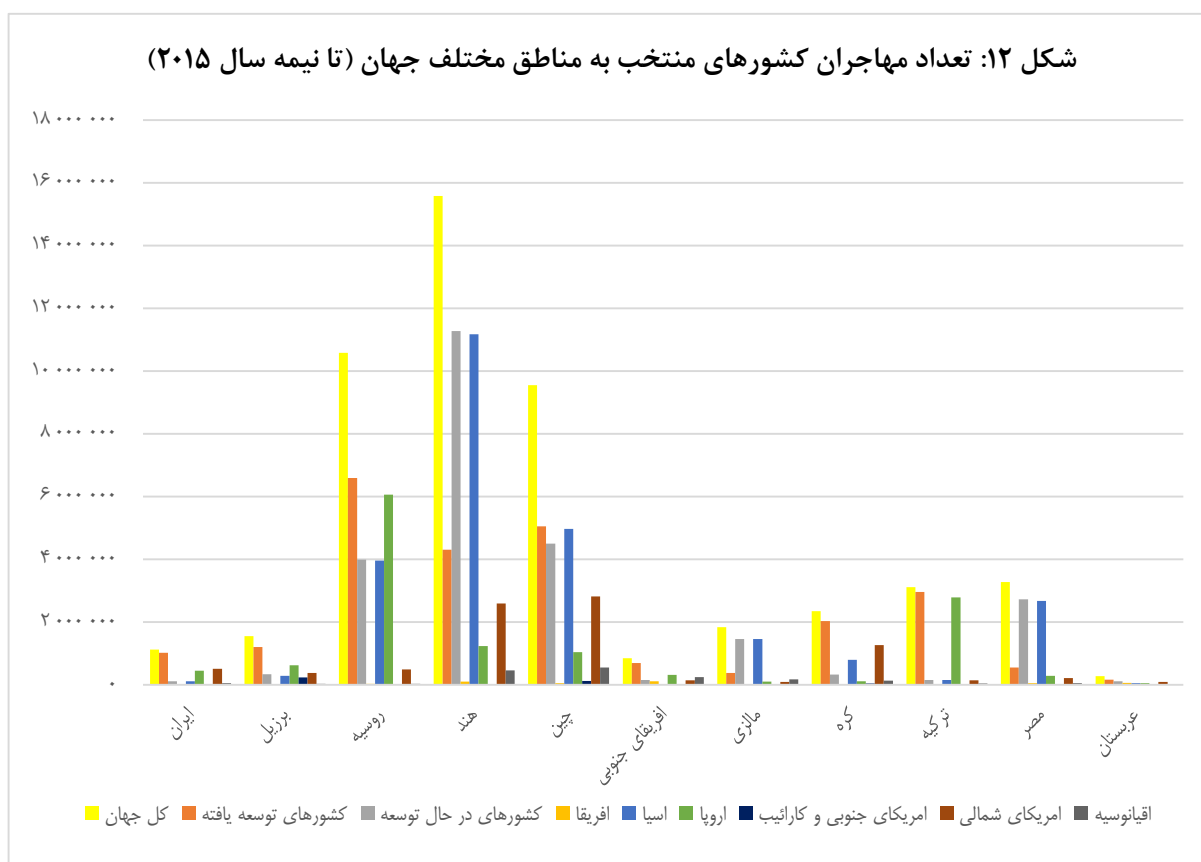
۹۰ درصد مهاجران ایرانی به کشورهای توسعه یافته مهاجرت کرده‌اند که از این ۹۰ درصد ۴۵ درصد به آمریکای شمالی و ۴۰ درصد به اروپا بوده است. این رقم در مقایسه با کشورهای منتخب به صورت زیر است.

شکل ۱۱: درصدی از مهاجران کشورها که به کشورهای توسعه یافته مهاجرت کرده‌اند

در بین کشورهای منتخب، ایران بعد از ترکیه بیشترین درصد مهاجرکنندگان به کشورهای توسعه‌یافته از کل مهاجران را دارد و بعد از ایران کشورهای کره جنوبی، افریقای جنوبی و برزیل با فاصله‌ای نه‌چندان کم از ایران قرار دارند.

مقاصد مهاجران کشورهای منتخب در مقایسه با ایران در بخش‌های مختلف جهان در سال ۲۰۱۵ (Migration stock in ۲۰۱۵, UN) در ادامه نشان داده شده است:

براساس اطلاعات پایگاه داده سازمان ملل، ایران در سال ۱۹۹۰ در رتبه دهم میزبانی از مهاجرین قرار داشته است در حالیکه در سال ۲۰۱۵ به رتبه ۱۸ ام رسیده است.

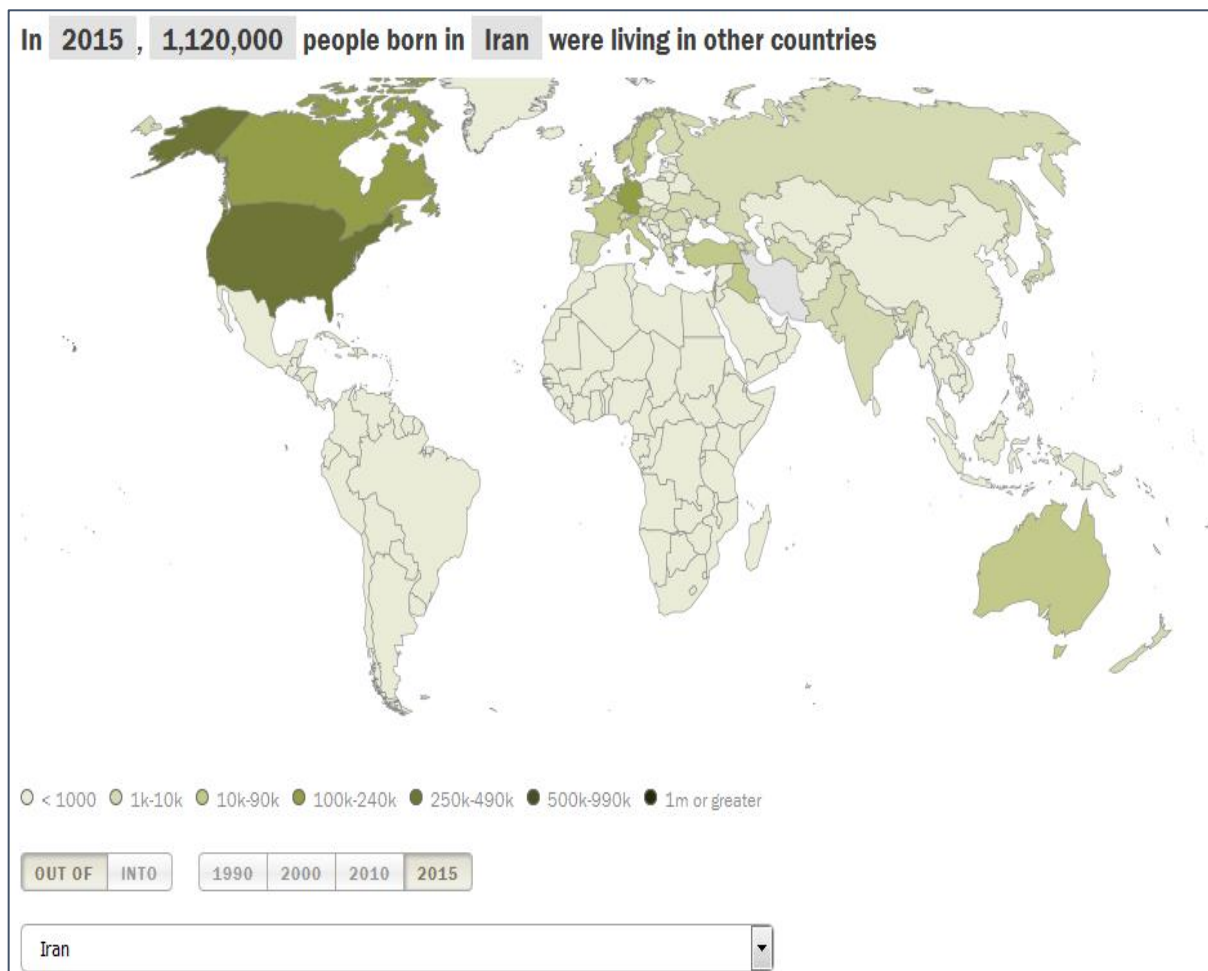
شکل ۱۳ نشان‌دهنده مقصد مهاجران ایرانی به تفکیک کشورهای مختلف در سال ۲۰۱۵ می‌باشد (براساس اطلاعات سازمان ملل^۱). در این سال، سه کشور بیشترین پذیرنده مهاجران ایرانی به ترتیب آمریکا، آلمان و کانادا

۱. <http://www.pewglobal.org/۲۰۱۶/۰۵/۱۷/global-migrant-stocks/?country=IR&date=۲۰۱۵>

<http://www.pewglobal.org/interactives/migration-tables/>

بوده‌اند. در سال ۲۰۱۵ مجموعاً یک میلیون و صد بیست هزار مهاجر ایرانی در کشورهای دیگر سکنی گزیده‌اند.

شکل ۱۳: مقاصد اصلی مهاجران متولد شده در ایران (بر اساس شدت رنگ) در سال ۲۰۱۵

بر اساس همین اطلاعات، مقایسه بین ۲۰ کشور مقصد اول ایرانیان (در مجموع سال‌ها) در سال ۲۰۱۵ و سال ۱۹۹۰ در جدول ۴ نمایش داده شده است.

جدول ۴: بیست مقصد اصلی مهاجران ایرانی در سال‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۱۵

رتبه	سال ۱۹۹۰		سال ۲۰۱۵	
	کشور مقصد	تعداد مهاجران ایرانی	کشور مقصد	تعداد مهاجران ایرانی
۱	آمریکا	۲۱۰.۰۰۰	آمریکا	۳۷۰.۰۰۰
۲	آلمان	۱۰۰.۰۰۰	آلمان	۱۴۰.۰۰۰
۳	رژیم اشغالگر قدس	۵۰.۰۰۰	کانادا	۱۴۰.۰۰۰
۴	سوئد	۴۰.۰۰۰	انگلیس	۹۰.۰۰۰
۵	انگلیس	۳۰.۰۰۰	سوئد	۷۰.۰۰۰

رتبه	سال ۱۹۹۰		سال ۲۰۱۵	
	کشور مقصد	تعداد مهاجران ایرانی	کشور مقصد	تعداد مهاجران ایرانی
۶	کانادا	۳۰.۰۰۰	رژیم اشغالگر قدس	۵۰.۰۰۰
۷	ترکیه	۲۰.۰۰۰	استرالیا	۵۰.۰۰۰
۸	فرانسه	۲۰.۰۰۰	هلند	۳۰.۰۰۰
۹	ایتالیا	۲۰.۰۰۰	فرانسه	۲۰.۰۰۰
۱۰	استرالیا	۲۰.۰۰۰	ترکیه	۲۰.۰۰۰
۱۱	اتریش	۱۰.۰۰۰	نروژ	۲۰.۰۰۰
۱۲	عراق	≤۱۰.۰۰۰	اتریش	۲۰.۰۰۰
۱۳	ارمنستان	≤۱۰.۰۰۰	ایتالیا	۱۰.۰۰۰
۱۴	دانمارک	≤۱۰.۰۰۰	عراق	۱۰.۰۰۰
۱۵	نروژ	≤۱۰.۰۰۰	دانمارک	۱۰.۰۰۰
۱۶	هلند	≤۱۰.۰۰۰	سوئیس	≤۱۰.۰۰۰
۱۷	سوئیس	≤۱۰.۰۰۰	ارمنستان	≤۱۰.۰۰۰
۱۸	روسیه	≤۱۰.۰۰۰	فنلاند	≤۱۰.۰۰۰
۱۹	هند	≤۱۰.۰۰۰	بلژیک	≤۱۰.۰۰۰
۲۰	ترکمنستان	≤۱۰.۰۰۰	اسپانیا	≤۱۰.۰۰۰

باید توجه داشت که مجموع مهاجران ایرانی در سال ۱۹۹۰، ۶۳۰ هزار نفر بوده که در سال ۲۰۱۵ تقریباً دو برابر شده است و این موضوع نشان‌دهنده روندی صعودی از نظر رشد تعداد مهاجران می‌باشد. این جدول نشان می‌دهد که در طول ۲۵ سال، مهاجران ایرانی حاضر در آمریکا ۱.۷ برابر، در آلمان ۱.۴ برابر و در کانادا بیش از ۴ برابر شده است. همچنین در انگلستان ۳ برابر و در سوئد نزدیک ۲ برابر شده است. تعداد ایرانیان ساکن در رژیم اشغالگر قدس بدون تغییر بوده است. در حال حاضر ایران با داشتن ۳۷۰ هزار مهاجر در آمریکا رتبه ۲۵ام را دارد^۱. جدول ۵ نشان‌دهنده این موضوع است. این در حالی است که در سال ۱۹۹۰ ایران رتبه ۲۲ را داشته است.

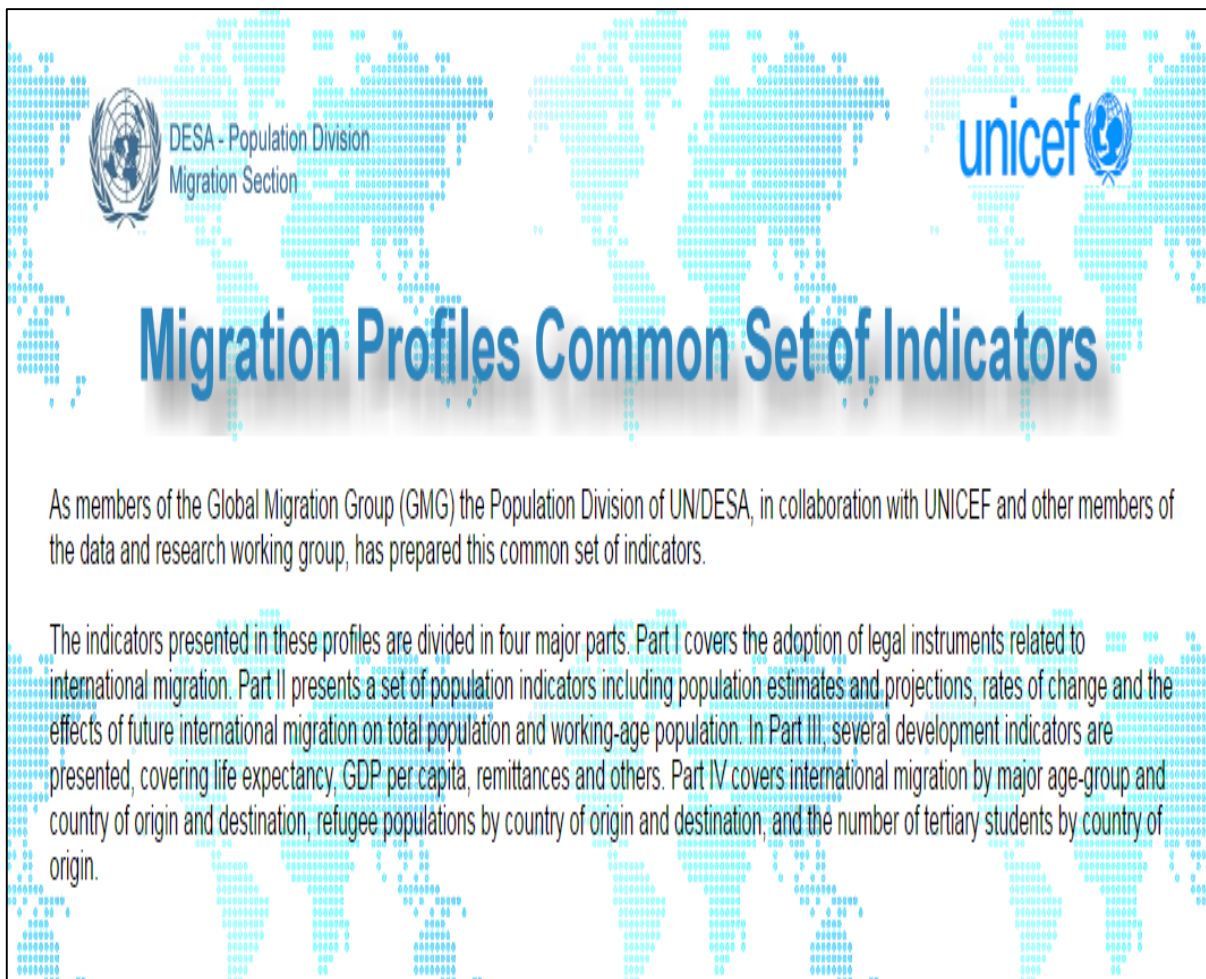
۱. <http://www.pewglobal.org/۲۰۱۶/۰۵/۱۷/global-migrant-stocks/?country=US&date=۲۰۱۵>

جدول ۵: تعداد کل افراد مهاجر به آمریکا تا سال ۲۰۱۵ به تفکیک کشور (افرادی که در آمریکا به دنیا نیامده‌اند)

رتبه	کشور مبدأ	تعداد مهاجران در آمریکا
۱	مکزیک	۱۲,۰۵۰,۰۰۰
۲	چین	۲,۱۰۰,۰۰۰
۳	هند	۱,۹۷۰,۰۰۰
۴	فیلیپین	۱,۹۰۰,۰۰۰
۵	پورتوریکو	۱,۷۴۰,۰۰۰
۶	ویتنام	۱,۳۰۰,۰۰۰
۷	السالوادور	۱,۲۸۰,۰۰۰
۸	کوبا	۱,۱۳۰,۰۰۰
۹	کره جنوبی	۱,۱۲۰,۰۰۰
۱۰	جمهوری دومینیکن	۹۴۰,۰۰۰
۱۱	گواتمالا	۸۸۰,۰۰۰
۱۲	کانادا	۸۴۰,۰۰۰
۱۳	انگلیس	۷۱۰,۰۰۰
۱۴	جامائیکا	۷۱۰,۰۰۰
۱۵	کلمبیا	۶۹۰,۰۰۰
۱۶	آلمان	۶۳۰,۰۰۰
۱۷	هاییتی	۶۰۰,۰۰۰
۱۸	هندوراس	۵۳۰,۰۰۰
۱۹	لهستان	۴۶۰,۰۰۰
۲۰	اکوادور	۴۴۰,۰۰۰
۲۱	پرو	۴۴۰,۰۰۰
۲۲	روسیه	۴۰۰,۰۰۰
۲۳	پرتغال	۳۹۰,۰۰۰
۲۴	ایتالیا	۳۸۰,۰۰۰
۲۵	ایران	۳۷۰,۰۰۰
۲۶	برزیل	۳۵۰,۰۰۰
۲۷	اوکراین	۳۵۰,۰۰۰
۲۸	ژاپن	۳۵۰,۰۰۰
۲۹	پاکستان	۳۳۰,۰۰۰
۳۰	گوانا	۲۷۰,۰۰۰

در حال حاضر رتبه ایران براساس تعداد مهاجران در کانادا ۱۶ و در آلمان ۱۷ است.

وضعیت و روند مهاجرت در دنیا بر اساس داده‌های یونیسف^۱

As members of the Global Migration Group (GMG) the Population Division of UN/DESA, in collaboration with UNICEF and other members of the data and research working group, has prepared this common set of indicators.

The indicators presented in these profiles are divided in four major parts. Part I covers the adoption of legal instruments related to international migration. Part II presents a set of population indicators including population estimates and projections, rates of change and the effects of future international migration on total population and working-age population. In Part III, several development indicators are presented, covering life expectancy, GDP per capita, remittances and others. Part IV covers international migration by major age-group and country of origin and destination, refugee populations by country of origin and destination, and the number of tertiary students by country of origin.

۱. <https://esa.un.org/migmgprofiles/mpcsi.htm>

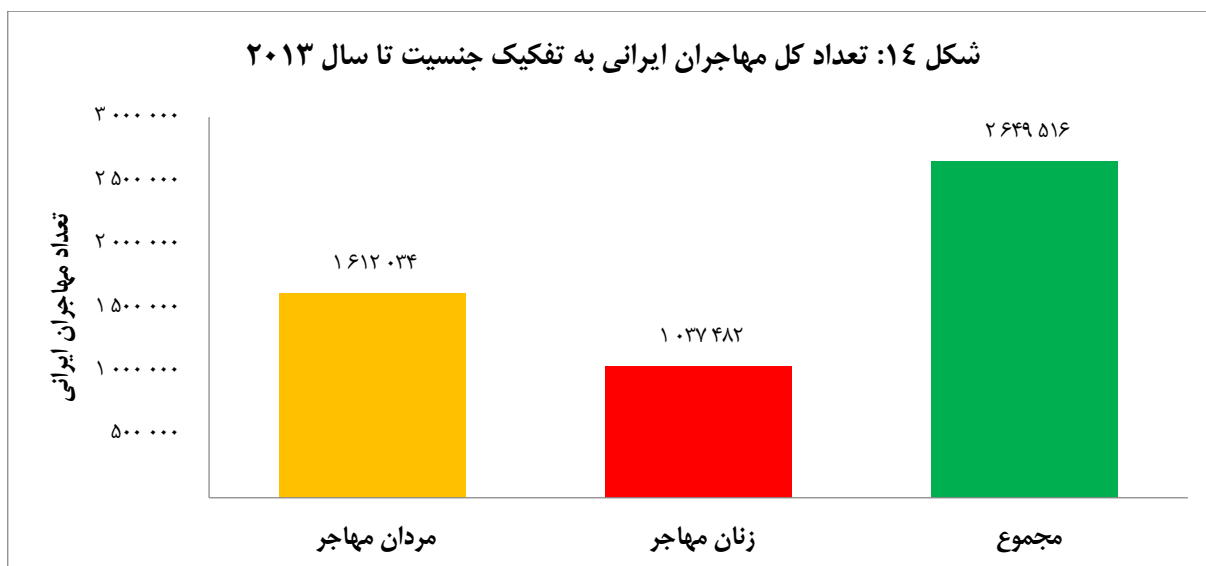

۱,۱,۷ یافته‌های کلیدی از وضعیت و روند مهاجرت در دنیا بر اساس داده‌های یونیسف

یافته ۱. کشورهای توسعه‌یافته، مقصد اصلی مهاجران و دانشجویان مهاجر ایرانی محسوب می‌شوند؛ یکی از روندهای قابل مشاهده توسط کشورهای توسعه‌یافته، جابجایی دانشجویان بین‌المللی و البته جذب دانشجویان خارجی توسط این کشورها می‌باشد. بر اساس آمارهای ارائه شده در پایگاه اطلاعاتی یونیسف، پنج مقصد اصلی مهاجران ایرانی در سال ۲۰۱۳ به ترتیب آمریکا، آلمان، کانادا، بریتانیا و سوئد می‌باشند که در مجموع ۴۵۴,۷ هزار نفر تا سال ۲۰۱۳ به این کشورها مهاجرت داشته‌اند. همچنین در خصوص پنج کشور اول مقصد دانشجویان ایرانی که به این کشورها مهاجرت می‌کنند به ترتیب آمریکا، بریتانیا، سوئد، هند و ایتالیا می‌باشند و تا سال ۲۰۱۳ مجموعاً ۱۷,۰۹۰ دانشجو به این کشورها سفر کرده‌اند.

۱,۱,۸ تعداد کل مهاجران ایرانی ساکن در سایر کشورها تا سال ۲۰۱۳

نمودار زیر، تعداد کل مهاجران ایرانی را به تفکیک جنسیت و تا سال ۲۰۱۳ نشان می‌دهد. همانگونه که در شکل ۱۴ قابل مشاهده می‌باشد، تعداد کل مهاجران ایرانی در این سال برابر با ۲۶۴۹,۵۱۶ نفر بوده است که تعداد زنان و مردان مهاجر نیز در شکل قابل مشاهده است.

مهم‌ترین مقاصد مهاجران ایرانی تا سال ۲۰۱۳ نیز در جدول ۶ ارائه شده است. بر اساس اطلاعات ارائه شده در جدول ۶، آمریکا، آلمان و کانادا به عنوان کشورهای دارای بیشترین مهاجر ایرانی می‌باشند.

جدول ۶: مهم‌ترین مقاصد مهاجران ایرانی تا سال ۲۰۱۳

تعداد	پنج کشور دارای بیشترین مهاجران ایرانی
۳۹۳۴۱۴	آمریکا
۱۲۰۶۵۷	آلمان
۱۰۸۶۳۲	کانادا
۷۵۷۷۳	بریتانیا
۶۶۹۷۸	سوئد
۷۶۵۴۵۴	مجموع

پنج کشور اول دارای بیشترین مهاجر به ایران نیز در جدول ۷ ارائه شده‌اند. همانگونه که مشاهده می‌شود، افغانستان با اختلاف بسیار زیادی نسبت به سایر کشورها، دارای بیشترین تعداد مهاجر به ایران می‌باشد.

جدول ۷: مهم‌ترین کشورهای مهاجر فرست به ایران تا سال ۲۰۱۳

تعداد	پنج کشور اول دارای بیشترین مهاجر به ایران
۲۲۹۹۶۷۶	افغانستان
۸۱۹۲۲	عراق
۲۸۲۹۲	پاکستان
۱۱۹۶۰	آذربایجان
۴۸۸	ترکمنستان
۲۴۲۶۷۳۱	مجموع

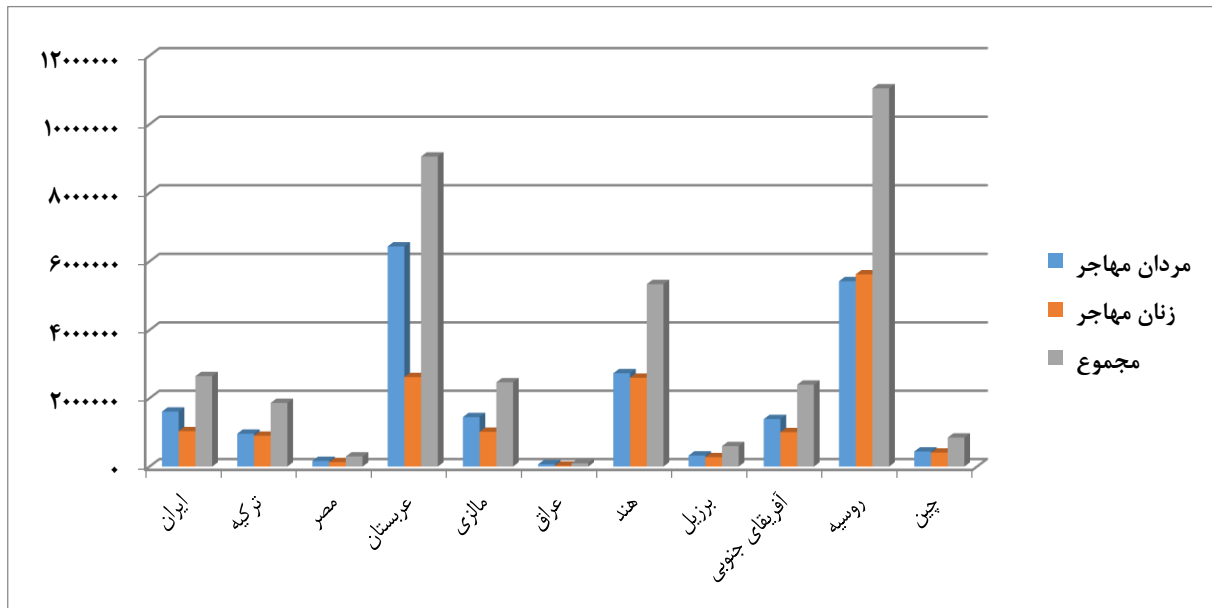
پنج کشوری که مقصد اصلی دانشجویان ایرانی مهاجر را به خود اختصاص داده‌اند، در جدول ۸ مشخص شده‌اند. همانگونه که مشاهده می‌شود، آمریکا، بریتانیا و سوئد سهم قابل توجهی از تعداد دانشجویان ایرانی را به خود جذب کرده‌اند.

جدول ۸: مهم‌ترین کشورهای مقصد دانشجویان ایرانی در سال ۲۰۱۳

تعداد	۵ کشور اول مقصد دانشجویان ایرانی
۵۵۱۸	آمریکا
۳۴۶۳	بریتانیا
۳۰۶۸	سوئد
۲۵۸۹	هند
۲۴۵۲	ایتالیا
۱۷۰۹۰	مجموع

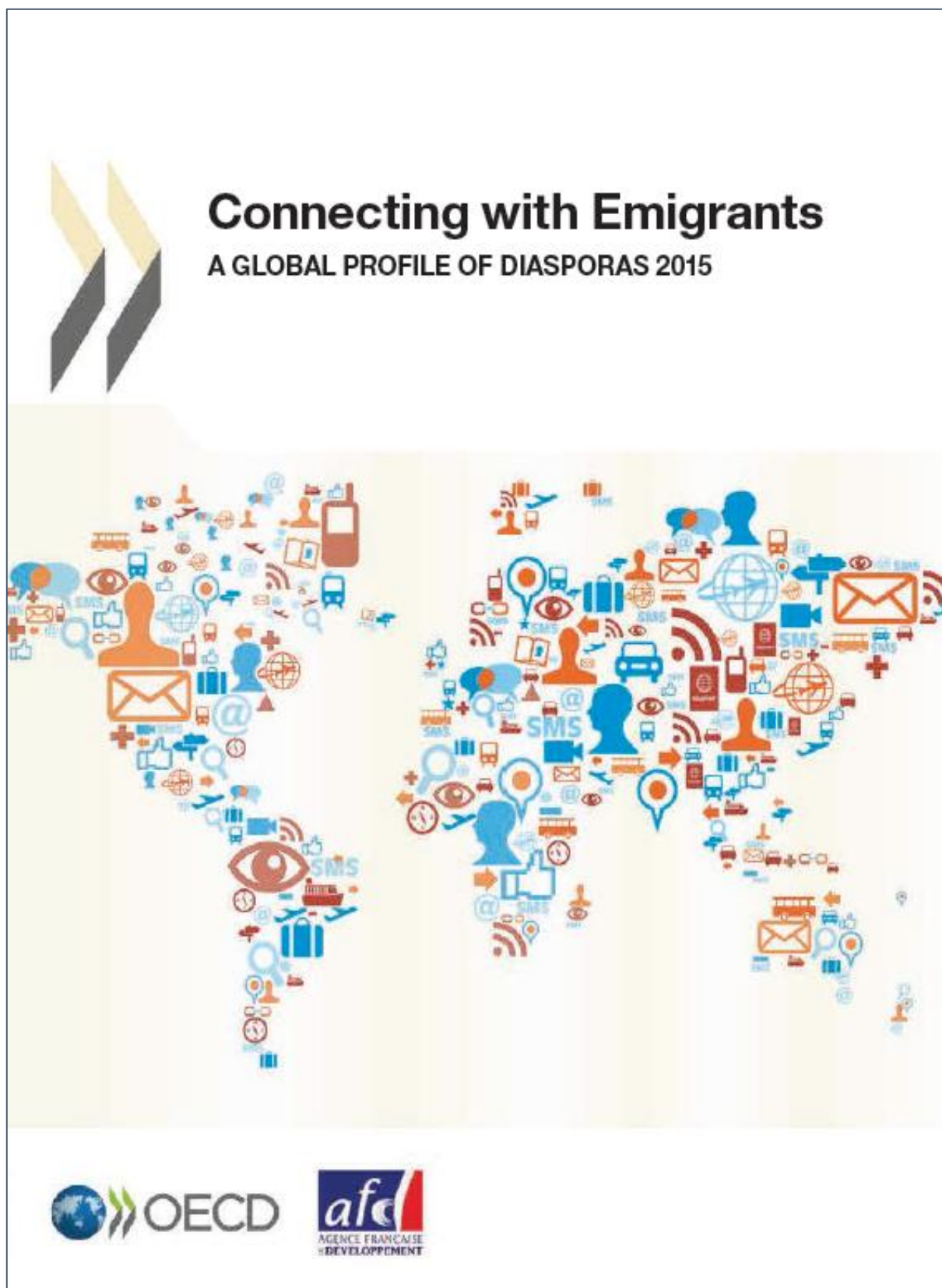
منبع: گزارش گروه مهاجرت جهانی (GMG) بخش جمعیت سازمان ملل متحد UN/ DESA

شکل ۱۵: تعداد کل مهاجران ایران و کشورهای منتخب، به تفکیک جنسیت تا سال ۲۰۱۳

با توجه به نمودار مشاهده می‌شود که ایران در مقایسه با کشورهای بریکس و حتی کشورهای منطقه از جمله عربستان تعداد مهاجران مرد و زن کمتری دارد. در این میان روسیه با بیش از ۱۱ میلیون نفر مهاجر نرخ مهاجرت بالایی را به خود اختصاص داده است.

گزارش جهانی جامعه مهاجر سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

۱,۱,۹ یافته‌های کلیدی گزارش جهانی جامعه مهاجر سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

یافته ۱. ایران با نرخ کمتر از ۵ درصد مهاجران تحصیل کرده به کل نیروی تحصیل کرده کشور، جزء کشورهای با رتبه پایین در رده بندی جهانی قرار دارد.

یکی از مهم ترین موضوعات مهاجرت که هموار مورد بحث قرار گرفته و به آن پرداخته می شود، مهاجرت نیروهای با تحصیلات بالا (تحصیلات دانشگاهی) است. برخی از کشورها سیاست های حمایتی مشخصی را برای پویایی این جابجایی بین المللی دانشجویان به کار بسته اند که بررسی وضعیت عربستان و مالزی در این گزارش نشان دهنده این مهم می باشد.

همچنین طبق آخرین داده های OECD در شاخص نرخ مهاجرت خروجی، ایران از بین ۲۰۳ کشور ارزیابی شده در گزارش سال ۲۰۱۵ رتبه ۱۴۶ جهان و در بین ۱۹ کشور ارزیابی شده در خاورمیانه و شمال آفریقا، در رتبه دهم می باشد. بر این اساس، ایران جزء کشورهای است که نسبت مهاجران دارای مدرک تحصیلی دانشگاهی به کل نیروی تحصیل کرده آن کمتر از ۵ درصد بوده و از این نظر در گروه کشورهای با کمترین میزان برای این شاخص قرار دارد.

یافته ۲. کشورهای توسعه یافته، اصلی ترین مقصد مهاجران تحصیل کرده می باشند؛

کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه به عنوان مهم ترین کشورهای توسعه یافته، میزبان بیش از ۹۰ درصد مهاجران متخصص و تحصیل کرده دنیا و اصلی ترین مقصد مهاجرت ایرانیان را تشکیل داده اند. در سال ۲۰۱۱، ۳۱ میلیون مهاجر با تحصیلات بالا در کشورهای OECD وجود داشته اند که نسبت به سال ۲۰۰۱، ۱۳ میلیون رشد داشته است. نکته قابل ملاحظه در این زمینه رشد مهاجران تحصیل کرده آسیایی به OECD بوده که در ده سال دو برابر شده و به مقدار ۸,۳ میلیون نفر رسیده است.

در خصوص مهاجران ایرانی به کشورهای OECD، باید گفت حدود ۶۰ درصد ایرانیان به کشورهای انگلیسی زبان آمریکا، کانادا، انگلیس و استرالیا مهاجرت می کنند که بیشترین سهم آن با ۳۵ درصد در کشور آمریکا است. همچنین در سال ۲۰۱۱، ایران در بین کشورهای فرستنده مهاجر با تحصیلات بالا (دیپلم به بالا) به OECD در جایگاه ۱۱۶م قرار دارد.

یافته ۳. آمریکا مهم ترین مقصد و چین بزرگ ترین فرستنده دانشجویان بین المللی می باشند؛ عدم حضور ایران در بین ۱۰ کشور برتر فرستنده دانشجویان مهاجر و رشد قابل توجه تعداد دانشجویان مهاجر عربستان.

بر اساس آمارهای ارائه شده در پایگاه داده ای OECD، آمریکا بزرگ ترین میزبان دانشجویان خارجی و چین بزرگ ترین فرستنده این گروه از دانشجویان است که رفتار این کشورها می تواند به عنوان نمونه هایی قابل تأمل مورد بررسی قرار گیرد. نکته قابل توجه در این داده ها، حضور عربستان سعودی در بین کشورهای فرستنده دانشجو به کشورهای OECD است که رشد ۲۱۸ درصدی دانشجویان این کشور نسبت به سال ۲۰۱۲ می تواند نشان دهنده سیاست این کشور برای اعزام دانشجو به خارج از کشور باشد. کشور ایران با داشتن ۳۲,۷۵۸ دانشجو در OECD در میان ده کشور برتر فرستنده دانشجو، جایی ندارد.

مقدمه

در این بخش با استفاده از داده‌های گزارش‌ها و پایگاه داده سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، وضعیت کشور و نیز مقایسه با کشورهای مشابه ایران شامل روسیه، برزیل، چین، هند، آفریقای جنوبی، ترکیه، کره جنوبی، مالزی و عربستان سعودی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱.۱.۱۰ معرفی منابع اطلاعاتی و گزارش‌های سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

سازمان همکاری اقتصادی و توسعه گزارش‌ها و پایگاه‌های داده‌ای مختلفی را در زمینه اطلاعات مهاجرت دارا می‌باشد که در زمره معتبرترین اطلاعات در دسترس محققین و سیاست‌گذاران این حوزه قرار می‌گیرد. توضیح بیشتر آنکه OECD سازمانی است بین‌المللی، دارای ۳۴ عضو^۱ که اعضای آن متعهد به اصول دموکراسی و اقتصاد آزاد هستند. این سازمان به تعبیری عمده‌ترین سازمان بین‌المللی تصمیم‌گیرنده اقتصادی است. مقر اصلی این سازمان در شهر پاریس است. کشورهای عضو این سازمان به عنوان مهم‌ترین کشورهای توسعه‌یافته و مهاجرپذیر در دنیا شناخته می‌شوند و از این جهت بررسی آمار ورود و خروجی مهاجران این کشورها از اهمیت بالایی برخوردار است. در ادامه به اصلی‌ترین گزارش‌ها و پایگاه‌های داده این سازمان اشاره می‌شود.

جدول ۹: اصلی‌ترین گزارش‌ها و پایگاه‌های داده سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

توضیحات	سال	پایگاه داده / گزارش
آمار سالانه به‌روز جریان مهاجرت و تجمیع‌شده به کشورهای OECD	آمار به‌روز	پایگاه داده‌های بین‌المللی مهاجرت OECD
DIOC شامل اطلاعات جامع و تطبیقی در طیف گسترده‌ای از ویژگی‌های بازار جمعیتی و کار مهاجران ساکن در کشورهای OECD	۲۰۱۱	پایگاه داده مهاجران به OECD (DIOC)
نسخه کامل شده پایگاه ^۲ DIOC برای بعضی کشورهای غیر عضو تا سال ۲۰۰۰	۲۰۰۰	پایگاه داده مهاجران به OECD و کشورهای غیر عضو (DIOC-E)

۱. بعضی از کشورهای اصلی عضو: استرالیا، اتریش، بلژیک، کانادا، شیلی، چک، دانمارک، فنلاند، فرانسه، آلمان، مجارستان، ایرلند، رژیم اشغالگر قدس، ایتالیا، ژاپن، کره، مکزیک، هلند، نیوزلند، نروژ، لهستان، پرتغال، اسلواکی، سوئد، سوئیس، ترکیه، انگلستان، آمریکا و اتحادیه اروپا.
کشورهای ناظر: آرژانتین، برزیل، چین، روسیه و آفریقای جنوبی

۱,۱,۱,۱ تعاریف مورد استفاده در این گزارش

۱,۱,۱,۱,۱ دسته‌بندی مهاجران

مهاجران را می‌توان به چهار دسته عمده شامل پناهجویان و مهاجران اجباری، دانشجویان و مهاجران ماهر و تحصیل کرده، مهاجران اقتصادی و مهاجران خانوادگی تقسیم‌بندی کرد. باید توجه داشت گروه‌های مختلف این دسته‌بندی تا حدودی دارای همپوشانی هستند.

۱,۱,۱,۱,۲ پناهجویان و مهاجران اجباری^۱

پناهنده به آن دسته از مهاجران اطلاق می‌شود که به دلایل مختلفی اعم از عوامل سیاسی و مناقشات داخلی- خارجی، اجتماعی و قومی، دینی و مذهبی، جنگ و ناامنی و یا سایر عوامل از امکان دسترسی به یک پناهگاه امن در کشور و موطن خود محروم می‌باشند و لذا به واسطه ترس از جان یا پیگیری از کشور خود می‌گریزد و ترجیح می‌دهد که دیگر به آنجا بازنگردد.

۱,۱,۱,۱,۳ دانشجویان و مهاجران ماهر و تحصیل کرده^۲

این دسته از مهاجران که غالباً دارای تحصیلات با مهارت‌های سطح بالا هستند، از جمله مهم‌ترین ارزشمندترین دسته مهاجران به شمار می‌روند و از این رو در بازار بین‌المللی مهاجرت، رقابت بسیار شدیدی بر سر جذب و نگهداری آنها وجود دارد. بسیاری از کشورهای مهاجرپذیر، به‌ویژه کشورهای پیشرفته، سالانه برنامه و سیاست‌های ویژه‌ای را برای جذب و نگاه‌داشت این دسته از مهاجران اعلام و اجرا می‌کنند. در کنار مهاجران ماهر و تحصیل کرده، دسته دیگری از مهاجران که به نوعی می‌توان آن‌ها را در این دسته طبقه‌بندی کرد، دانشجویان و مهاجران تحصیلی هستند که به عنوان مهاجران آتی با تحصیلات یا مهارت‌های سطح بالا در نظر گرفته می‌شوند که دارای یک مزیت مضاعف نیز هستند؛ پیش‌بینی می‌شود که به واسطه اخذ مدرک و آشنایی با فرهنگ و شرایط اجتماعی کشور میزبان، مشکلات اقتصادی و پیوستگی اجتماعی مربوط به این دسته از مهاجران کمتر باشد.

۱,۱,۱,۱,۴ مهاجران اقتصادی^۳

دسته‌ای از مهاجران به‌طور خاص و مشخص با هدف رسیدن به وضعیت اقتصادی بهتر و انگیزه‌های دستیابی

۱. Asylum

۲. Educated and skilled immigrants

۳. Economic immigrants

به سطح زندگی و رفاه اجتماعی بالاتر اقدام به مهاجرت از کشور و موطن خود می‌کنند. در واقع بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته برای به‌گردش درآمدن و تحرک چرخ اقتصاد خود نیازمند نیروی کار ارزان مهاجر هستند.

۱,۱,۱۱,۵ مهاجران جدید^۱

به کسانی اطلاق می‌شود که در کشور مقصد ۵ سال یا کمتر مستقر شده‌اند.

۱,۱,۱۱,۶ مهاجران با تحصیلات بالا^۲

مهاجران با تحصیلات دانشگاهی که تحصیلات دبیرستان را به اتمام رسانده و وارد آموزش عالی^۳ شده‌اند.

۱,۱,۱۱,۷ مهاجران با تحصیلات پایین^۴

مهاجرانی که عموماً مرحله نهایی از تحصیلات متوسطه^۵ را به پایان نرسانیده‌اند. این مهاجران عموماً بعد از سن ۱۵ یا ۱۶ سالگی از ادامه تحصیل منصرف شده و وارد موضوعات تخصصی‌تر دبیرستان نمی‌شوند.

۱,۱,۱۱,۸ طبقه‌بندی مشاغل در پایگاه داده OECD

مشاغل در پایگاه داده OECD با توجه به طبقه‌بندی بین‌المللی استاندارد مشاغل ۸۸-ISCO سازمان بین‌المللی کار^۶ دسته‌بندی می‌شوند. در این گزارش دو طبقه عمومی مدیران و نیروهای حرفه‌ای به خاطر داشتن بالاترین سطح مهارت در میان ده طبقه اصلی کار مورد توجه ویژه قرار گرفته است.

نیروهای حرفه‌ای: بر طبق طبقه‌بندی ۸۸-ISCO سازمان بین‌المللی کار، نیروهای حرفه‌ای دارای بالاترین سطح مهارت، که سطح چهارم مهارت می‌باشد، هستند. گروه‌های اصلی نیروهای حرفه‌ای شامل موارد زیر است:

- متخصصین علوم و مهندسی^۷؛
- متخصصین سلامت^۸؛
- متخصصین آموزش^۱؛

۱. Recent migrants

۲. High Educated

۳. Tertiary Education

۴. Low Educated

۵. Upper Secondary Education

۶. ILO

۷. Science and Engineering Professionals

۸. Health Professionals

- متخصصین کسب و کار و مدیریت^۲؛
- متخصصین اطلاعات و فناوری ارتباطات^۳؛
- متخصصین حقوقی، فرهنگی، اجتماعی^۴.

مدیران: گروه مدیران شامل گروه‌های قانون‌گذاران، مقامات ارشد و مدیران کسب و کار^۵ است. بر طبق دسته‌بندی سازمان بین‌المللی کار، این گروه عموماً به سطح سوم و چهارم مهارت‌ها نیاز دارند. زیرگروه‌های اصلی این طبقه‌بندی شامل موارد زیر هست:

- قانون‌گذاران، مقامات ارشد دولتی و مدیران ارشد؛
- مدیران اداری و تجاری^۶؛
- مدیران تولید و خدمات تخصصی^۷؛
- مدیران صنعت گردشگری، خرده‌فروشی و سایر خدمات^۸.

۱,۱,۱۲ روندهای کلان طبق آمار و اطلاعات سازمان همکاری اقتصادی و توسعه

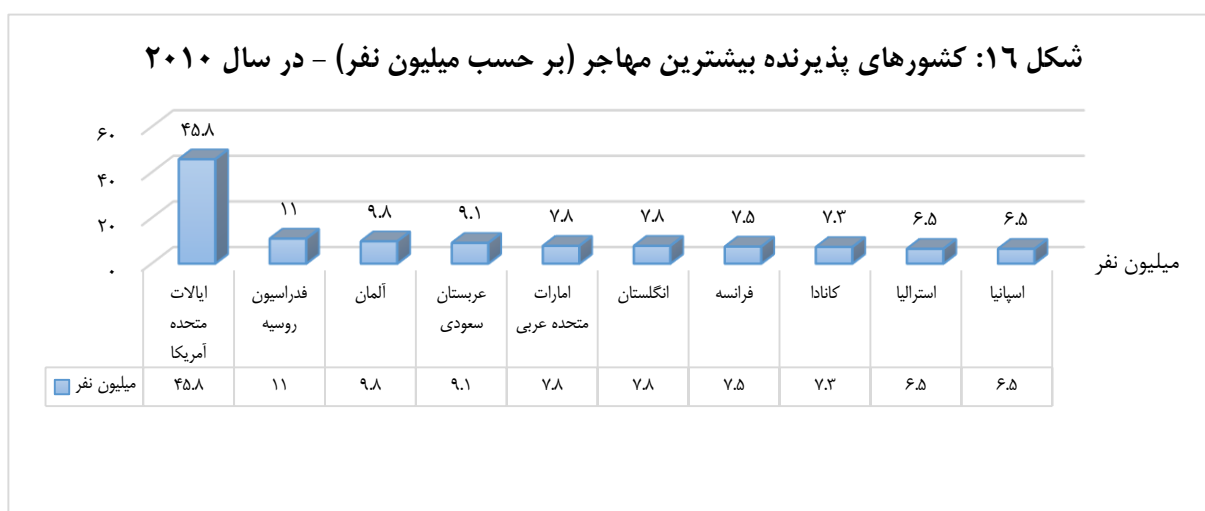
- از سال ۲۰۱۳ نرخ مهاجرت انسان‌ها بر روی کره خاکی از نرخ افزایش جمعیت انسان‌ها پیشی گرفته است.
- بر اساس آمار سازمان ملل، جمعیت مهاجران در سال ۲۰۱۵ بالغ بر ۲۴۴ میلیون نفر معادل ۳,۳ درصد از کل جمعیت ساکنان کره زمین می‌باشد.
- بیش از ۹۰ درصد مهاجران متخصص و تحصیل کرده دنیا در ۳۰ کشور عضو این سازمان زندگی می‌کنند و جالب‌تر اینکه در حدود ۹۰ درصد مهاجران متخصص ساکن در کشورهای این حوزه، در کشورهای آمریکا، انگلیس، کانادا، آلمان، استرالیا و فرانسه اقامت دارند.
- از هر ۹ نفر متولد افریقا با تحصیلات دانشگاهی یک نفر در OECD زندگی می‌کند. این آمار برای امریکای

---

۱. Teaching Professionals
 ۲. Business and Administration Professionals
 ۳. Information and Communications Technology Professionals
 ۴. Legal, cultural, social professional
 ۵. LEGISLATORS, SENIOR OFFICIALS AND MANAGER
 ۶. Administrative and Commercial Managers
 ۷. Production and Specialized Services Managers
 ۸. Hospitality, Retail and Other Services Managers

لاتین و کارائیب و آسیا به ترتیب یک به ۱۳ و یک به ۳۰ می‌باشند. همچنین پدیده فرار مغزها در کشورهای با جمعیت کوچک و کشورهای جزیره‌ای بیشتر است. این پدیده بر خلاف تصور در کشورهای پرجمعیت پایین‌تر است.

- تا سال ۲۰۱۳ در حدود نیمی از مهاجران بین‌المللی در ده کشور زندگی می‌کرده‌اند.
- مهم‌ترین کشور مهاجرپذیر دنیا آمریکا است که بیش از ۲۰ درصد مهاجران دنیا را در خود جای داده است.

آمارهای مربوط به وضعیت مهاجرت ایران

در این قسمت، اطلاعات ایران بر اساس داده‌های موجود در گزارش‌ها و منابع داده‌ای منتشره از طرف OECD مورد بررسی قرار می‌گیرد.

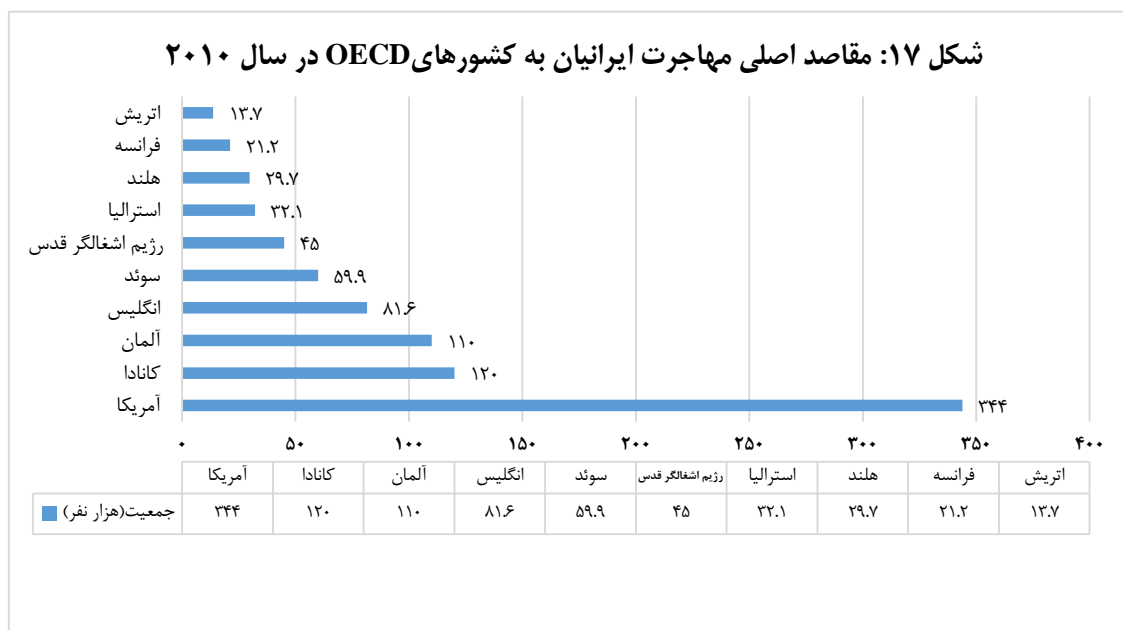
۱,۱۲,۱ پناهجویان و مهاجران اجباری

ایران در آمارهای رسمی همواره به‌عنوان یکی از پنج کشور اصلی پذیرنده پناهجویان در دنیا در طول چند دهه گذشته به شمار رفته است. در آمارهای رسمی ارائه شده از آژانس پناهندگان سازمان ملل^۱، ایران حدود ۱ میلیون پناهنده دارد (UNHCR ۲۰۱۶). همچنین ۱۰,۳۹۵ ایرانی در سه ماه دوم ۲۰۱۶ به اتحادیه اروپا درخواست پناهجویی داده‌اند که بر اساس این آمار، کشور جایگاه پنجم را در میان سایر کشورها داراست (Eurostat ۲۰۱۶).

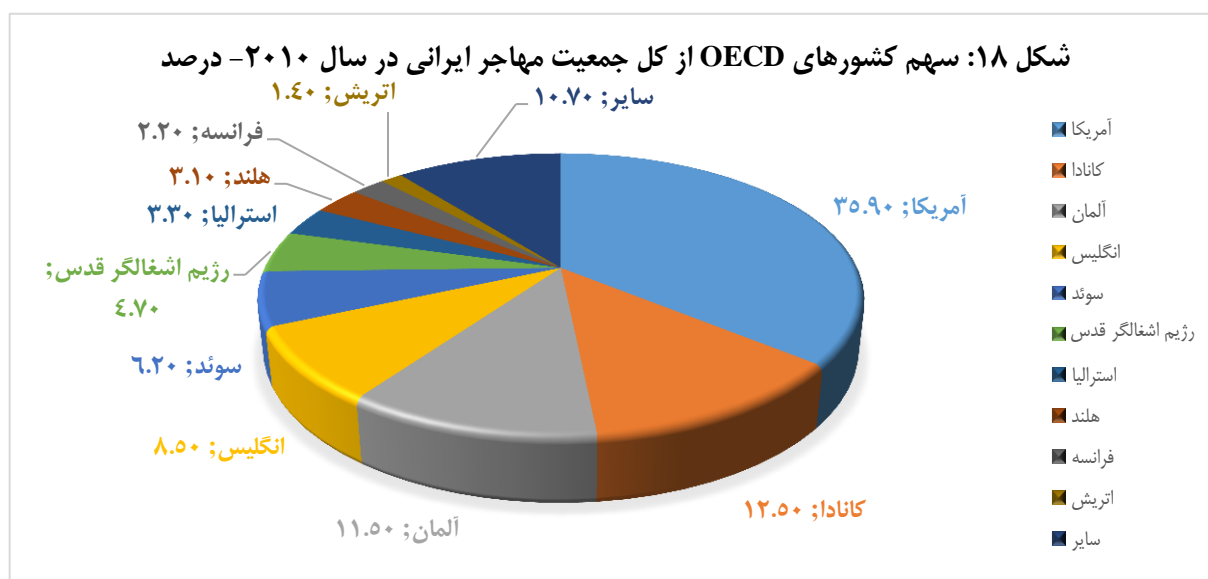
۱. The UN Refugee Agency

۱.۱.۱۲.۲ آمارهای مهاجران ایرانی به کشورهای عضو سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه با تأکید بر اشتغال و تحصیلات

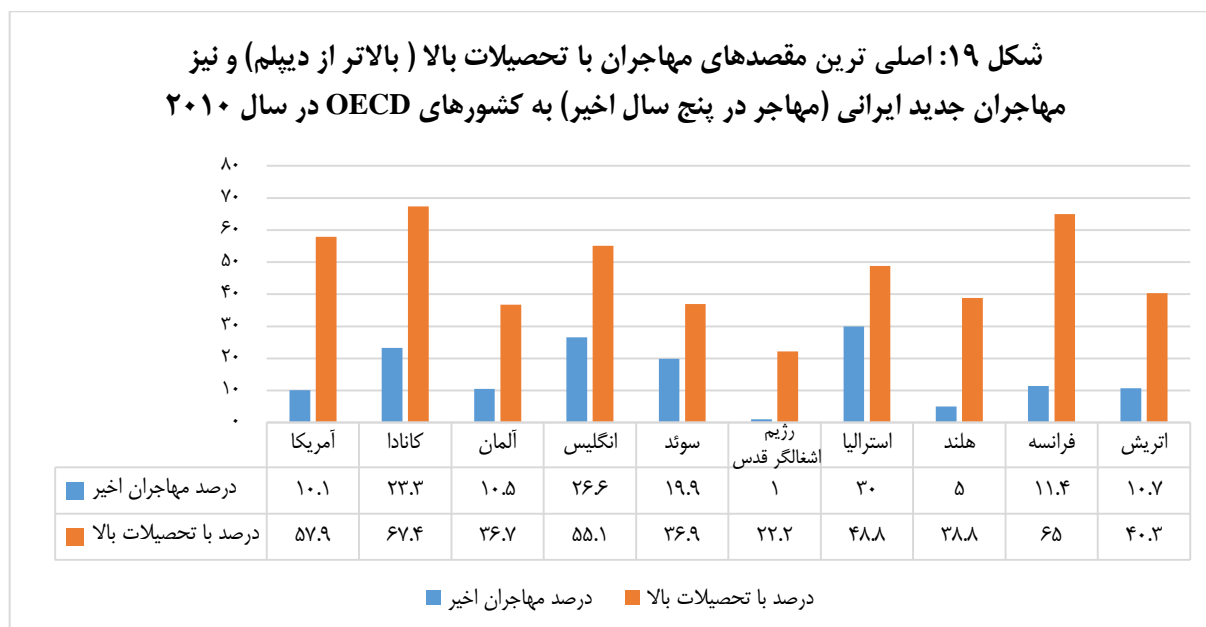
بر اساس گزارش OECD بیشترین جمعیت مهاجر ایرانی در کشور آمریکا مستقر است. از این جهت بررسی این کشور دارای اهمیت ویژه‌ای می‌باشد.

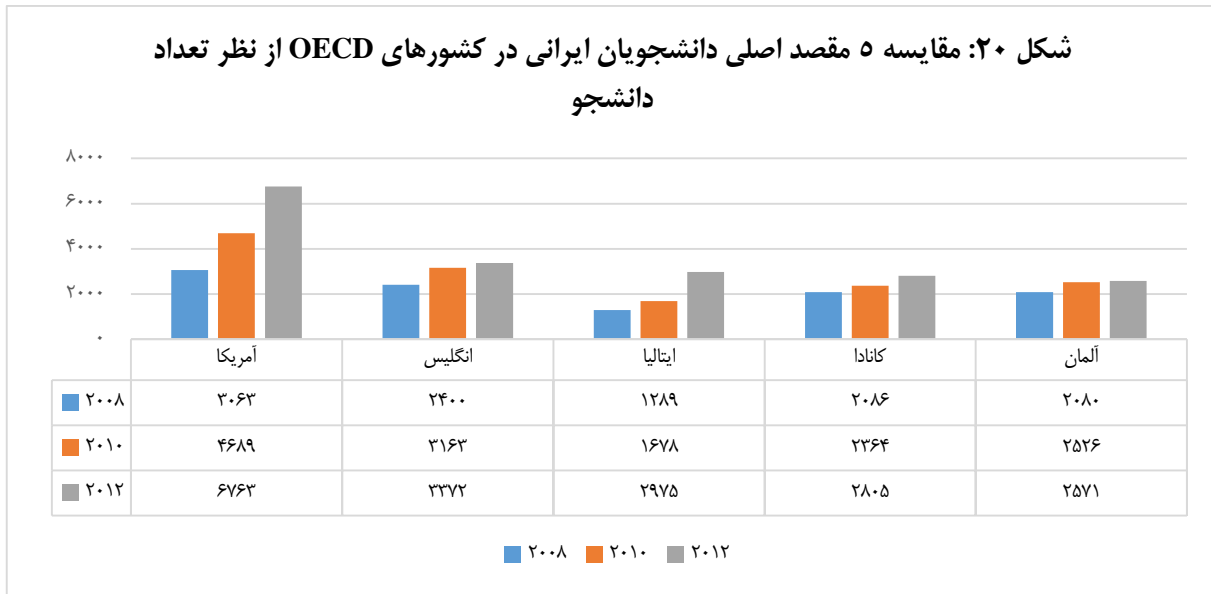
به صورت کلی می‌توان عنوان کرد که کشورهای انگلیسی زبان آمریکا، کانادا، انگلیس و استرالیا از مقاصد اصلی مهاجرت ایرانیان به حساب می‌آیند. در شکل ۱۸ درصد مهاجرت ایرانیان آورده شده است که نشان می‌دهد ۱۰ کشور، میزبان ۹۰ درصد ایرانیان مهاجر به کشورهای OECD می‌باشند.

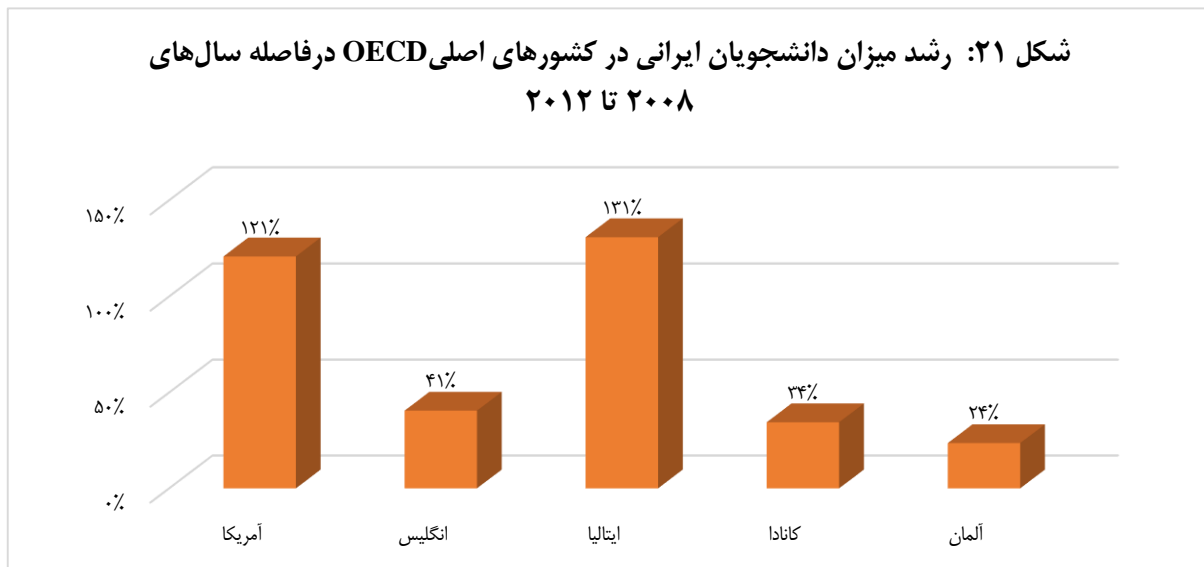
برای شناخت بهتر مقاصد اصلی مهاجران ایرانی، به دو فاکتور جدید بودن مهاجران و نیز میزان تحصیلات بالا (بالا‌تر از دیپلم) در بین آن‌ها در شکل ۱۹ اشاره شده است.

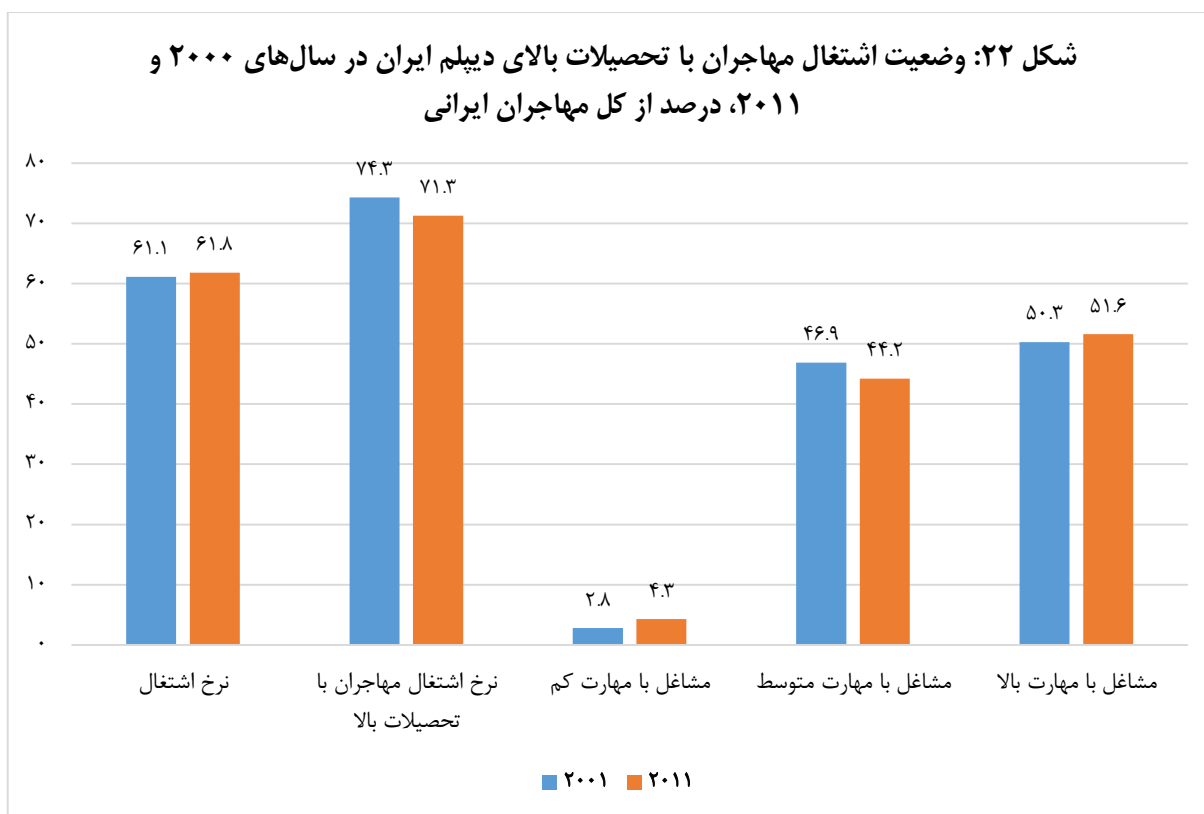
بر اساس این نمودار مشخص است که بیشترین مقصد مهاجران با سطح تحصیلات بالا به ترتیب مربوط به کانادا، فرانسه و در مرحله سوم آمریکا می‌باشد. همچنین مهاجران جدید عمدتاً به استرالیا، کانادا و انگلیس می‌روند. درصد مهاجرت جدید به دو کشور آمریکا و رژیم اشغالگر قدس بالا نمی‌باشد که این امر ناشی از این واقعیت است که عمده مهاجرت به این کشورها در سال‌های قبل از انقلاب صورت پذیرفته است. همچنین در خصوص مقاصد دانشجویان ایرانی در شکل ۲۰ اطلاعاتی ارائه شده است. پنج مقصد اصلی دانشجویان ایرانی در کشورهای OECD در سه سال ۲۰۰۸، ۲۰۱۰ و ۲۰۱۲ آمریکا، انگلیس، ایتالیا، کانادا و آلمان بوده است.

طبق این آمار مشخص است که کشور آمریکا میزبان بیشترین تعداد دانشجویان ایرانی است و بعد از آن کشور انگلیس قرار دارد. نکته قابل توجه در این نمودار حضور کشور ایتالیا و نیز رشد این کشور نسبت به سایر کشورها در فاصله سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲ می‌باشد که در شکل ۲۱ آورده شده است.

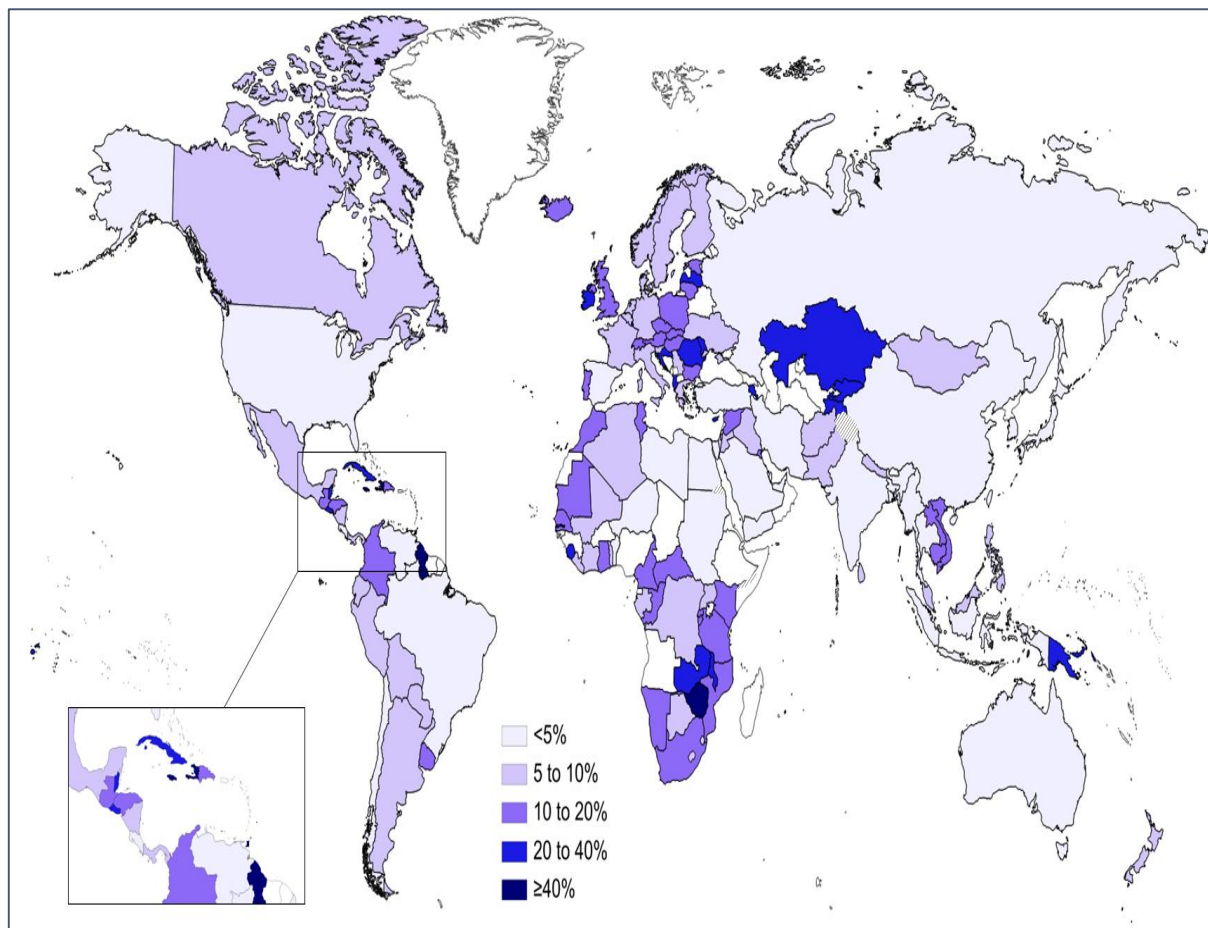
همچنین بر اساس داده‌های سال ۲۰۱۰، در شکل ۲۲ تصویر دقیق‌تری از وضعیت اشتغال مهاجران ایرانی با تحصیلات بالا در کشورهای OECD ارائه شده است.

بر این اساس در سال ۲۰۱۱، حدود ۴۹۳ هزار ایرانی در کشورهای OECD مشغول به کار بوده‌اند. از این تعداد، ۳۰۲ هزار نفر تحصیلات سطح بالا داشته‌اند. توضیح بیشتر آن که بر اساس آمارهای رسمی ۵۱.۶ درصد ایرانیان در مشاغل با مهارت‌های بالا حضور دارند و ۴۴ درصد در مشاغل با نیاز به مهارت متوسط فعال هستند و تنها ۴ درصد ایرانیان با تحصیلات بالا در مشاغل نیاز به مهارت کم فعال‌اند.

۱،۱،۱۳ مقایسه کشورها با توجه به میزان مواجهه با مهاجرت افراد با تحصیلات بالا (فرار مغزها)
یکی از مهم‌ترین موضوعات مهاجرت، مهاجرت نیروهای با تحصیلات بالا (به اصطلاح فرار مغزها) است. در این زمینه بعضی از کشورهای دنیا به‌خصوص کشورهای واقع در آمریکای مرکزی و حوزه دریای کارائیب با بالاترین نرخ مهاجرت نیروی تحصیل‌کرده مواجه‌اند. در شکل ۲۳، نقشه جهان بر اساس نرخ خروج مهاجران با تحصیلات بالا به کل نیروی تحصیل‌کرده آن کشور دیده می‌شود. در این تقسیم‌بندی کشورها بر اساس شدت رنگ با مشکل فرار مغزها مواجه‌اند.

شکل ۲۳: نقشه جهان بر اساس نرخ خروج مهاجران با تحصیلات بالا به کل نیروی تحصیل کرده هر کشور (کشورهای با شدت رنگ بیشتر، بیشتر با مهاجرت نیروی تحصیل کرده مواجه‌اند)

همانگونه که در نقشه فوق مشاهده می‌شود، ایران جزء کشورهایی با پایین‌ترین سطح مهاجرت افراد با تحصیلات بالا قرار دارد.

کشورهای اصلی مقصد و مبدأ دانشجویان در سال ۲۰۱۲ و نرخ تغییرات آن نسبت به سال ۲۰۰۸ بر اساس داده‌های OECD به شرح جدول ۱۰ است. آمریکا بزرگ‌ترین میزبان دانشجویان خارجی و چین بزرگ‌ترین فرستنده این گروه از دانشجویان است. نکته قابل توجه حضور عربستان سعودی در بین کشورهای فرستنده دانشجویان به کشورهای OECD است؛ رشد ۲۱۸ درصدی دانشجویان این کشور نسبت به سال ۲۰۱۲ می‌تواند نشان‌دهنده سیاست مشخص این کشور برای اعزام دانشجو به خارج از کشور باشد. کشور ایران با داشتن ۳۲،۷۵۸ دانشجو در OECD در میان ده کشور برتر فرستنده دانشجو قرار ندارد.

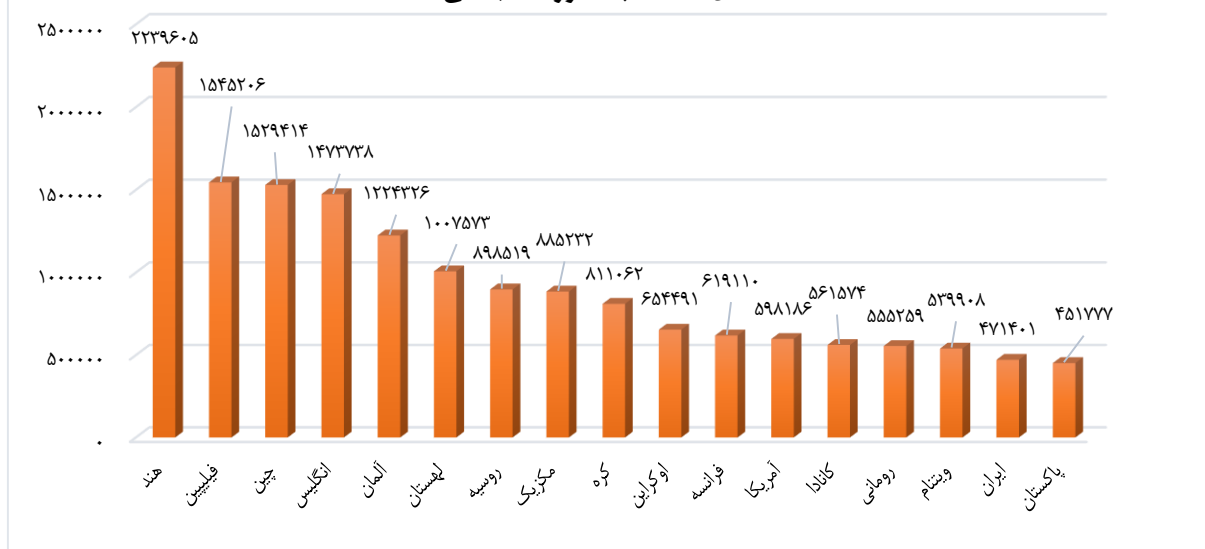
جدول ۱۰: کشورهای اصلی مقصد و مبدأ دانشجویان مهاجر جهان در سال ۲۰۱۲ و نرخ تغییرات آن نسبت به سال ۲۰۰۸ براساس داده‌های OECD

کشورهای برتر در جذب دانشجویان				کشورهای با بیشترین دانشجویان مهاجر			
تغییرات بین ۲۰۰۸ و ۲۰۱۲	درصد کل دانشجویان	تعداد دانشجوی بین‌المللی در سال ۲۰۱۲	کشور	تغییرات بین ۲۰۰۸ و ۲۰۱۲	درصد کل دانشجویان	تعداد دانشجوی بین‌المللی در سال ۲۰۱۲	کشور
۱۹٪	۲۷٪	۷۳۹ ۸۲۰	آمریکا	۵۳٪	۲۴٪	۶۲۵ ۱۰۰	چین
۲۶٪	۱۵٪	۴۱۹ ۸۲۰	انگلیس	۳٪	۶٪	۱۶۸ ۴۱۰	هند
۱۳٪	۹٪	۲۵۳ ۸۷۰	فرانسه	۴۹٪	۵٪	۱۲۰ ۲۲۰	آلمان
۱۲٪	۹٪	۲۳۵ ۸۶۰	استرالیا	۹٪	۵٪	۱۱۹ ۹۳۰	کره
-۵٪	۶٪	۱۵۴ ۴۶۰	آلمان	۳۸٪	۲٪	۵۹ ۵۵۰	فرانسه
۱۹٪	۵٪	۱۵۰ ۵۸۰	ژاپن	۲۱۸٪	۲٪	۵۴ ۷۰۰	عربستان سعودی
۲۴٪	۴٪	۹۸ ۶۴۰	کانادا	۶۱٪	۲٪	۴۸ ۲۴۰	ویتنام
۳۸٪	۳٪	۷۶ ۸۷۰	ایتالیا	۵٪	۲٪	۴۶ ۲۶۰	آمریکا
۴۳٪	۳٪	۷۶ ۴۸۰	اتریش	۵٪	۲٪	۴۵ ۲۶۰	مالزی
۴۹٪	۲٪	۵۸ ۶۱۰	کره	۵۲٪	۲٪	۴۴ ۸۸۰	ایتالیا

طبق آخرین داده‌ها در دو شاخص نرخ مهاجرت خروجی، از بین ۲۰۳ کشور ارزیابی شده در گزارش سازمان همکاری اقتصادی و توسعه در سال ۲۰۱۵، ایران رتبه ۱۴۶ جهان و در بین ۱۹ کشور ارزیابی شده در خاورمیانه و شمال آفریقا، رتبه ۱۰ را داراست. همین نرخ برای نیروهای با تحصیلات بالا، ۱۲۱ از ۱۴۴ در سطح جهان و ۹ از ۱۶ در سطح منطقه است. این آمار نرخ پایین مهاجرت از کشور به صورت کلی و مهاجرت افراد تحصیل کرده به صورت خاص می‌باشد. مطابق با آماری که بر اساس پایگاه داده DIOC ۲۰۱۱ در خصوص بیشترین کشورهای فرستنده مهاجران با تحصیلات بالا و ماهر به OECD در سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۱۱ منتشر شده است، ایران در جایگاه ۱۶ جهانی قرار دارد. نکته حائز اهمیت آن است که آمار مهاجرت در این نمودار به صورت تجمعی است و بر مبنای تعداد کل مهاجران با تحصیلات بالا و ساکن در کشورهای OECD هست. همچنین باید توجه داشت در این نمودار نرخ مهاجران خروجی از کشورها آورده شده است و نرخ ورودی مهاجران در نظر گرفته نشده است. بنابراین اگرچه کشورهایی مانند انگلیس، آلمان، فرانسه و آمریکا در رده‌های بالای کشورهای فرستنده مهاجران آورده شده‌اند اما برای بررسی دقیق‌تر این کشورها باید آمار ورودی آنان را نیز در نظر گرفت.

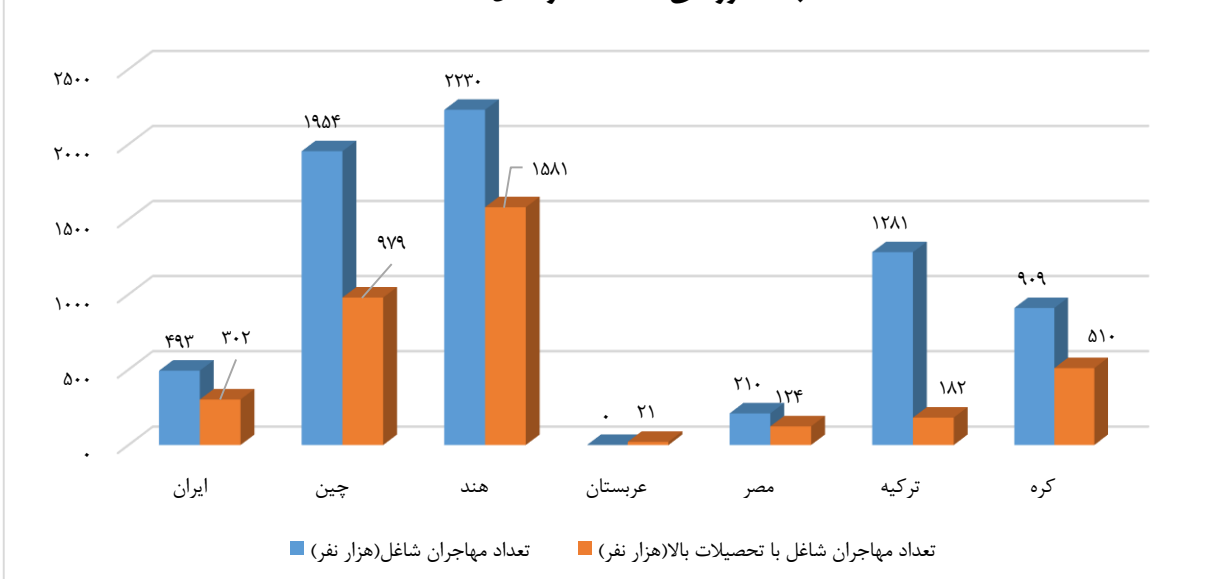

شکل ۲۴: کشورهای فرستنده مهاجران با تحصیلات بالا (بالا تراز دیپلم) به OECD تا سال ۲۰۱۱ به صورت تجمعی

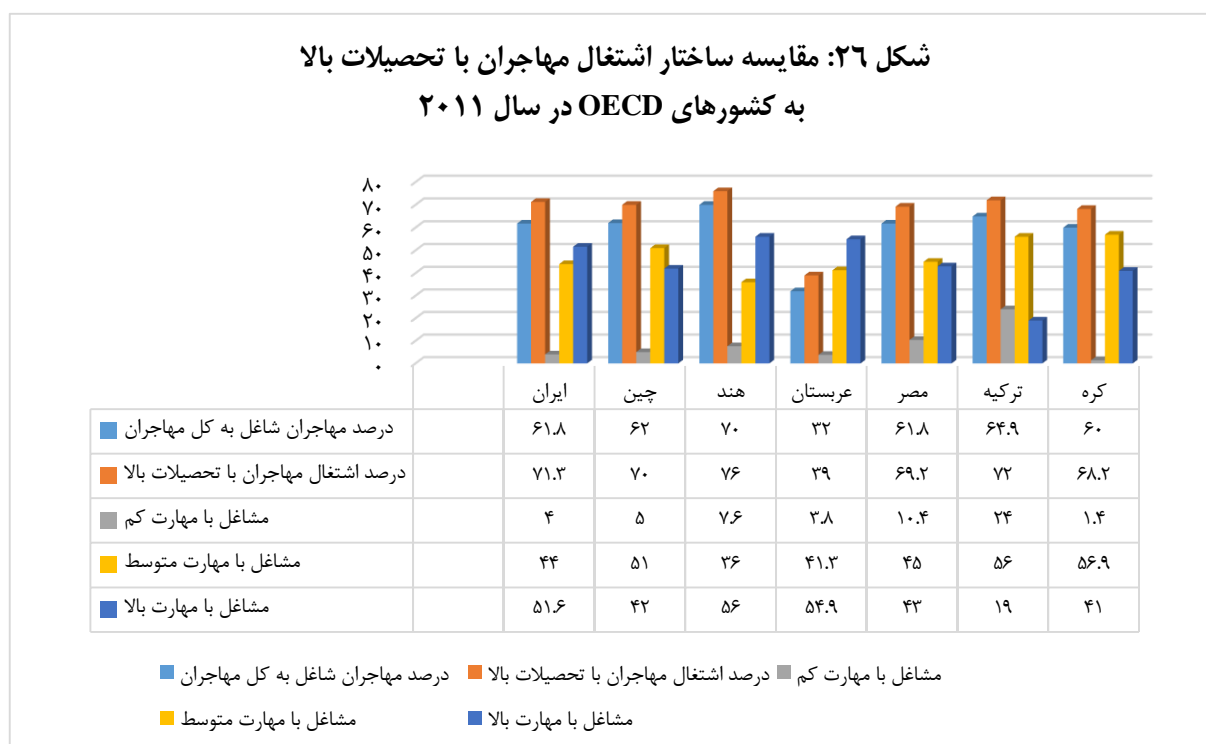

در شکل ۲۵ مقایسه‌ای از وضعیت شغلی و تحصیلی مهاجران ایرانی و بعضی کشورهای مشابه بر مبنای داده‌های OECD ارائه شده است. این آمارها نشان می‌دهد که غیر از کشور عربستان که از نظر تعداد مهاجر و نرخ اشتغال وضعیت متفاوتی دارد، سایر کشورها روندهای مشابهی دارند. هرچند وضعیت مهاجران دو کشور هند و ایران از سایر کشورها چه به لحاظ نوع مشاغل و چه به لحاظ سطح مشاغل بهتر است.

شکل ۲۵: مقایسه تعداد کل مهاجران شاغل و مهاجران شاغل با تحصیلات بالا به کشورهای OECD در سال ۲۰۱۱

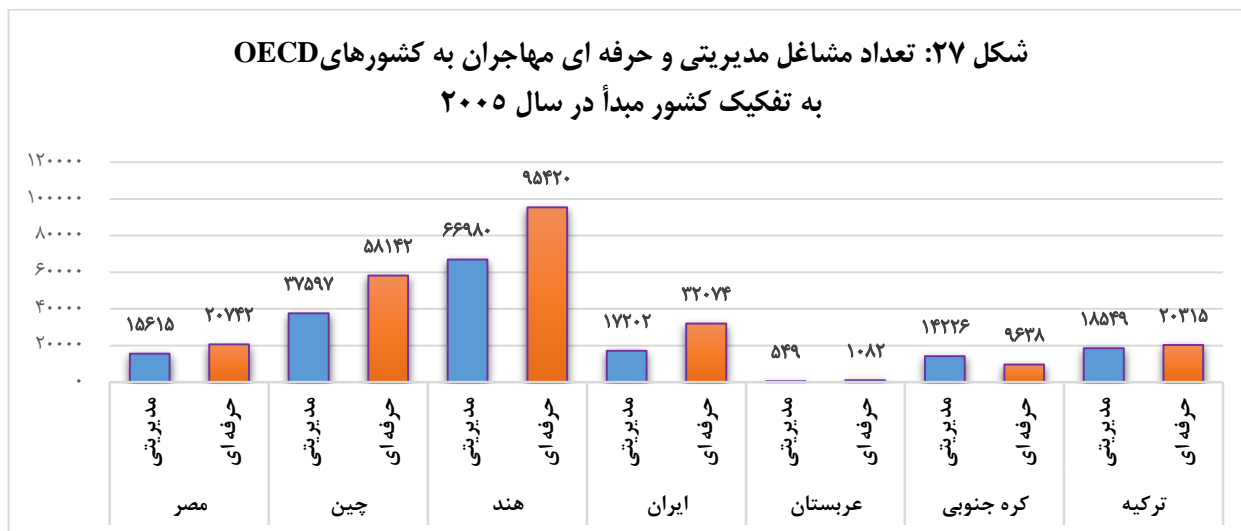
بر اساس این نمودار مشخص است که کشورهایی مانند کره، هند و چین نیروی انسانی ماهر بیشتری را به کشورهای OECD اعزام می‌کنند. در شکل ۲۶ مقایسه دقیقی در مورد ساختار اشتغال کشورهای فوق ارائه می‌شود.

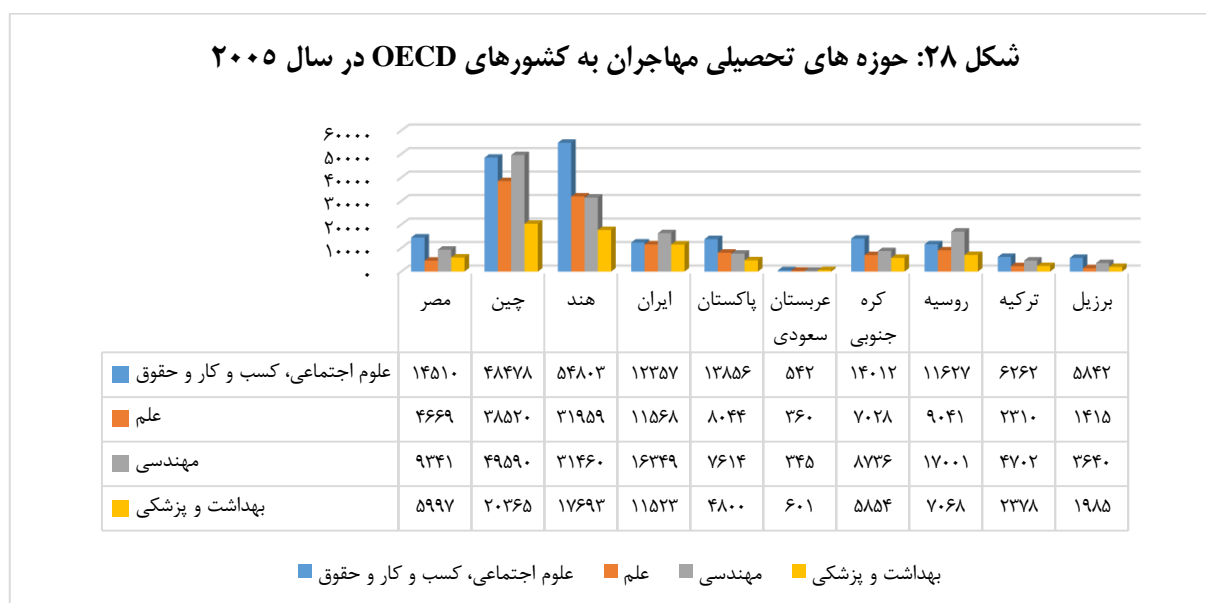
نمودار فوق را می‌توان از منظر شاخص‌های مختلف مورد بررسی قرار داد. از نظر درصد کل مهاجران شاغل به کل مهاجران که هند، چین، ترکیه، ایران، مصر، کره و عربستان به ترتیب دارای بیشترین درصد مهاجران شاغل می‌باشند. باید توجه نمود فاصله میان چین و کره که در رتبه‌های دوم و پنجم از نظر این شاخص قرار دارند، تنها ۲ درصد است و این موضوع نشان از رفتاری تقریباً مشابه در همه کشورهای مورد بررسی دارد. از نظر درصد اشتغال مهاجران با تحصیلات بالا نیز وضع به همین منوال است. یعنی هند، ترکیه، ایران، چین، کره، مصر و عربستان به ترتیب دارای بیشترین میزان در میان کشورهای مورد بررسی می‌باشند. البته به غیر از عربستان که آمار آن چندان قابل تطبیق با رفتار سایر کشورهای مورد بررسی نمی‌باشد، فاصله میان سایر کشورها در این شاخص چندان معنادار نبوده و باز هم شاهد روالی منطقی و مشابه در این کشورها می‌باشیم. در مشاغل با مهارت متوسط و مشاغل با مهارت بالا نیز تقریباً چنین رفتاری از کشورها قابل مشاهده می‌باشد. در مشاغل با مهارت متوسط، کره جنوبی، ترکیه، چین، مصر، ایران، عربستان و هند به ترتیب بیشترین تا

کمترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. در مشاغل با مهارت بالا نیز عربستان، هند، ایران، مصر، چین، کره و ترکیه در جایگاه‌های اول تا هفتم در این بررسی قرار دارند.

دو گروه اصلی مشاغل نیازمند مهارت بالا، شامل نیروهای حرفه‌ای و مدیران است که آمار آن در شکل ۲۷ برای کشورهای فوق آورده شده است. این نمودار بر اساس اطلاعات DIOC سال ۲۰۰۵ تهیه شده است.

همین‌طور در مورد نوع تحصیلات و رشته‌های تخصصی مهاجران تحصیل کرده به کشورهای OECD در چهار گروه رشته اصلی، اطلاعات مطابق شکل ۲۸ قابل ملاحظه است.

بر اساس جدول فوق مشخص است که ایرانیان در رشته‌های مهندسی و پزشکی نسبت به سایر کشورها حضور بیشتری دارند و در رشته‌های علوم انسانی این سهم کمتر است. تعداد مهندسیین ایرانی ساکن OECD بعد از چین، هند و روسیه بیشترین مقدار را دارد. البته باید توجه کرد در میان کشورهای منتخب مورد مطالعه در این گزارش، ایران، هند، چین و روسیه از جمله کشورهایی هستند که نسبت خروج نیروهای تحصیل‌کرده آن‌ها (به کل مهاجران) از سایر کشورهای مورد بررسی بیشتر است. البته با توجه به کل تعداد نیروی تحصیل‌کرده مهاجر، مشخص می‌شود که این عدد چندان قابل ملاحظه نمی‌باشد و در مقایسه با سایر کشورهای مورد بررسی، تعداد دانشجویان ایرانی مهاجر به کشورهای OECD، تنها از پاکستان بیشتر است.

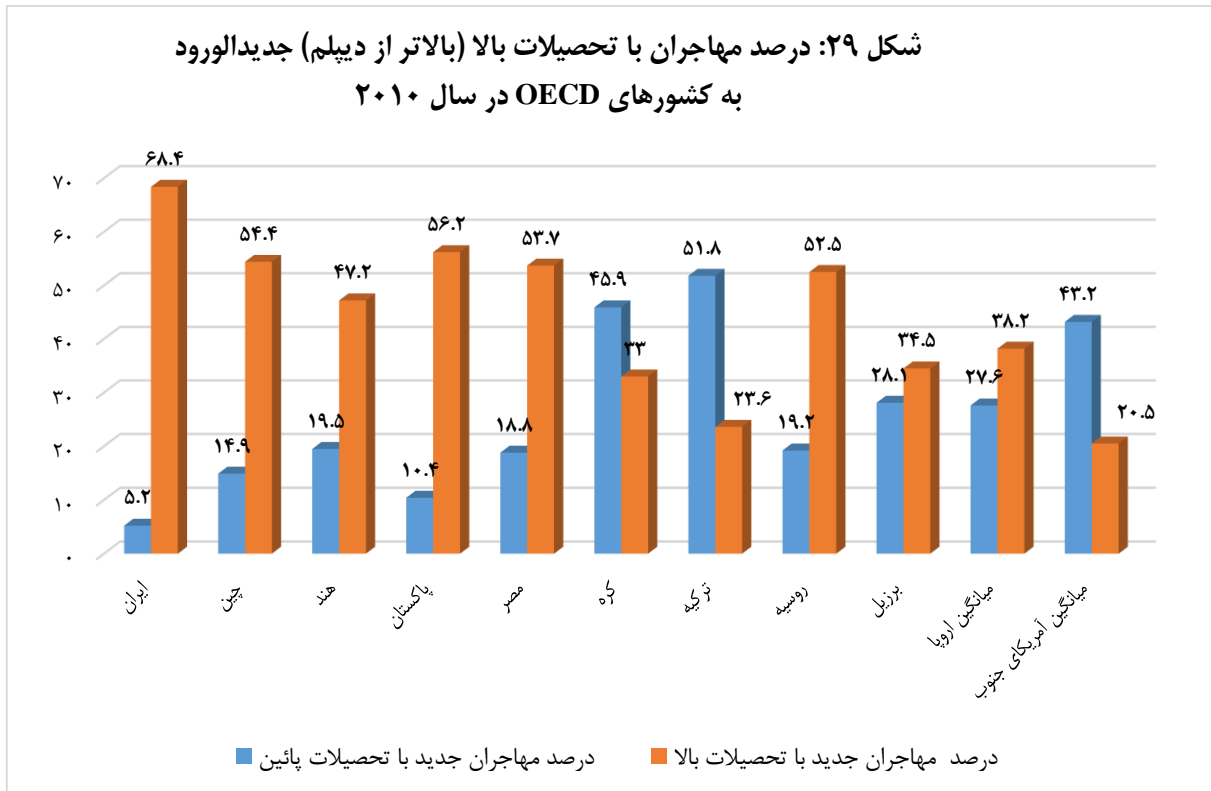
در گزارش «مشخصات مهاجران بعد از رکود اقتصادی»^۱ اطلاعاتی در خصوص سطح تحصیلات مهاجران جدید بالای ۱۵ سال به کشورهای OECD ارائه شده است. در این گزارش ده کشور با بالاترین نرخ مهاجرت به کشورهای OECD در هر قاره مشخص شده‌اند. در این آمار نشان داده می‌شود که مهاجران ایرانی جدید به کشورهای عضو OECD در جایگاه ۹ آسیا با میزان ۱۱۷ هزار نفر مهاجر قرار دارند؛ که در واقع از نظر تعداد مهاجران ایرانی به این کشورها از رتبه پایینی برخوردار است.

یک نکته قابل توجه اینکه ایران دارای بیشترین درصد مهاجران با تحصیلات بالا - با میزان ۶۸,۴ درصد - در بین کل کشورهای جهان است. این موضوع علاوه بر در نظر داشتن تعداد کمتر مهاجران ایرانی نسبت به سایر کشورهای مورد بررسی، که خود موجب حاصل شدن نسبت بالایی برای نیروی مهاجر تحصیل‌کرده می‌شود، به فراگیر شدن و گسترش نظام آموزش عالی و افزایش تعداد افراد با تحصیلات دانشگاهی در کشور نیز مرتبط است. همچنین نباید از سخت‌گیری کشورهای OECD در خصوص صدور ویزا برای مهاجران با تحصیلات کم نیز چشم‌پوشی نمود.

شکل ۲۹ سهم مهاجران با تحصیلات بالا و تحصیلات کم را در میان مهاجران کشورهای منتخب مورد بررسی نشان می‌دهد.

۱. a new profile of migrants in the aftermath of the recent economic crisis

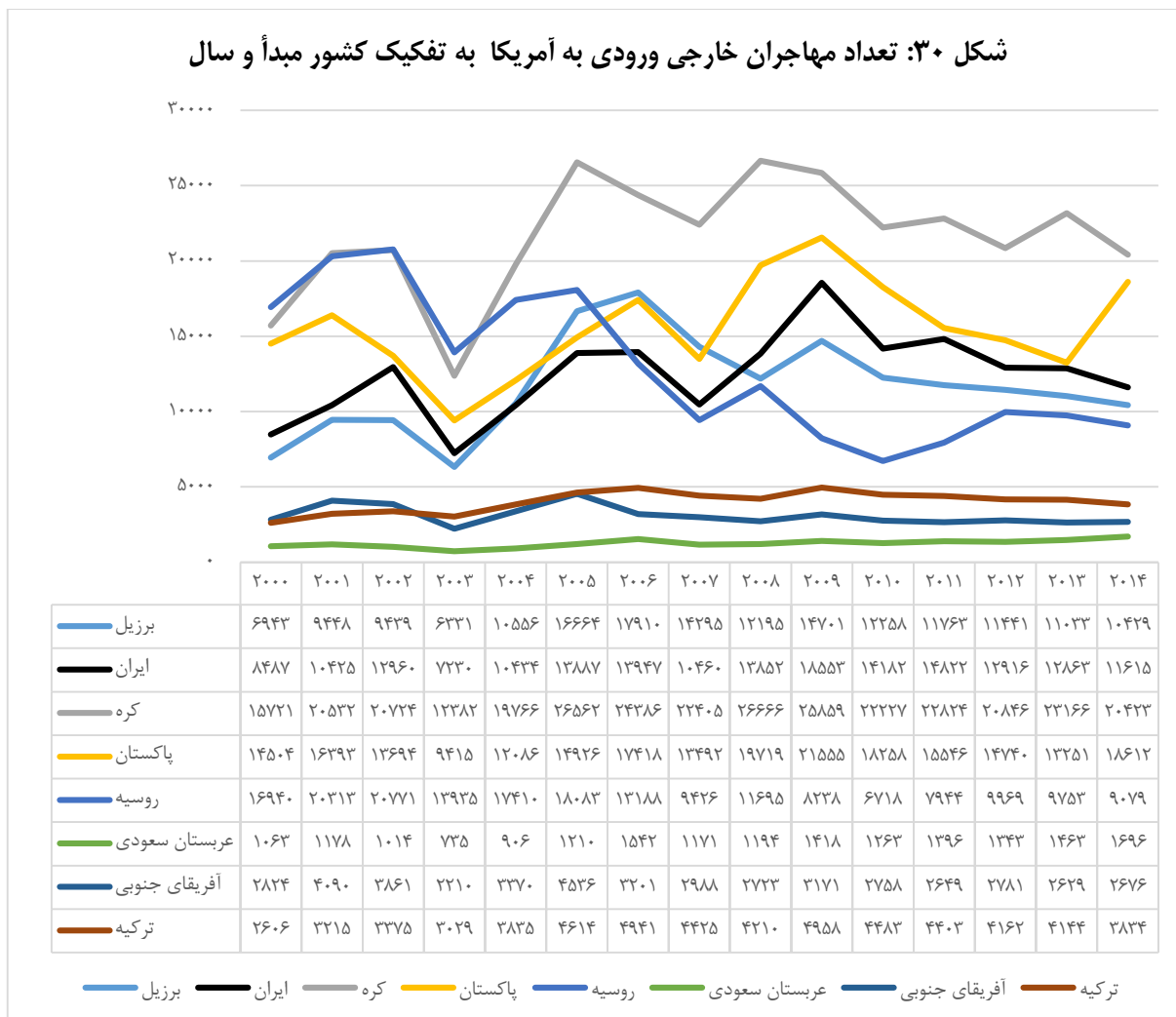
شکل ۲۹: درصد مهاجران با تحصیلات بالا (بالا تر از دیپلم) جدیدالورود به کشورهای OECD در سال ۲۰۱۰

۱,۱,۱۴ آمریکا اصلی ترین مقصد جهانی مهاجرت

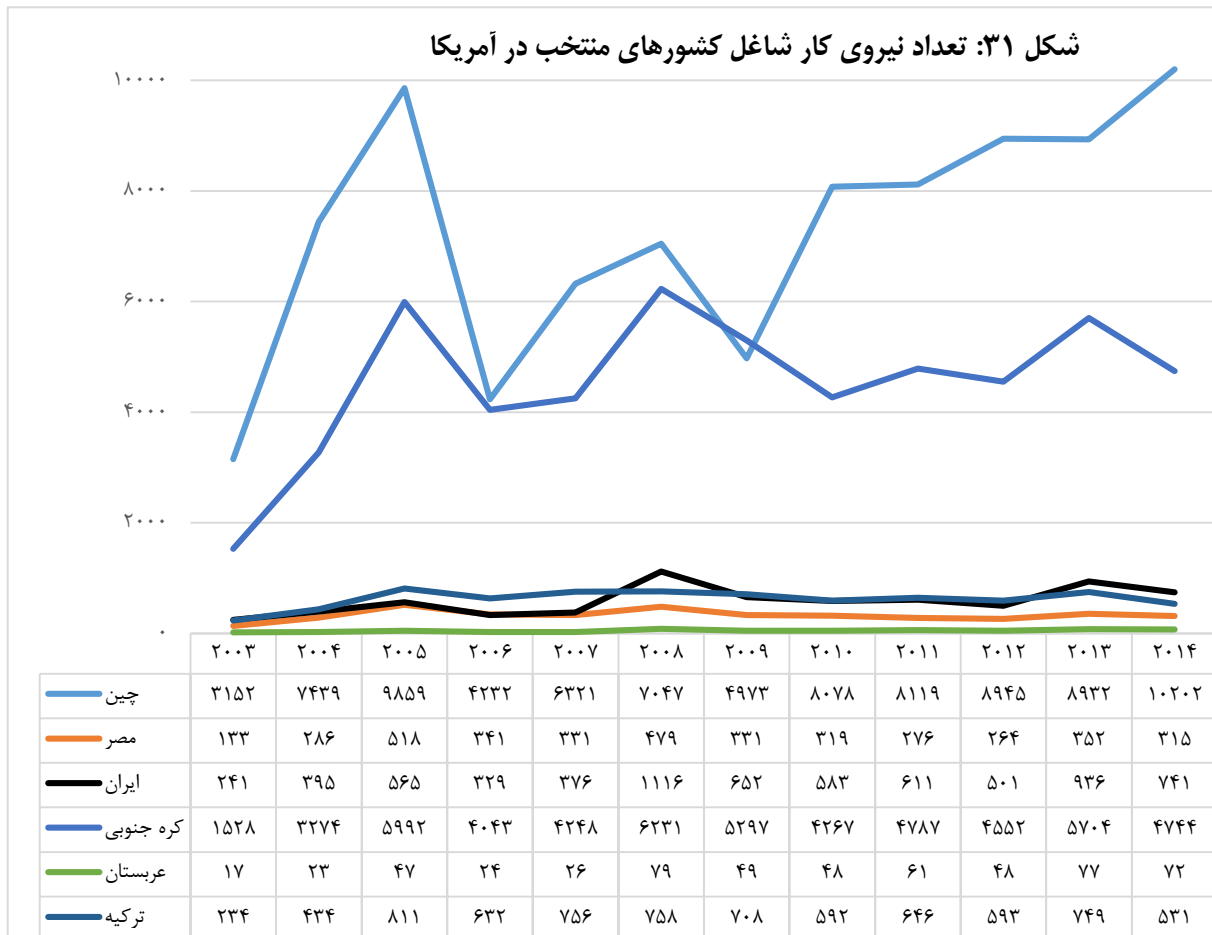
بررسی سایر منابع اطلاعاتی بین المللی که تا اینجا مورد بررسی قرار گرفتند نیز بیان کننده این موضوع بود که آمریکا مهم ترین مقصد مهاجران در جهان است و بیشترین میزان مهاجران را به خود جذب می کند. مهاجران ایرانی نیز بیش از هر کشور دیگری به آمریکا مهاجرت کرده اند. شکل ۳۰، تعداد مهاجران به آمریکا را به تفکیک کشور مبدأ نشان می دهد.

شکل ۳۰: تعداد مهاجران خارجی ورودی به آمریکا به تفکیک کشور مبدأ و سال

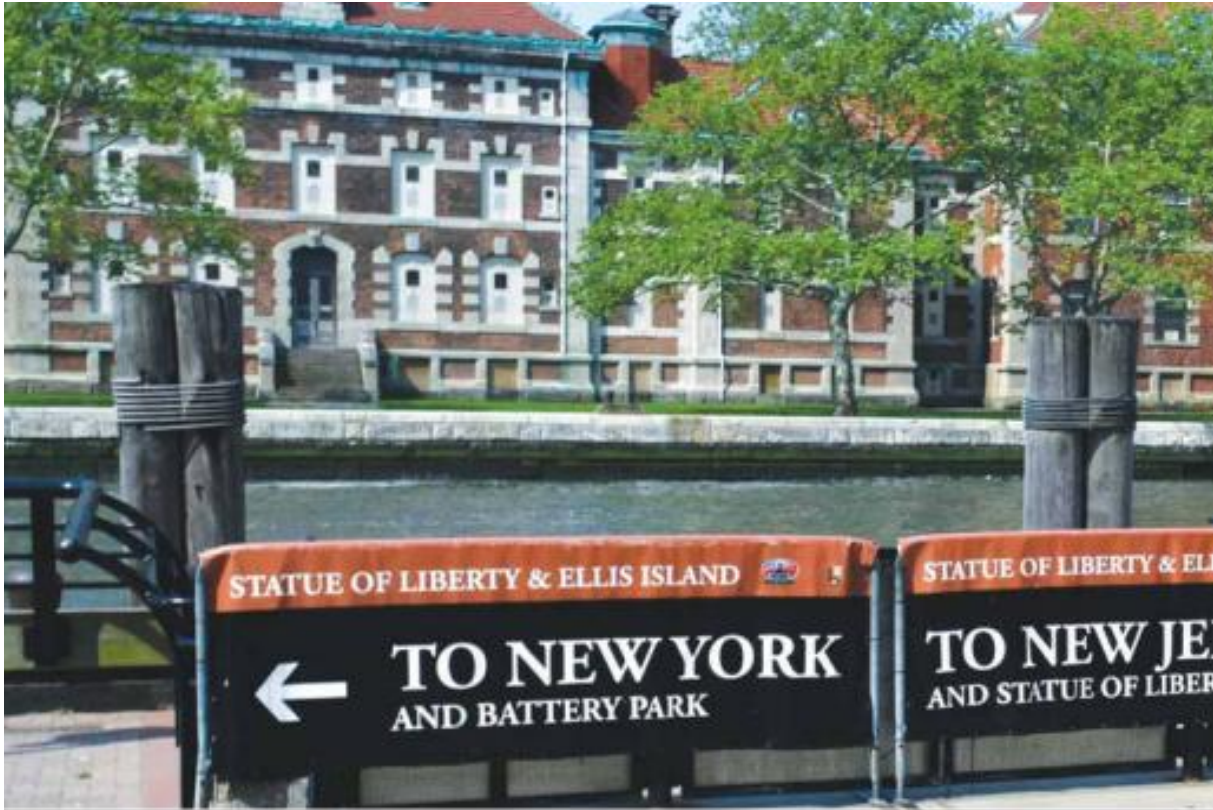
در نمودار بالا آمار سالانه ورود جمعیت بعضی کشورهای منتخب ارائه شده است. بر اساس این نمودار، کره، روسیه و پاکستان آمار بیشتری از ورود به آمریکا را دارند و در طرف مقابل ایران بیش از ترکیه، آفریقای جنوبی، برزیل و عربستان فرستنده مهاجر به آمریکا است. باید توجه داشت کشورهای هند، چین و فیلیپین مهاجران بسیار بیشتری به آمریکا دارند.

برای دقیق‌تر شدن موضوع در شکل ۳۱ به آمار اشتغال اشاره می‌شود.

بر اساس این آمار مشخص است که کشورهای کره، چین و به خصوص هند دارای جمعیت مهاجر شاغل بسیار زیادی در آمریکا هستند که میزان آن به مراتب بیش از آمارهای رسمی مرتبط با اشتغال مهاجران ایرانی است.

گزارش سالانه وزارت امنیت داخلی آمریکا در مورد آمار مهاجران بین‌المللی به این کشور

2015 Yearbook of Immigration Statistics

Office of Immigration Statistics

**Homeland
Security**

۱،۱،۱۵ خلاصه مدیریتی گزارش سالانه وزارت امنیت داخلی آمریکا در مورد آمار مهاجران بین‌المللی به این کشور

یافته ۱. ژاپن، چین، هند و کره جنوبی، پیش‌تاز در اخذ پذیرش غیرمهاجرتی به آمریکا؛ و ایران در رتبه هفتاد و نهم دنیا.

بررسی آمار در دسته پذیرش غیرمهاجرتی به آمریکا (که شامل ویزای دانشجویی و تبادلات علمی نیز می‌شود) نشان می‌دهد که تعداد کل این دسته از مهاجران به آمریکا در سال ۲۰۱۵ برابر با ۷۶،۶۳۸،۲۳۶ نفر بوده که از این میان پس از مکزیک با بیش از بیست میلیون نفر، ژاپن با بیش از چهار میلیون نفر در رتبه چهارم، چین با نزدیک به سه میلیون نفر در رتبه پنجم، کره جنوبی با نزدیک به دو میلیون نفر در رتبه نهم، هندوستان با نزدیک به یک میلیون و نهصد هزار نفر در رتبه دهم و عربستان سعودی با بیش از سیصد هزار نفر در رده سی و سوم قرار دارند و تعداد مهاجران ایرانی در این دسته برابر با ۳۵،۲۶۶ نفر (۴،۶ درصد از کل پذیرش غیرمهاجرتی) در رتبه ۷۹ دنیا قرار دارد که قابل مقایسه با تعداد مربوط به سایر کشورهای مورد بررسی نمی‌باشد. این امر خود می‌تواند نشان از توجه به اهمیت تبادلات علمی و از جمله جابجایی دانشجویی برای کشورهایمانند کره جنوبی و عربستان باشد.

یافته ۲. ایرانیان تنها یک درصد از جمعیت کل مهاجرانی که اقامت قانونی آمریکا در سال ۲۰۱۵ را اخذ کرده‌اند، تشکیل می‌دهند.

بر اساس آمار ارائه شده در این گزارش، در سال ۲۰۱۵ تعداد ۱،۰۵۱،۰۳۱ نفر اقامت دائم و قانونی کشور آمریکا را اخذ کرده‌اند که از این میان ۱۳،۱۱۴ نفر را ایرانیان مهاجر تشکیل می‌دهند که این رقم چیزی برابر با ۱،۲ درصد از کل تعداد این دسته از مهاجران به آمریکا را شامل می‌شود. البته باید اشاره کرد که در این نوع از مهاجرت، کشورها تقریباً رفتاری مشابه و سهمی برابر داشته و به نسبت جمعیت کشورها این سهم می‌تواند متفاوت باشد.

یافته ۳. نسبت قابل توجهی از ایرانی‌های مهاجر به آمریکا، از طریق کشورهای دیگر به آمریکا مهاجرت می‌کنند؛ با مقایسه تعداد افرادی که اقامت قانونی ایالات متحده را دریافت نموده‌اند، به تفکیک محل تولد و آخرین کشور محل اقامت، می‌توان مشاهده کرد که در سال ۲۰۱۵، تعداد افرادی که از ایران (به عنوان آخرین محل اقامت) اقامت آمریکا را دریافت کرده‌اند برابر با ۹۰۷۴ نفر و تعداد افرادی که متولد ایران هستند و به

امریکا مهاجرت کرده‌اند، در همین سال برابر با ۱۳،۱۱۴ نفر می‌باشد. این روال در سال‌های قبل هم مشاهده می‌گردد و این خود می‌تواند نشان‌دهنده این موضوع باشد که نسبت قابل توجهی از افراد ایرانی که به عنوان مهاجر قانونی وارد ایالات متحده می‌شوند، ساکن در ایران نمی‌باشند (مقایسه این وضعیت با کشورهایی مانند چین، هند و کره جنوبی که تفاوت چندانی بین این دو دسته برای آن‌ها وجود ندارد به خوبی نشان از معنادار بودن این موضوع دارد). در واقع نسبت قابل توجهی از ایرانی‌های مهاجر، از طریق کشوری دیگر (به عنوان محل اقامت) به امریکا مهاجرت می‌کنند.

۱،۱،۱۶ مقدمه

اطلاعات آماری مربوط به مهاجرت به صورت سالانه و از دهه ۱۸۶۰ توسط دولت آمریکا منتشر می‌شود. مسئولیت نهادهای فدرالی برای ارائه گزارش‌های مربوط به مهاجرت در سال‌های اخیر تغییر کرده و در حال حاضر این اطلاعات تحت گزارشی با عنوان گزارش سالانه آمار مهاجرت^۱ توسط دفتر آمار مهاجرت که تحت اداره سیاست‌ها و در وزارت امنیت داخلی است، تهیه می‌گردد.

گزارش سال ۲۰۱۵ این نهاد که شامل اطلاعات مربوط به مهاجران به کشور امریکا می‌باشد، دربردارنده جداول تفکیکی متعددی می‌باشد که به شرحی که در ادامه به آن پرداخته می‌شود، به ارائه اطلاعات مربوط به موضوع مهاجرت پرداخته است. این گزارش در دسامبر سال ۲۰۱۶ منتشر شده است.

ابتدا دسته‌بندی موجود در این گزارش که برای تعیین نوع مهاجران از آن‌ها استفاده می‌شود، ارائه شده و سپس اطلاعات و آمار مربوط به هر یک از این گروه مهاجران به ایالات متحده به تفکیک برای جمهوری اسلامی ایران و کشورهای منتخب (ترکیه، کره جنوبی، عربستان، مصر، هندوستان، چین، برزیل، روسیه و آفریقای جنوبی) - در صورت وجود اطلاعات - ارائه می‌گردد.

۱،۱،۱۷ انواع مهاجران مورد بررسی در این گزارش

۱،۱،۱۷،۱ اقامت دائم و قانونی^۲

مقیمان دائم و قانونی، افرادی هستند که اقامت دائم و قانونی ایالات متحده را دارا می‌باشند و به آن‌ها افراد

۱. Yearbook of Immigration Statistics

۲. Lawful Permanent Residents

دارای مجوز اقامت قانونی^۱ نیز اطلاق می‌گردد.

۱,۱,۱۷,۲ پناهندگان و پناهجویان^۲

شامل افرادی می‌شود که به منظور جلوگیری از آسیب‌ها^۳ در کشور یا منطقه خود، در پی اقامت در ایالات متحده می‌باشند.

۱,۱,۱۷,۳ قبول تابعیت^۴

این دسته به افرادی با سن ۱۸ سال و بیشتر مربوط می‌شود که شهروند^۵ ایالات متحده شده‌اند. اغلب ساکنان دارای اقامت قانونی دائم، ۵ سال پس از اخذ اقامت دائم و قانونی واجد شرایط برای قبول تابعیت می‌باشند.

۱,۱,۱۷,۴ پذیرش غیرمهاجرتی^۶

پذیرش غیرمهاجرتی مربوط به افرادی می‌شود که در یک بازه زمانی محدود و مشخص به آن‌ها اجازه اقامت در امریکا داده شده است. اغلب این افراد با اهداف توریسم یا تجارت، برخی برای کار، تحصیل، یا شرکت در برنامه‌های فرهنگی وارد ایالات متحده می‌شوند.

۱,۱,۱۸ کشورها و مناطق مورد بررسی در گزارش سالانه مهاجران به آمریکا

اداره آمار مهاجرت، کشورها و مناطق را در دسته‌بندی معینی قرار داده است که در جداولی که در آن اطلاعات را به مخاطبین اعلام می‌کند، این دسته‌بندی مورد توجه قرار دارد. مناطق مورد نظر و کشورهای مربوط به هر منطقه در جدول ۱۱ ارائه شده است.

جدول ۱۱: مناطق مورد نظر و کشورهای مربوط به هر منطقه در گزارش مورد بررسی

منطقه	کشورها
Africa	Algeria, Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Cameroon, Cape Verde, Central African Republic, Chad, Comoros, Cote d'Ivoire, Democratic Republic of the Congo, Djibouti, Egypt, Equatorial Guinea, Eritrea, Ethiopia, Gabon, Gambia, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Kenya, Lesotho, Liberia, Libya, Madagascar, Malawi, Mali, Mauritania, Mauritius, Mayotte, Morocco, Mozambique, Namibia, Niger, Nigeria, Republic of the Congo, Reunion, Rwanda, Saint Helena, Sao Tome and Principe, Senegal, Seychelles, Sierra Leone, Somalia, South Africa, South Sudan, Sudan, Swaziland, Tanzania, Togo,

۱. Green card

۲. Refugees and Asylees

۳. Persecution

۴. Naturalizations

۵. Citizen

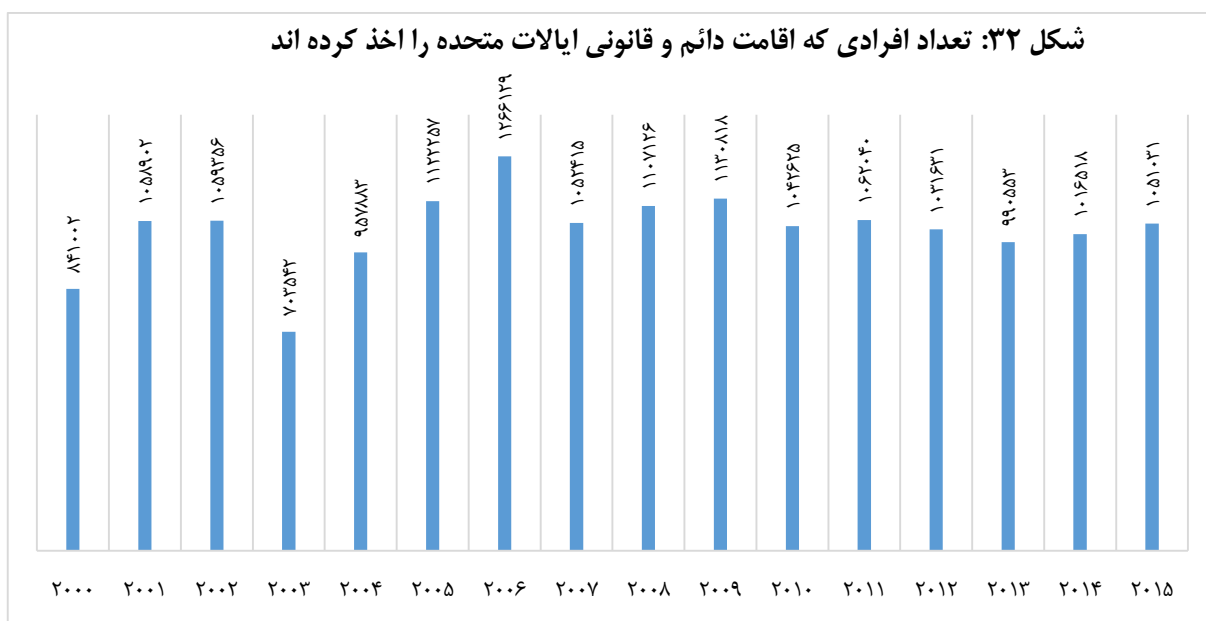
۶. Nonimmigrant Admission

منطقه	کشورها
	Tunisia, Uganda, Western Sahara, Zambia, and Zimbabwe
Asia	Afghanistan, Armenia, Azerbaijan, Bahrain, Bangladesh, Bhutan, Brunei, Burma, Cambodia, China, Cyprus, East Timor, Georgia, Hong Kong, India, Indonesia, Iran, Iraq, Zionist Regime, Japan, Jordan, Kazakhstan, Kuwait, Kyrgyzstan, Laos, Lebanon, Macau, Malaysia, Maldives, Mongolia, Nepal, North Korea, Oman, Pakistan, Philippines, Qatar, Saudi Arabia, Singapore, South Korea, Sri Lanka, Syria, Taiwan, Tajikistan, Thailand, Turkey, Turkmenistan, United Arab Emirates, Uzbekistan, Vietnam, and Yemen.
Europe	Albania, Andorra, Austria, Belarus, Belgium, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Denmark, Estonia, Faroe Islands, Finland, France, Germany, Gibraltar, Greece, Guernsey, Holy See, Hungary, Iceland, Ireland, Isle of Man, Italy, Jersey, Kosovo, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Macedonia, Malta, Moldova, Monaco, Montenegro, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Romania, Russia, San Marino, Serbia, Slovak Republic, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland, Ukraine, and the United Kingdom
North America	Canada, Greenland, Mexico, Saint Pierre and Miquelon, United States, and the countries within the regions of the Caribbean and Central America Caribbean includes Anguilla, Antigua and Barbuda, Aruba, Bahamas, Barbados, Bermuda, Bonaire, British Virgin Islands, Cayman Islands, Cuba, Curacao, Dominica, Dominican Republic, Grenada, Guadeloupe, Haiti, Jamaica, Martinique, Montserrat, Puerto Rico, Saba, Saint Barthelemy, Saint Kitts and Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent and the Grenadines, Sint Eustatius, Sint Maarten, Trinidad and Tobago, Turks and Caicos Islands, and U S Virgin Islands Central America includes Belize, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua, and Panama
Oceania	American Samoa, Australia, Christmas Island, Cocos (Keeling) Islands, Cook Islands, Federated States of Micronesia, Fiji, French Polynesia, Guam, Kiribati, Marshall Islands, Nauru, New Caledonia, New Zealand, Niue, Norfolk Island, Northern Mariana Islands, Palau, Papua New Guinea, Pitcairn Islands, Samoa, Solomon Islands, Tokelau, Tonga, Tuvalu, Vanuatu, and Wallis and Futuna Islands
South America	Argentina, Bolivia, Brazil, Chile, Colombia, Ecuador, Falkland Islands, French Guiana, Guyana, Paraguay, Peru, Suriname, Uruguay, and Venezuela

۱.۱.۱۹ آمار مربوط به هر گروه از مهاجران (به تفکیک کشورهای مورد بررسی)

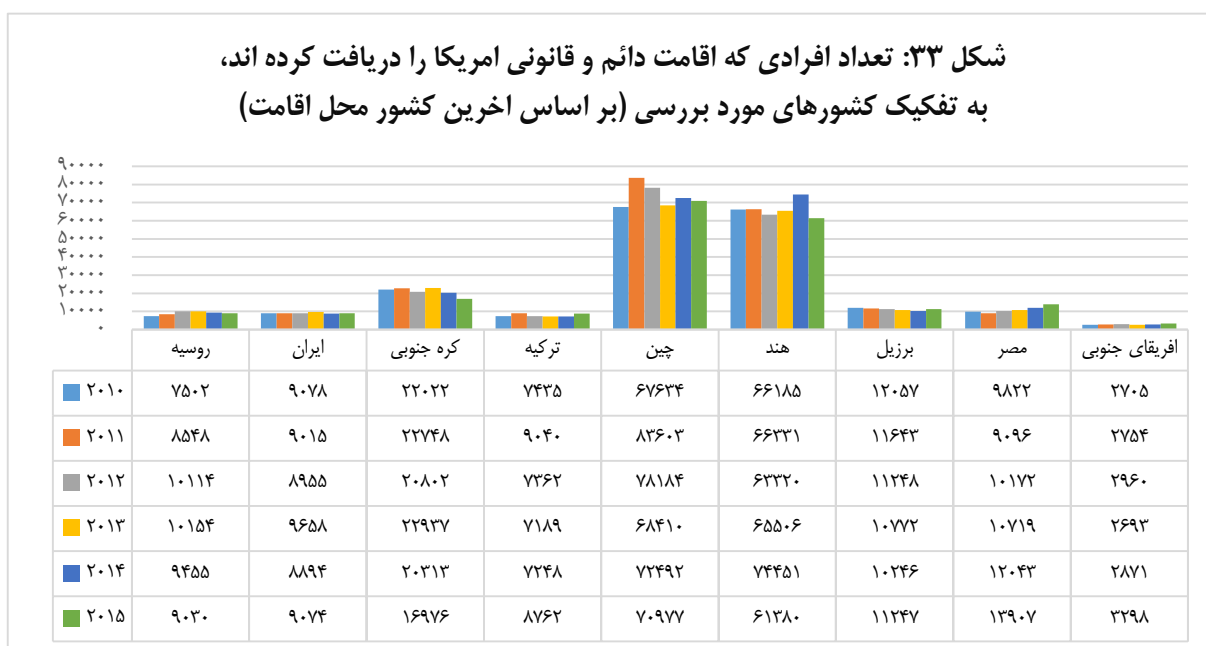
۱.۱.۱۹.۱ آمار مربوط به اقامت دائم و قانونی

در گزارش مورد بررسی، اطلاعات مربوط به افرادی که اقامت دائم و قانونی ایالات متحده را اخذ کرده‌اند، از سال ۱۸۲۰ تا سال ۲۰۱۵ ارائه شده است که تعداد پناهندگان دائم و قانونی از ۸۳۸۵ نفر در سال ۱۸۲۰ به ۱،۰۵۱،۰۳۱ نفر در سال ۲۰۱۵ رسیده است.

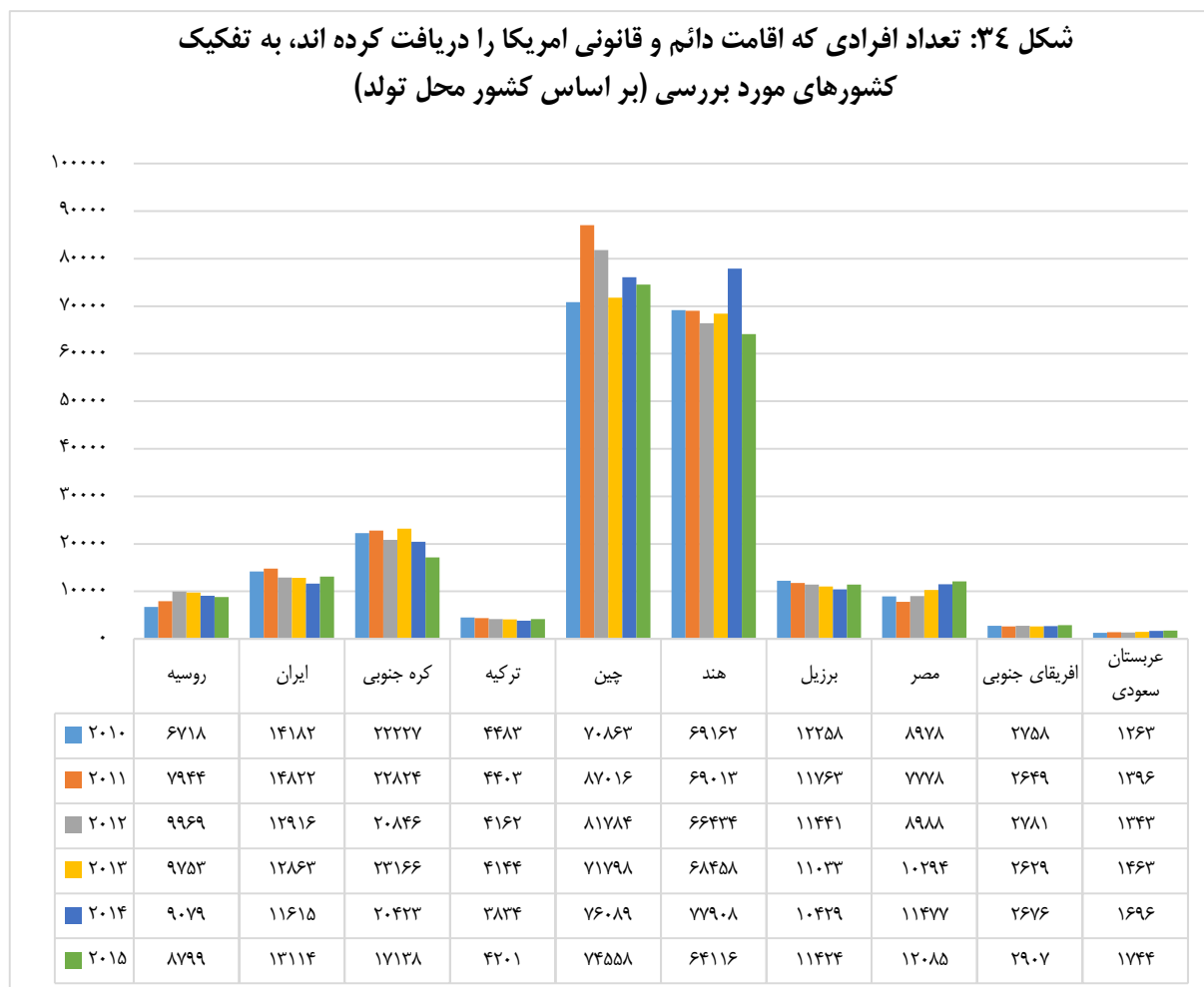

در نمودار بالا، تعداد اقامت دائم و قانونی از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵ ارائه شده است.

تعداد افرادی که از جمهوری اسلامی ایران و همچنین کشورهای منتخب مورد بررسی در این مطالعه به تفکیک آخرین محل اقامت افراد^۱ و به عنوان مهاجران دارای اقامت دائم و قانونی وارد ایالات متحده شده‌اند، در شکل ۳۳ ارائه شده است.

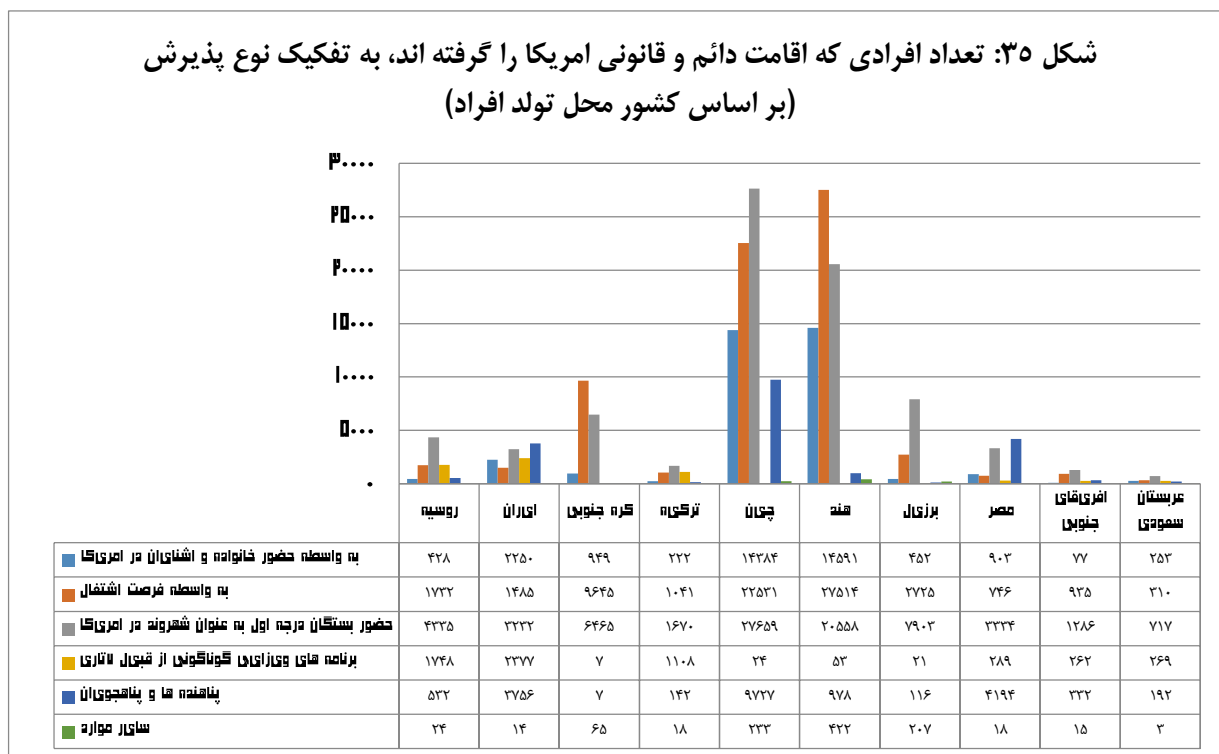

شکل ۳۴، تعداد افراد دارای اقامت دائم و قانونی را به تفکیک کشور محل تولد، برای ایران و کشورهای منتخب در سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ نشان می‌دهد.

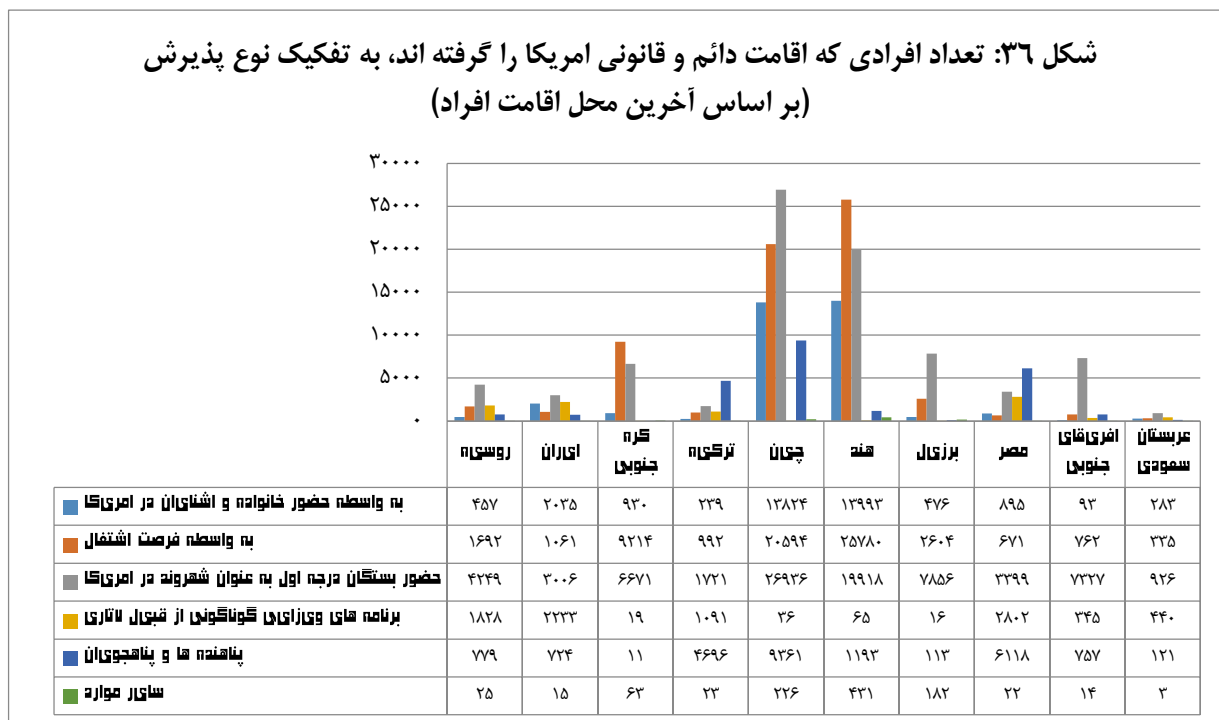
با توجه به دو نمودار ارائه شده در فوق، بررسی تفاوت میان متولدان در ایران و افرادی که آخرین کشور محل اقامت آن‌ها ایران بوده است، نشان می‌دهد که قسمت عمده‌ای از افرادی که به عنوان ایرانی به امریکا مهاجرت می‌کنند، ایرانیانی هستند که در کشورهای دیگر اقامت دارند و یا برای اخذ اقامت امریکا به کشورهای دیگر مراجعه و مدتی در آن‌جا اقامت دارند. اطلاعات دارندگان اقامت دائم و قانونی مربوط به سال مالی ۲۰۱۵ به تفکیک نوع مجوز اقامت در شکل ۳۵ و برای ایران و کشورهای منتخب ارائه شده است (بر اساس کشور محل تولد افراد).

شکل ۳۵: تعداد افرادی که اقامت دائم و قانونی امریکا را گرفته اند، به تفکیک نوع پذیرش (بر اساس کشور محل تولد افراد)

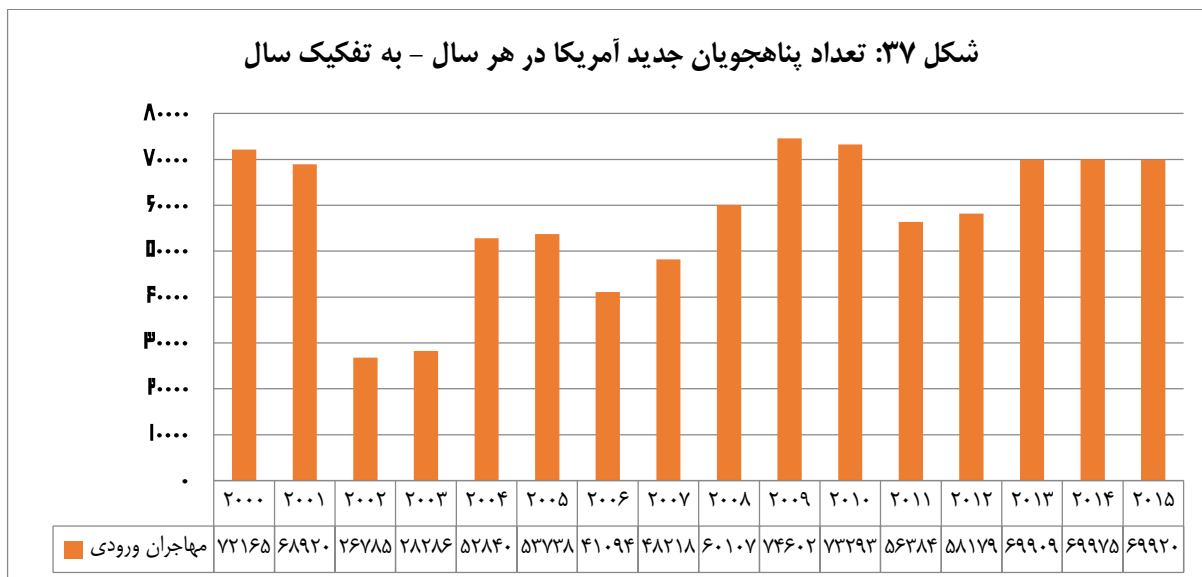
اطلاعات دارندگان اقامت دائم و قانونی مربوط به سال مالی ۲۰۱۵ به تفکیک نوع مجوز اقامت در شکل ۳۶ برای ایران و کشورهای منتخب ارائه شده است (بر اساس آخرین کشور محل اقامت افراد).

شکل ۳۶: تعداد افرادی که اقامت دائم و قانونی امریکا را گرفته اند، به تفکیک نوع پذیرش (بر اساس آخرین محل اقامت افراد)

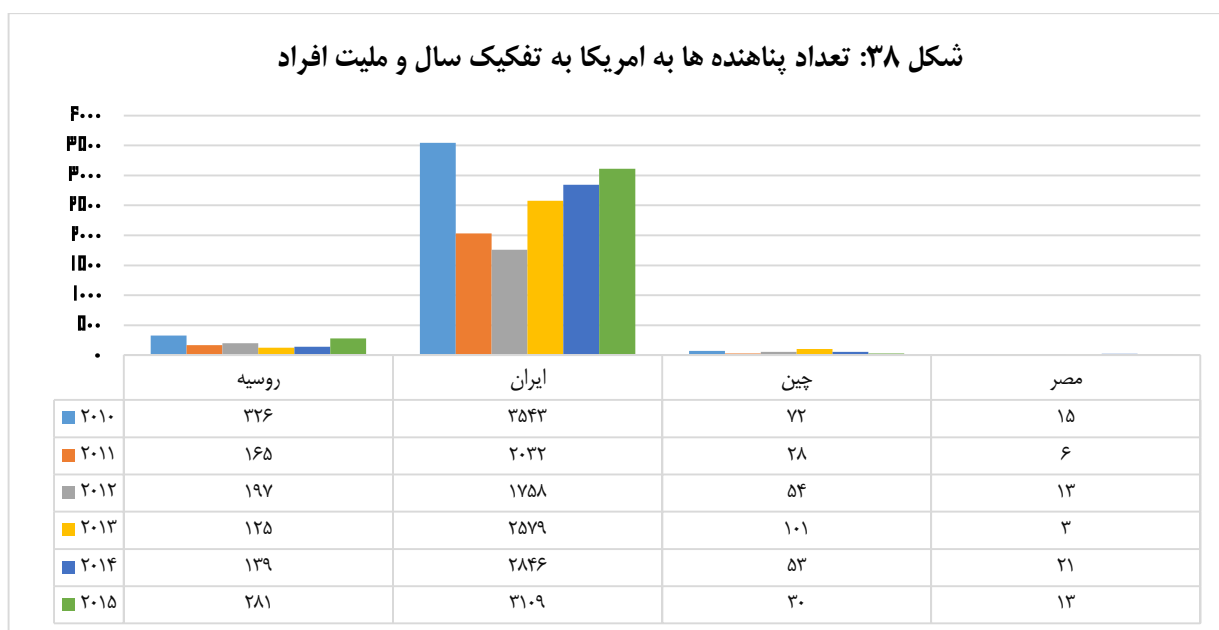

۱,۱,۲۰ پناهندگان و پناهجویان^۱

تعداد کل افرادی که در قالب پناهندگان و پناهجویان در سال ۲۰۱۵ وارد خاک ایالات متحده شده‌اند، برابر با ۶۹,۹۲۰ نفر بوده است. تعداد این افراد از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵ در شکل ۳۷ نشان داده شده است.

تعداد این پناهجویان به تفکیک ملیت، برای ایران و سایر کشورهای مورد بررسی در این مطالعه در شکل ۳۸ ارائه شده است.

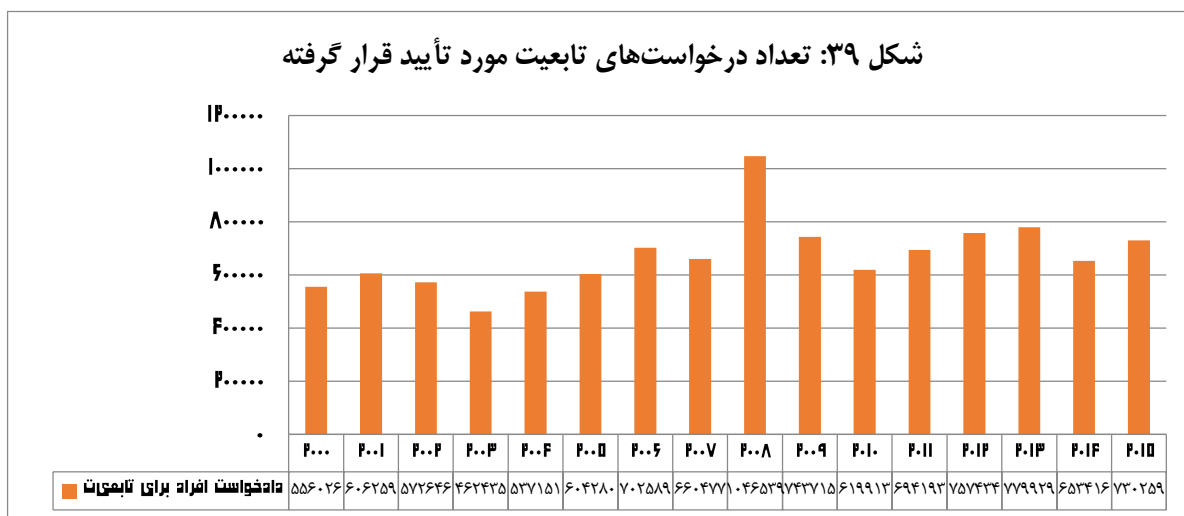
۱. Refugees and Asylees

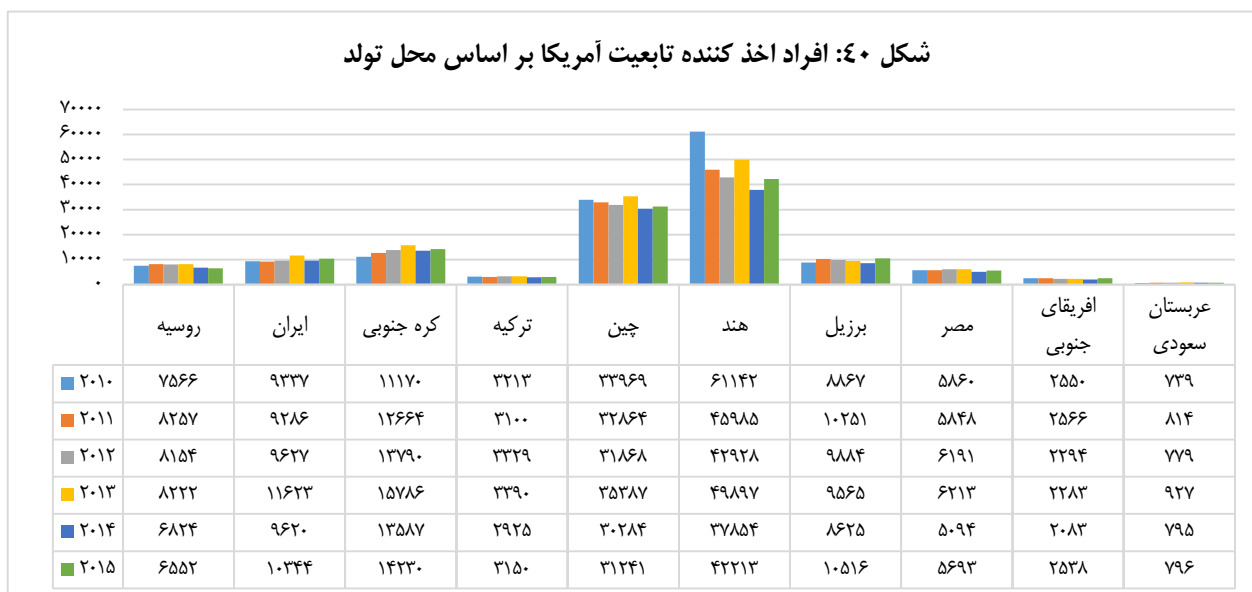
لازم به ذکر است که از میان کشورهای مورد بررسی، تنها اطلاعات پناهندگان و پناهجویان مربوط به کشورهایی که در نمودار فوق نشان داده شده است در این گزارش ارائه شده است.

۱,۱,۲۱ قبول تابعیت^۱

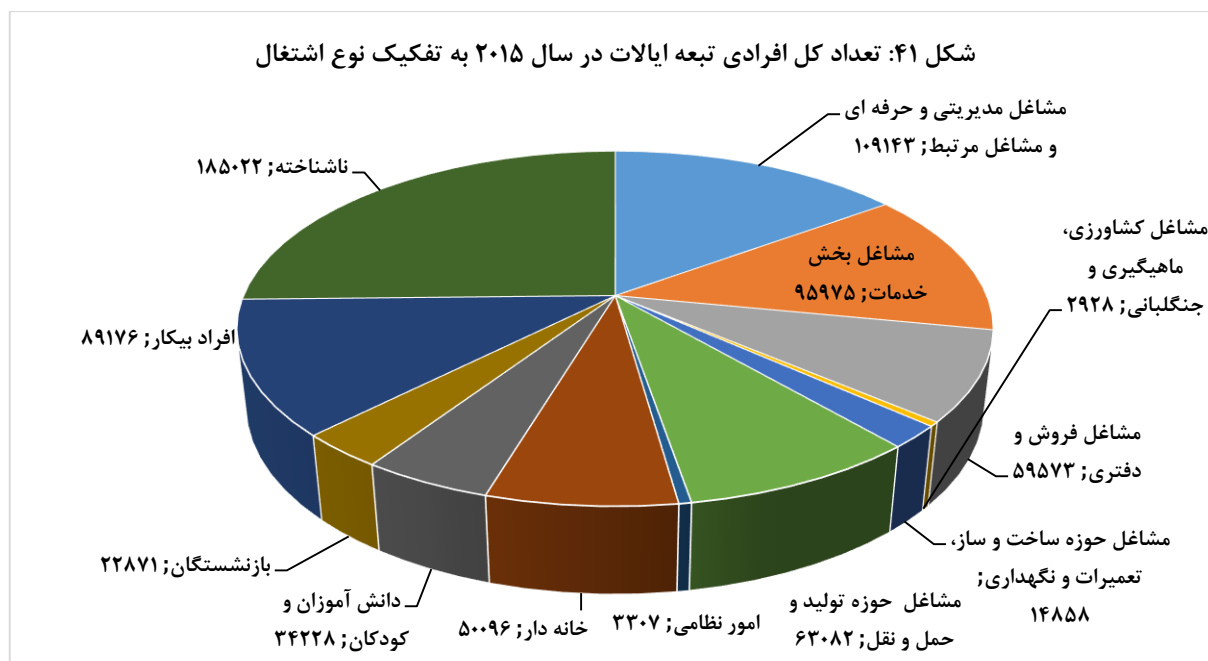
در شکل ۳۹ تعداد افرادی که تابعیت امریکا به آن‌ها - با توجه به دادخواست‌های ارائه شده توسط آن‌ها - مورد پذیرش قرار گرفته است، برای سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵ ارائه شده است.

همچنین تعداد افرادی که تابعیت امریکا را اخذ کرده‌اند، به تفکیک سال و کشورهای مورد بررسی در مطالعه، در شکل ۴۰ ارائه شده است (بر اساس کشور محل تولد افراد).

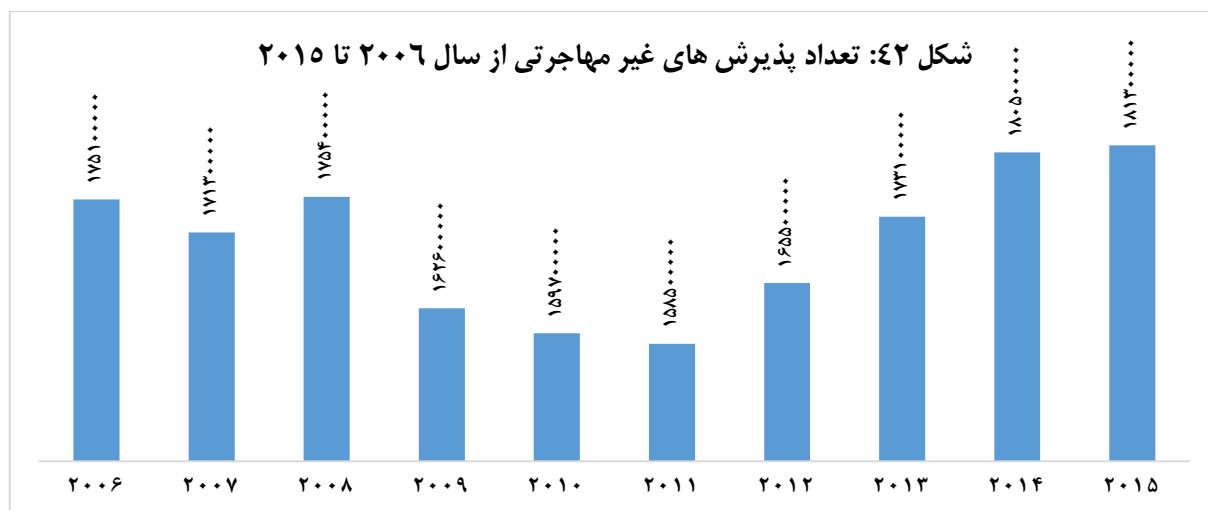

همچنین تعداد کل افرادی (در کل ۷۳۰،۲۵۹ نفر) که در سال ۲۰۱۵ تبعه ایالات متحده شده‌اند به تفکیک نوع اشتغال در شکل ۴۱ ارائه شده است.

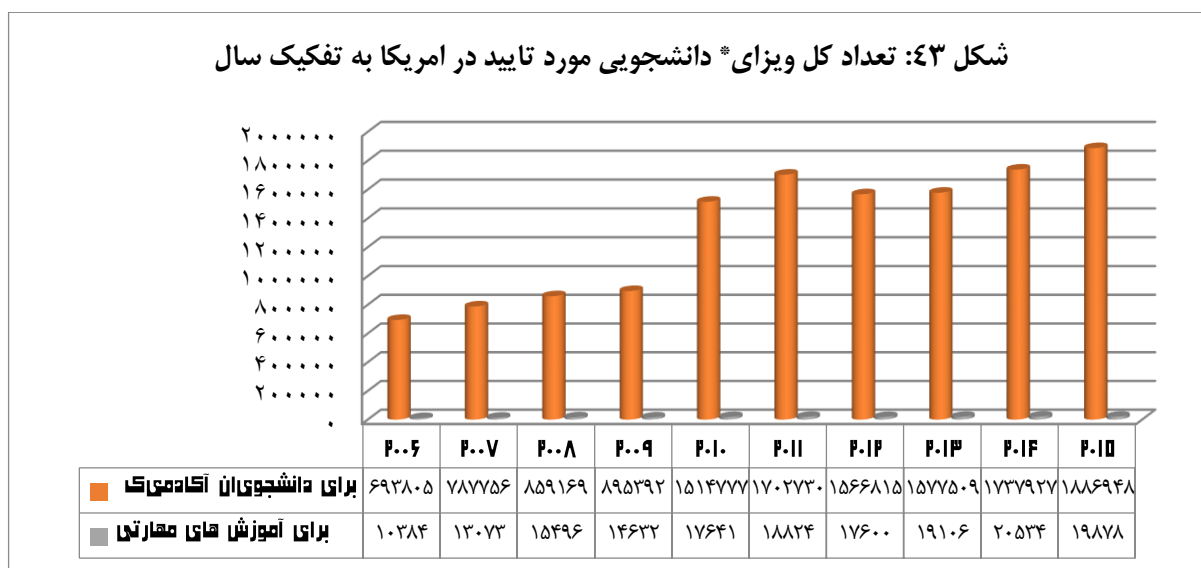
۱,۱,۲۲ پذیرش غیرمهاجرتی^۱

همانگونه که پیش تر ذکر شد، پذیرش غیرمهاجرتی مربوط به افرادی می‌شود که در یک بازه زمانی محدود و مشخص به آن‌ها اجازه اقامت در امریکا داده شده است. در شکل ۴۲، تعداد کل افرادی که این نوع پذیرش را در سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۵ از ایالات متحده دریافت نموده‌اند نشان داده شده است.

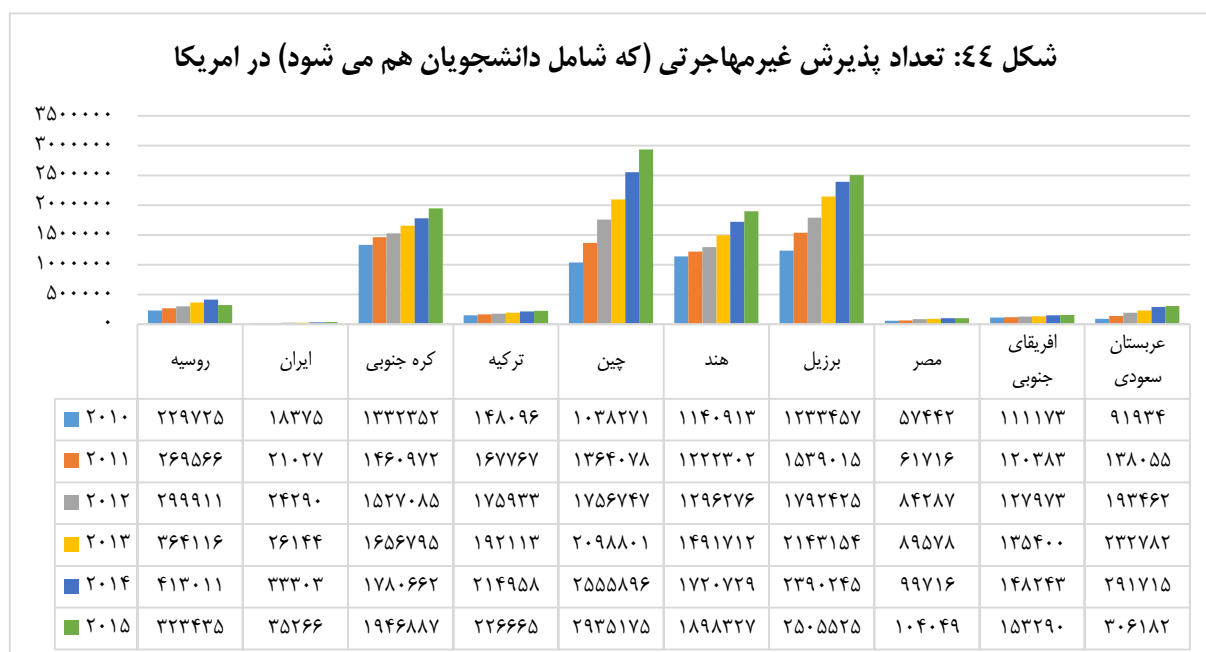
۱. Nonimmigrant Admissions

تعداد دانشجویانی که در قالب آکادمیک^۱ و مهارتی^۲ وارد ایالات متحده شده‌اند در شکل ۴۳ نشان داده شده است.

*ویزای M1 برای دانشجویان مهارتی و ویزای F1 برای دانشجویان آکادمیک

تعداد کل پذیرش غیرمهاجرتی به تفکیک کشور شهروندی^۳ در شکل ۴۴ برای کشورهای منتخب در بازه ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ ارائه شده است.

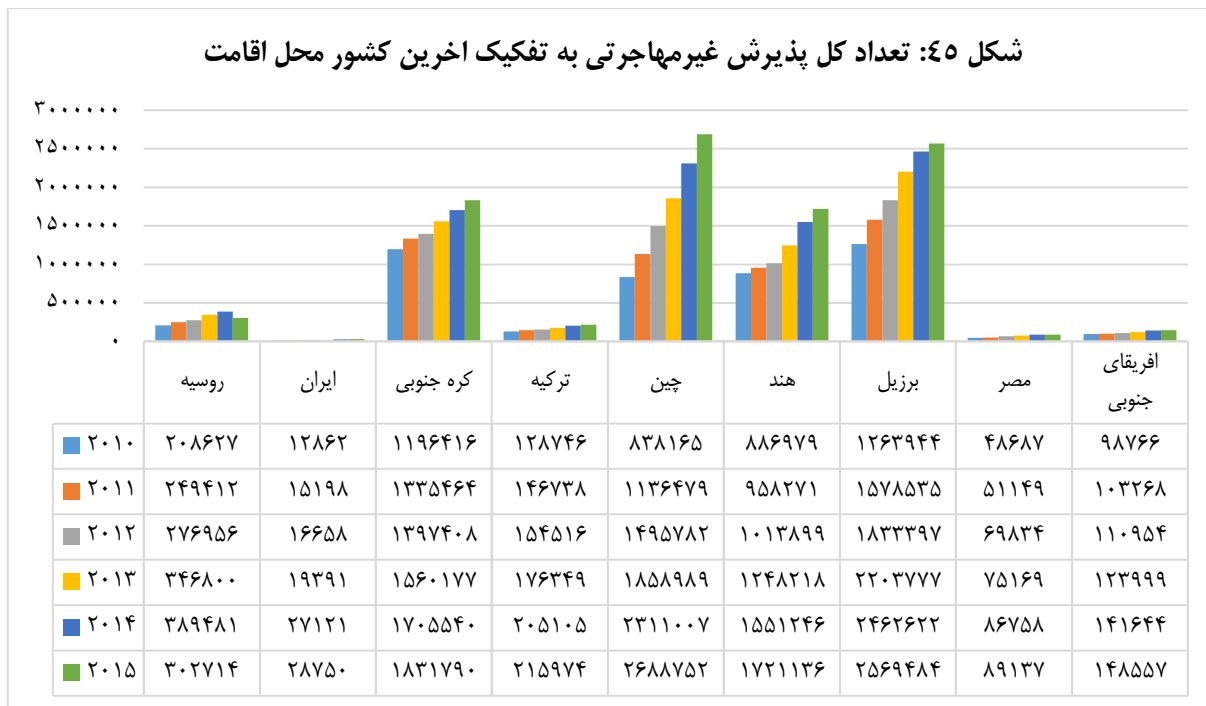

۱. Academic students F1

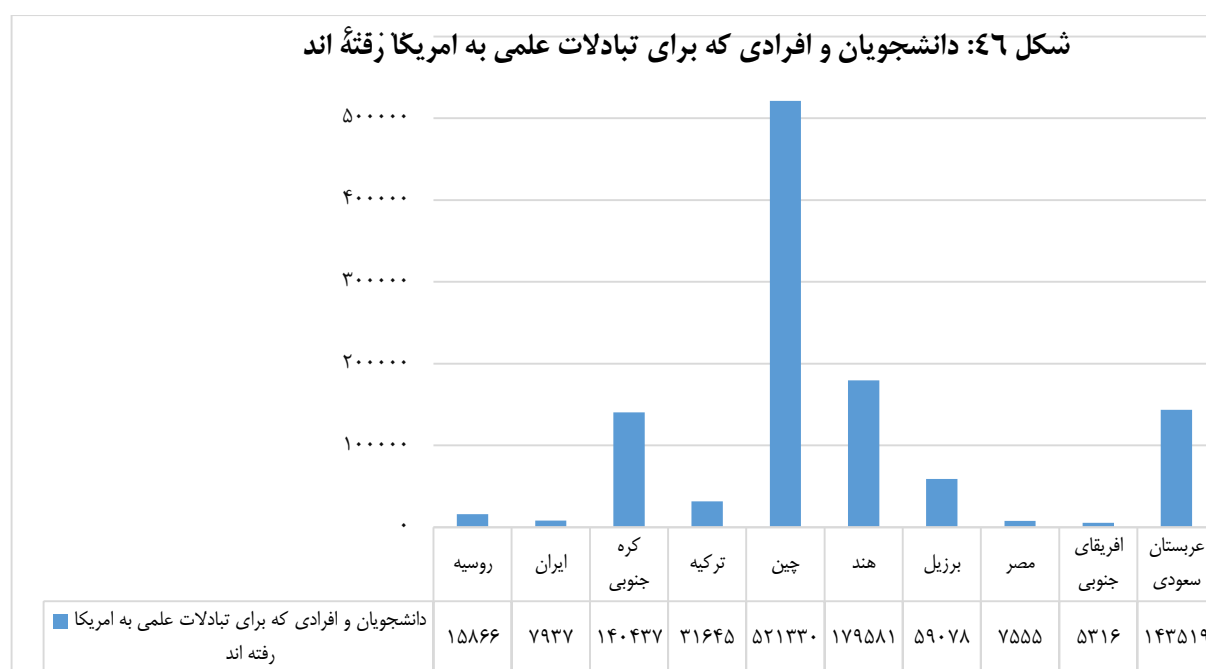
۲. Vocational students M

۳. COUNTRY OF CITIZENSHIP

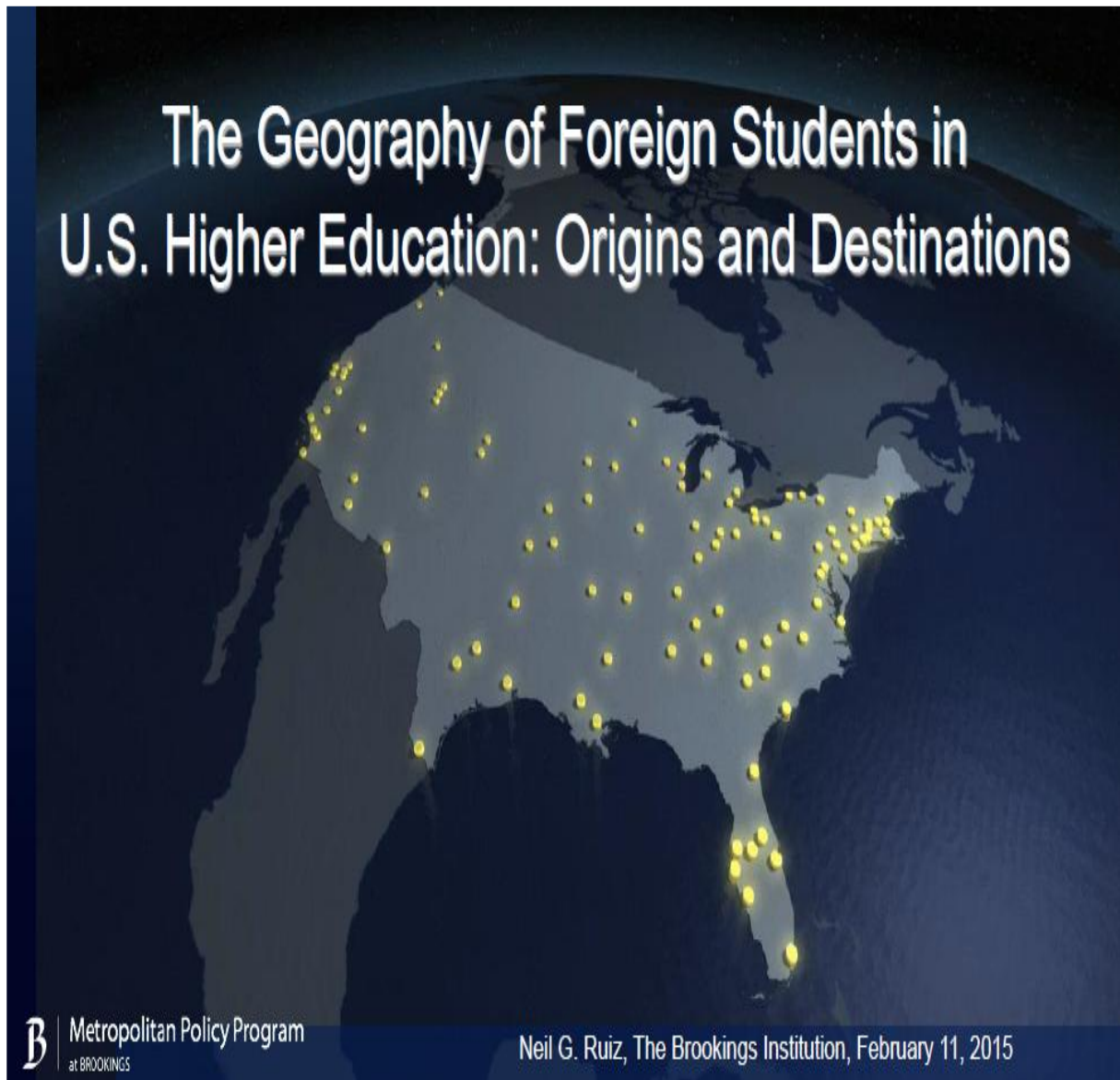
تعداد کل پذیرش غیرمهاجرتی به تفکیک کشور محل اقامت در شکل ۴۵ برای کشورهای منتخب در بازه ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ ارائه شده است.

همچنین تعداد کل افرادی که در سال ۲۰۱۵ در گروه پذیرش غیرمهاجرتی وارد ایالات متحده شده‌اند و در دسته دانشجویان و افرادی که برای تبادلات علمی به آمریکا رفته‌اند، قرار می‌گیرند در شکل ۴۶ ارائه شده است.

۱,۲ جغرافیای دانشجویان خارجی در آمریکا^۱

۱. The Geography of Foreign Students in U.S. Higher Education: Origins and Destinations

۱,۲,۱ خلاصه مدیریتی گزارش جغرافیای دانشجویان خارجی در آمریکا

یافته ۱. سهم دانشجویان ایرانی از دانشجویان خارجی فعال به تحصیل در آمریکا، کمتر از ۱ درصد؛ تعداد کل دانشجویانی که در بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲ ویزای دانشجویی آمریکا را دریافت کرده‌اند نزدیک به ۱,۱۵۳,۴۵۹ نفر می‌باشد. اطلاعات مربوط به دانشجویانی که ویزای دانشجویی را در این بازه زمانی اخذ کرده‌اند نشان می‌دهد کشورهای چین (۲۵ درصد از کل دانشجویان دارای ویزای دانشجویی)، هند (۱۵ درصد از کل دانشجویان دارای ویزای دانشجویی)، کره جنوبی (۱۰ درصد از کل دانشجویان دارای ویزای دانشجویی) و عربستان سعودی (۵ درصد از کل دانشجویان دارای ویزای دانشجویی) دارای بیشترین سهم از این مهم می‌باشد. ایران با تعداد ۹۶۱۱ دانشجو در این بازه زمانی، حدود ۰,۸۳٪ دانشجویان خارجی آمریکا را تشکیل می‌دهند.

یافته ۲. در میان بیست شهر برتر از نظر فرستنده تعداد دانشجو به آمریکا، هیچ شهری از ایران قرار ندارد. در لیست بیست شهر برتر از نظر فرستنده تعداد دانشجوی خارجی به آمریکا در بازه زمانی سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲، هیچ شهری از ایران قرار ندارد و البته کشورهایی مانند چین، هند، کره جنوبی و عربستان دارای شهرهای با بیشترین تعداد دانشجوی مهاجر به آمریکا قرار دارند. جالب است توجه شود که در فهرست ده شهر برتر از نظر تعداد کل دانشجویان دارای F1 و فعال در حوزه‌های تحصیلی STEM، حیدرآباد هند با ۲۰,۸۴۰ دانشجو به عنوان اولین شهر و شهر تایپه نیز با ۴۸۰۲ نفر در رتبه دهم این فهرست قرار دارد. در فهرست ده شهر برتر دنیا از نظر تعداد دانشجویان فعال در حوزه‌های کسب و کار، مدیریت و بازاریابی به کل تعداد دانشجویانی که از یک شهر خارجی به ایالات متحده مهاجرت کرده‌اند نیز پکن با ۱۵,۳۸۲ نفر در صدر و هنگ کنگ با ۳۷۱۰ نفر در رتبه دهم قرار دارد.

یافته ۳. جابجایی بین‌المللی دانشجویان، ضرورتی مورد توجه در کشورهای با رشد سریع اقتصادی؛ اطلاعات مربوط به تعداد ویزاهای دانشجویی ثبت شده در آمریکا نشان می‌دهد در دهه گذشته بیشترین تعداد دانشجویان خارجی ورودی به آمریکا، از کشورهایی بوده که رشد سریع اقتصادی را تجربه کردند و برنامه‌های بورس تحصیلی خارج از کشور را در دستور کار خود قرار دادند. در واقع این اطلاعات نشان می‌دهد که جابجایی بین‌المللی دانشجویان موضوعی مورد توجه کشورهای مختلف و راهی برای توسعه علمی و اقتصادی آن‌ها می‌باشد؛ چرا که بر اساس آمار ارائه شده، از سال ۲۰۰۸ تا سال ۲۰۱۲، ۸۵ درصد از دانشجویان خارجی فعال به تحصیل در مقطع لیسانس یا بالاتر در ۱۱۸ منطقه کلان‌شهری آمریکا مشغول به تحصیل شده‌اند. این تعداد تقریباً ۲۱,۸ میلیارد دلار به عنوان شهریه و ۱۲,۸ میلیارد دلار به منظور سایر هزینه‌ها برای اقتصاد این مناطق آورده داشته‌اند که این میزان فقط نشان‌دهنده درآمد و توسعه اقتصادی

مشهود این موضوع می‌باشد، حال اینکه در بازگشت به کشور مبدأ چه دستاوردهایی برای کشور خود خواهند داشت نیز موضوعی است که درخور توجه و تفکر بیشتر می‌باشد. البته نباید فراموش کرد که بر اساس این گزارش، به طور متوسط ۴۵ درصد از دانشجویان خارجی پس از پایان دوران تحصیل خود در امریکا باقی می‌مانند که طبیعتاً این رقم برای کشورهای مختلف به تناسب نوع نگاه به موضوع جابجایی بین‌المللی دانشجویان و مهیا بودن زیرساخت‌ها برای استفاده از توانمندی‌های آنان متفاوت می‌باشد.

۱,۲,۲ مقدمه

در این گزارش که توسط مؤسسه بروکینز^۱ و جی‌پی‌مورگان^۲ منتشر شده است^۳، ضمن تأکید بر اهمیت بالای دانشجویان خارجی که هر ساله وارد ایالات متحده می‌شوند برای اقتصاد این کشور و همچنین کشورهای مبدأ، به بررسی آماری وضعیت دانشجویان خارجی از نظر مبدأ و همچنین مقصد این دانشجویان به‌ویژه در بازه زمانی ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۲ می‌پردازد.

خلاصه‌ای از یافته‌های این گزارش در بازه زمانی ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۲ که بر اساس تعداد ویزاهای تأیید شده به دست آمده است، به شرح موارد زیر می‌باشد:

- تعداد دانشجویان خارجی بر اساس ویزای دانشجویی در ایالات متحده به طرز شگفت‌آوری افزایش پیدا کرده و از ۱۱۰,۰۰۰ مورد در سال ۲۰۰۱ به ۵۲۴,۰۰۰ مورد در سال ۲۰۱۲ رسیده است که بیشترین میزان رشد مربوط به اقتصادهای در حال ظهور^۴ مانند چین و عربستان سعودی می‌باشد.
- دانشجویان خارجی در کلان‌شهرهای^۵ ایالات متحده متمرکز شده‌اند. از سال ۲۰۰۸ تا سال ۲۰۱۵، ۸۵ درصد از دانشجویان خارجی فعال به تحصیل در مقطع لیسانس یا بالاتر در ۱۱۸ منطقه کلان‌شهری امریکا مشغول به تحصیل شده‌اند. این تعداد تقریباً ۲۱,۸ میلیارد دلار به عنوان شهریه و ۱۲,۸ میلیارد دلار به منظور سایر هزینه‌ها برای اقتصاد این مناطق آورده داشته‌اند (در یک بازه ۵ ساله).
- اغلب دانشجویان خارجی از شهرهای در حال رشد سریع بازارهای در حال ظهور به امریکا آمده‌اند. در کل نزدیک به نیمی از دانشجویانی که با ویزای دانشجویی از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲ وارد ایالات متحده شده‌اند،

۱. Brookings

۲. J.P. Morgan

۳. A joint project of brookings and jpmorgan chase

۴. emerging economies

۵. metropolitan areas

از ۹۴ شهر خارجی به این کشور آمده‌اند. سئول، پکن، شانگهای، حیدرآباد و ریاض، ۵ شهری خارجی هستند که بیشترین میزان دانشجویان خارجی وارد شده به ایالات متحده از این شهرها بوده‌اند.

- دانشجویان خارجی به طور نامتناسبی بر حوزه‌های علوم، فنی، مهندسی و ریاضی و حوزه‌های مربوط به کسب و کار متمرکز شده‌اند. دو سوم از دانشجویان خارجی مشغول به تحصیل در مقطع لیسانس و بالاتر در حوزه‌های فنی و مهندسی، علوم، ریاضیات، حوزه‌های کسب و کار، مدیریت و بازاریابی مشغول به تحصیل می‌باشند در حالی که این نسبت برای دانشجویان امریکا برابر با ۴۸ درصد می‌باشد.
- ۴۵ درصد از دانشجویان خارجی بعد از فارغ‌التحصیلی از دانشگاه‌های خود، ویزای خود را به منظور کار در آن مناطق یا مناطق نزدیک به آن تمدید می‌کنند.

ایالات متحده کانون جهانی برجسته‌ای برای آموزش‌های آکادمیک در دنیا می‌باشد. در سال تحصیلی ۲۰۱۲-۲۰۱۳، این کشور میزبان ۸۱۹،۶۴۴ دانشجوی بین‌المللی بوده است که این میزان برابر با ۲۱ درصد از کل دانشجویانی است که در کشورهای خارجی در جهان مشغول به تحصیل بوده‌اند.

۱،۲،۳ انواع ویزای مربوط به دانشجویان خارجی در ایالات متحده

دانشجویان خارجی می‌توانند با توجه به نوع نهاد آموزشی یا برنامه مطالعاتی، تحت سه نوع ویزا وارد این کشور شوند که شامل موارد زیر می‌باشد.

۱،۲،۳،۱ ویزای دانشجویی (F1 Visa)

رایج‌ترین نوع ویزا برای دانشجویان خارجی است که مربوط به دانشجویانی می‌شود که در یک برنامه آکادمیک تمام‌وقت مشغول خواهند شد. دانشجویان باید توسط یک نهاد آموزشی^۱ مورد تأیید پذیرفته شوند و مستندات را جهت حصول اطمینان از توانمندی پرداخت هزینه‌های مربوط به ۱۲ ماه و همچنین مدارکی را دال بر موفقیت در برنامه مدنظر ارائه نمایند. دانشجویان دسته F1 برای مدت زمان معینی^۲ تا زمان اتمام برنامه مورد نظر پذیرفته می‌شوند. ویزای F1 یک ویزای غیرمهاجرتی^۳ است که منجر به اقامت دائم نخواهد شد و استفاده از آن برای مقاصد شغلی نیز محدود شده است.

۱. school

۲. duration of status

۳. non-immigrant visa

۱,۲,۳,۲ ویزای J۱ (J-۱ Visa)

این نوع ویزا برای افراد خارجی در قالب دانشجویان، محققین، معلمان، کارآموزان، بازدیدکنندگان بین‌المللی و شرکت‌کنندگان در سفرهای مطالعاتی در نظر گرفته می‌شود. هدف از این نوع ویزا بیشتر تبادلات فرهنگی می‌باشد. حامیان مالی این نوع ویزا باید توسط دفتر امور آموزشی و فرهنگی وزارت امور خارجه امریکا به رسمیت شناخته شوند.

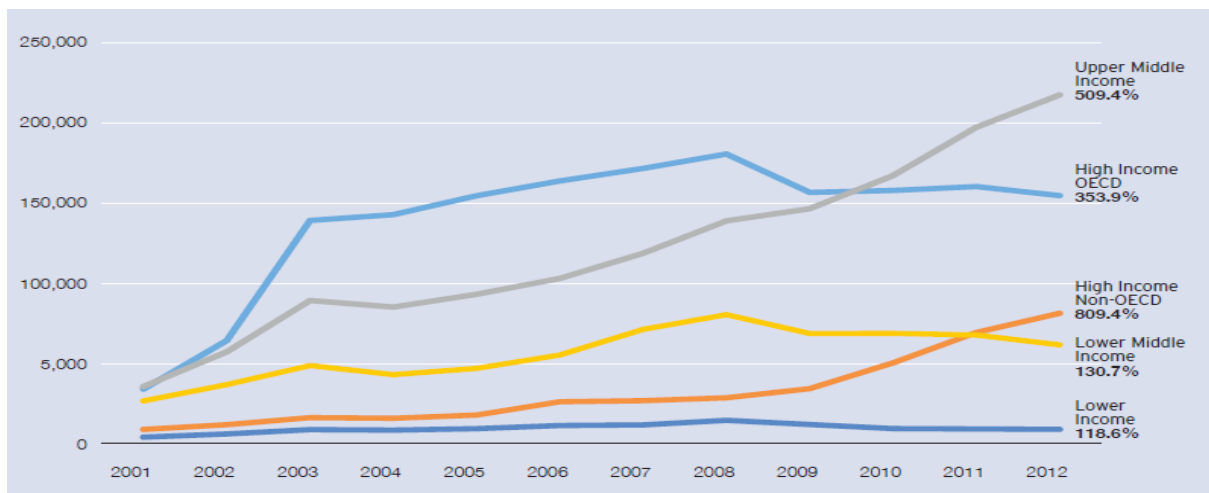
۱,۲,۳,۳ ویزای M۱ (M-۱ Visa)

این نوع ویزا تنها برای آموزش‌های حرفه‌ای غیردانشگاهی اعطا می‌شود. این نوع ویزا بسیار کم معمول بوده و فقط برای یک سال نیز اعطا می‌شود. دانشجویان باید توسط یک برنامه مورد تأیید پذیرفته شوند و مدارک کافی دال بر کفایت مالی و آمادگی آکادمیک را ارائه نمایند. دانشجویان پذیرفته‌شده توسط این ویزا تا تاریخ مشخصی که بسته به برنامه مطالعاتی آنان می‌باشد، اجازه اقامت دارند.

۱,۲,۴ مروری بر روند دانشجویان خارجی در ایالات متحده

شکل ۴۷ تعداد ویزاهای دانشجویی سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۲ را به تفکیک نوع کشورهای مبدأ، نشان می‌دهد.

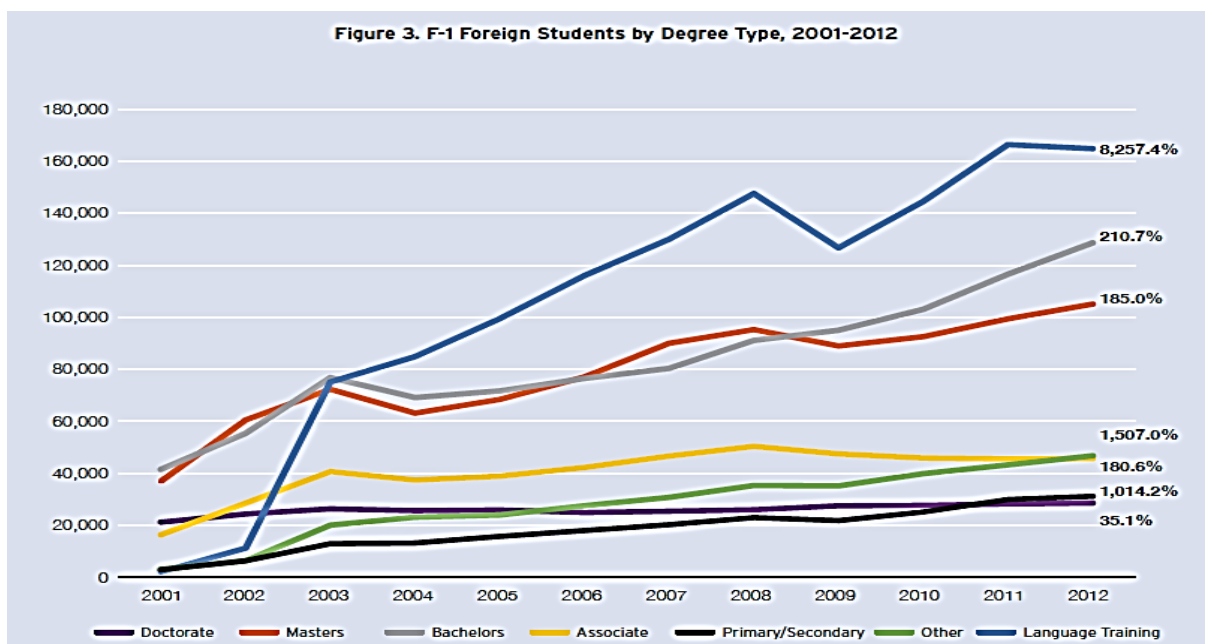
شکل ۴۷: تعداد ویزاهای F۱ صادر شده به تفکیک سال و نوع کشورهای مبدأ

اگر به تفکیک مقطع تحصیلی بخواهیم به تعداد ویزاهای دانشجویی بپردازیم، در بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲، ۵۳۰,۰۰۰ ویزای دانشجویی برای مقطع لیسانس، ۴۸۰,۰۰۰ ویزای F۱ برای دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد، و ۱۳۵,۰۰۰ ویزای دانشجویی برای تحصیل در دوره دکتری^۱ مورد تأیید قرار گرفته است.

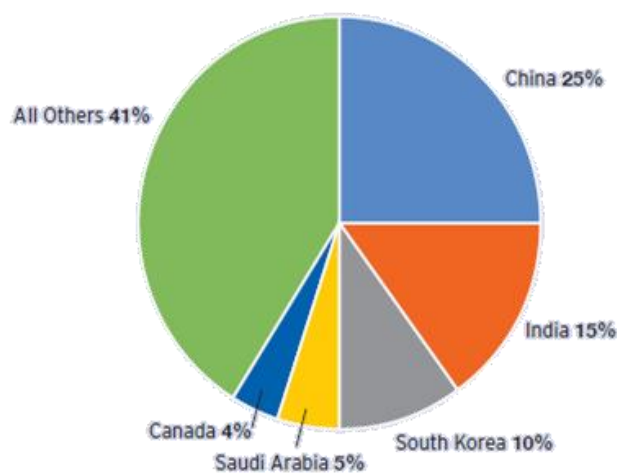
۱. Doctoral degrees

شکل ۴۸: تعداد ویزاهای F۱ صادر شده به تفکیک سال، سطح تحصیلات و نوع کشورهای مبدأ

در دهه گذشته، بیشترین تعداد دانشجویان خارجی ورودی به کشور آمریکا از کشورهای بود که رشد سریع اقتصادی را تجربه کرده و برنامه‌های بورس تحصیلی خارج از کشور را در دستور کار خود قرار دادند. کشورهای که در بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲ بیشترین تعداد دانشجویان را به ایالات متحده فرستادند، شامل چین (۲۵ درصد از کل)، هند (۱۵ درصد)، کره جنوبی (۱۰ درصد) و عربستان سعودی (۵ درصد) می‌باشند که در شکل ۴۹ نشان داده شده است.

شکل ۴۹: سهم هر یک از کشورهای با بیشترین تعداد دانشجوی مهاجر به آمریکا به کل تعداد دانشجویان مهاجر به آمریکا

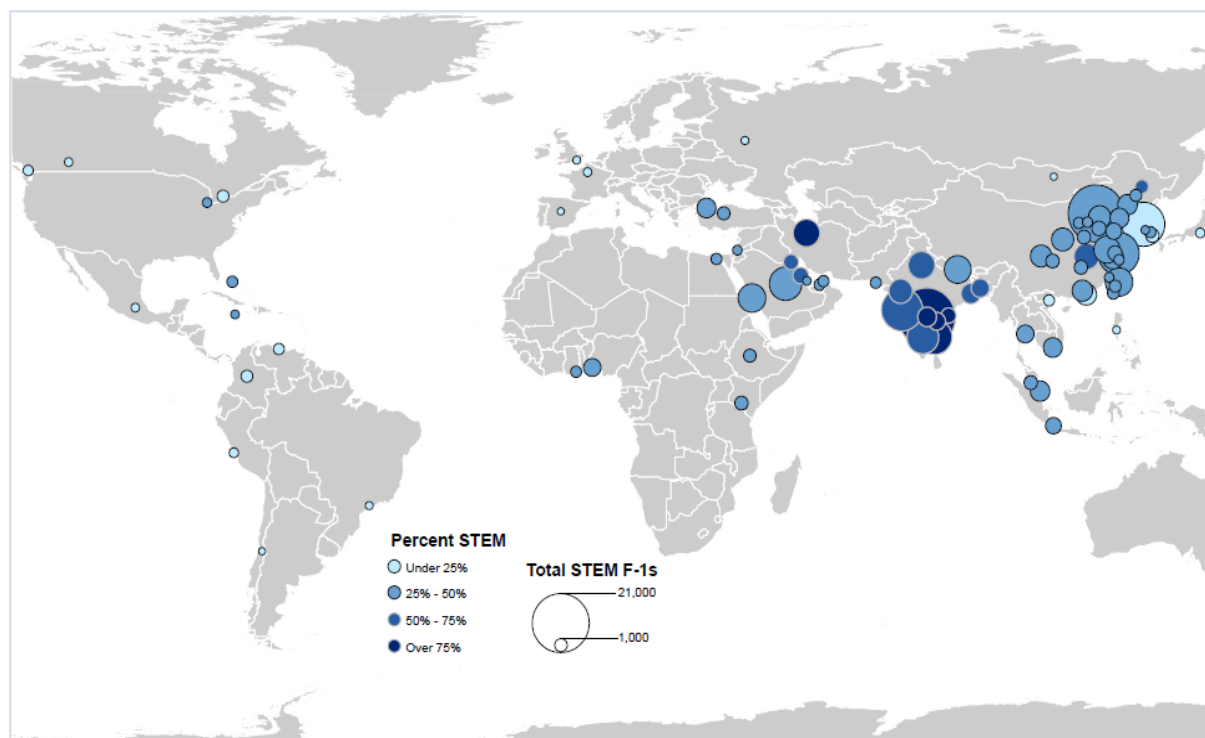
بسیست شهر نشان داده شده در جدول ۱۲، به عنوان شهر مادری، بیشترین تعداد دانشجویان با ویزای F۱ را دارا می‌باشند. تعداد و نسبت این دانشجویان نیز در جدول ۱۲ ارائه شده است.

جدول ۱۲: شهرهای برتر (به عنوان شهر مادری) از نظر فرستنده دانشجویان مهاجر به امریکا بر حسب تعداد

ردیف	نام شهر	تعداد دارندگان ویزای F۱	نسبت از کل (%)
۱	سئول کره جنوبی	۵۶۵۰۳	۴,۹
۲	پکن چین	۴۹۹۴۶	۴,۳
۳	شانگهای چین	۲۹۱۴۵	۲,۵
۴	حیدرآباد هند	۲۶۲۲۰	۲,۳
۵	ریاض عربستان	۱۷۳۶۱	۱,۵
۶	بمبئی هند	۱۷۲۹۴	۱,۵
۷	تایپه تایوان	۱۵۹۸۵	۱,۴
۸	هنگ کنگ	۱۲۴۰۶	۱,۱
۹	کاتماندو نپال	۱۰۷۲۱	۰,۹
۱۰	جده عربستان	۱۰۴۶۸	۰,۹
۱۱	نانجینگ چین	۹۳۱۶	۰,۸
۱۲	چنای هند	۹۱۴۱	۰,۸
۱۳	سنگاپور	۸۹۸۹	۰,۸
۱۴	بنگلور هند	۸۸۳۵	۰,۸
۱۵	دهلی هند	۸۷۲۸	۰,۸
۱۶	گوانگژو چین	۸۱۶۷	۰,۷
۱۷	چنگدو چین	۸۱۲۴	۰,۷
۱۸	وآن چین	۸۰۰۱	۰,۷
۱۹	هوشه‌مینه ویتنام	۷۹۵۵	۰,۷
۲۰	شنزن چین	۷۷۹۲	۰,۷
	کلیه کشورهای جهان	۱۱۵۳۴۵۹	۱۰۰

بر اساس اطلاعات ارائه شده در این گزارش، شهرهای اصلی که دانشجویان فعال در مقاطع تحصیلی لیسانس و بالاتر دارای ویزای F۱ و مشغول به تحصیل در حوزه‌های STEM متولد آن شهرها بوده‌اند، به شرح نشان داده شده در شکل ۵۰ می‌باشد (در بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲).

شکل ۵۰: شهرهای اصلی که دانشجویان فعال در مقاطع تحصیلی لیسانس و بالاتر دارای ویزای F۱ و مشغول به تحصیل در حوزه‌های STEM متولد آن شهرها بوده‌اند

ده شهری که نسبت دانشجویان مهاجر از آن‌ها به امریکا و مشغول به تحصیل در حوزه‌های STEM به کل دانشجویان آن‌ها از بقیه شهرها بیشتر بوده است، در جدول ۱۳ ارائه شده‌اند (در بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲).

جدول ۱۳: ده شهر برتر از نظر نسبت دانشجویان مهاجر به امریکا و مشغول به تحصیل در حوزه‌های STEM به کل دانشجویان

ردیف	نام شهر	تعداد کل F۱ حوزه STEM	تعداد کل F۱	نسبت STEM به کل (%)
۱	ویجیاوادا، هند (Vijayawada, India)	۱۸۶۷	۲۱۸۱	۸۵,۶%
۲	ویساکاپاتنام، هند (Visakhapatnam, India)	۱۴۸۲	۱۸۴۰	۸۰,۵%
۳	چنای، هند (Chennai, India)	۷۳۴۲	۹۱۴۱	۸۰,۳%
۴	حیدرآباد، هند (Hyderabad, India)	۲۰۸۴۰	۲۶۲۲۰	۷۹,۵%
۵	سکندرآباد، هند (India, Secunderabad)	۲۳۳۳	۲۹۶۹	۷۸,۶%
۶	پونه، هندوستان (Pune, India)	۴۲۷۰	۵۵۵۱	۷۶,۹%
۷	تهران، ایران (Tehran, Iran)	۴۶۶۸	۶۱۵۴	۷۵,۹%
۸	بنگلور، هندوستان (Bangalore, India)	۴۴۷۰	۸۸۳۵	۷۳,۲%
۹	کلکته، هندوستان (Kolkata, India)	۲۵۷۰	۳۸۸۱	۶۶,۲%
۱۰	داکا، بنگلادش (Dhaka, Bangladesh)	۲۱۷۹	۳۴۵۰	۶۳,۲%

همچنین ده شهری که بیشترین تعداد دانشجویان دارای F۱ و فعال در STEM را از نظر تعداد به خود اختصاص داده‌اند، در جدول ۱۴ ارائه شده است (در بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲).

جدول ۱۴: ده شهر دارای بیشترین تعداد دانشجویان دارای F۱ و فعال در STEM (از نظر تعداد دانشجویان)

ردیف	شهر	تعداد کل دانشجویان دارای F۱ و فعال در STEM	تعداد کل دانشجویان دارای F۱	نسبت دانشجویان STEM به کل (%)
۱	حیدرآباد هند	۲۰۸۴۰	۲۶۲۲۰	۷۹,۵
۲	پکن چین	۱۹۶۰۵	۴۹۹۴۶	۳۹,۳
۳	سئول کره جنوبی	۱۱۶۲۸	۵۶۵۰۳	۲۰,۶
۴	شانگهای چین	۱۰۷۶۸	۲۹۱۴۵	۳۶,۹
۵	بمبئی هند	۱۰۶۳۸	۱۷۲۹۴	۶۱,۵
۶	چنای هند	۷۳۴۲	۹۱۴۱	۸۰,۳
۷	ریاض عربستان	۶۸۱۷	۱۷۳۶۱	۳۹,۳
۸	بنگلور هند	۶۴۷۰	۸۸۳۵	۷۳,۲
۹	جده عربستان	۴۹۳۳	۱۰۴۶۸	۴۷,۱
۱۰	تایپه تایوان	۴۸۰۲	۱۵۹۸۵	۳۰

در حوزه کسب و کار، مدیریت و بازاریابی اما ده شهری که نسبت دانشجویان فعال در این حوزه‌ها به کل دانشجویان دارای ویزای F۱ از بقیه شهرها بیشتر می‌باشد، به شرح جدول ۱۵ است.

جدول ۱۵: ده شهر برتر از نظر نسبت دانشجویان فعال در حوزه کسب و کار به کل دانشجویان دارای ویزای F۱

ردیف	شهر	تعداد کل دانشجویان دارای F۱ و فعال در کسب و کار	تعداد کل دانشجویان دارای F۱	نسبت دانشجویان حوزه کسب و کار به کل (%)
۱	اولانباتور مغولستان	۱۸۰۰	۲۷۶۱	۶۵,۲
۲	هانوی ویتنام	۱۸۷۸	۳۷۷۶	۴۹,۷
۳	هوشه‌مین ویتنام	۳۹۳۲	۷۹۵۵	۴۹,۴
۴	نیگبو چین	۱۱۵۳	۲۴۱۹	۴۷,۷
۵	دالیان چین	۲۵۳۸	۶۱۱۳	۴۱,۵
۶	فازون چین	۷۲۱	۱۷۴۹	۴۱,۲
۷	سائوپائولو برزیل	۱۳۲۶	۳۳۰۵	۱۰,۱
۸	بانکوک تایلند	۲۸۱۲	۷۰۱۵	۴۰,۱
۹	جاکارتا اندونزی	۲۱۹۰	۵۴۸۰	۴۰
۱۰	مسکو روسیه	۸۰۵	۲۰۵۵	۳۹,۲

از نظر تعداد کل دانشجویان دارای ویزای F1 و فعال در حوزه کسب و کار، ده شهر برتر در جدول ۱۶ ذکر شده است.

جدول ۱۶: ده شهر برتر از نظر تعداد دانشجویان دارای ویزای F1 و فعال در حوزه کسب و کار

ردیف	شهر	تعداد کل دانشجویان دارای F1 و فعال در کسب و کار	تعداد کل دانشجویان دارای F1	نسبت دانشجویان حوزه کسب و کار به کل (%)
۱	پکن چین	۱۵۳۸۲	۴۹۹۴۶	۳۰٫۸
۲	سئول کره جنوبی	۱۲۵۰۹	۵۶۵۰۳	۲۲٫۱
۳	شانگهای چین	۱۰۳۶۴	۲۹۱۴۵	۳۷٫۶
۴	ریاض عربستان	۶۵۲۱	۱۷۳۶۱	۳۳٫۹
۵	تایپه تایوان	۵۴۱۱	۱۵۹۸۵	۱۵٫۲
۶	حیدرآباد هند	۳۹۸۹	۲۶۲۲۰	۴۹٫۴
۷	هوشه‌مین ویتنام	۳۹۳۲	۷۹۵۵	۳۵٫۹
۸	کاتماندو نپال	۳۸۴۴	۱۰۷۲۱	۲۱٫۶
۹	مومبای هند	۳۷۳۸	۱۷۲۹۴	۲۹٫۹
۱۰	هنگ کنگ	۳۷۱۰	۱۲۴۰۶	۲۸٫۵

۱،۲،۵ نرخ ماندگاری دانشجویان^۱، فاکتوری مهم در بررسی وضعیت جابجایی بین‌المللی دانشجویان یکی از مهم‌ترین عواملی که باید در هنگام بررسی میزان مهاجرت دانشجویان کشورهای مختلف مورد بررسی قرار داد، میزان نرخ ماندگاری دانشجویان خارجی در کشورهای مبدأ می‌باشد. آخرین گزارش در مورد نرخ ماندگاری دانشجویان خارجی که در دوره دکتری در امریکا مشغول به تحصیل بوده‌اند، نشان می‌دهد که نرخ ماندگاری دانشجویان دکتری برخی از کشورها در امریکا به میزان معناداری پایین و برای برخی از کشورها نیز به میزان معناداری بالا می‌باشد. جدول ۱۷ نشان‌دهنده نرخ ماندگاری دانشجویان خارجی دوره دکتری رشته‌های فنی و مهندسی برای کشورهای مورد بررسی در بازه زمانی ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۱ در امریکا می‌باشد.

۱. *Stay Rates of Foreign Doctorate Recipients from U.S. Universities*, (۲۰۱۱).

جدول ۱۷: تعداد و نرخ ماندگاری دانشجویان دکتری حوزه فنی و مهندسی کشورهای منتخب

نرخ ماندگاری بر حسب درصد					تعداد دانشجویان دکتری حوزه فنی و مهندسی	کشور
۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	۲۰۰۷		
۸۵	۸۷	۸۹	۹۱	۹۲	۴۱۲۱	چین
۸۲	۸۳	۸۵	۸۸	۸۹	۱۴۹۶	هند
۹۲	۹۲	۸۹	۹۰	۹۱	۱۲۵	ایران
۳۸	۴۳	۴۵	۵۰	۵۳	۱۹۴	ژاپن
۵۶	۵۶	۵۸	۶۳	۶۶	۳۲۱	ترکیه
۴۸	۴۸	۵۵	۵۸	۶۵	۱۱۳	مصر
۷۳	۷۴	۷۸	۷۸	۷۳	۱۸۸	روسیه